

**UCHWAŁA NR V/36/2015
RADY POWIATU RACIBORSKIEGO**

z dnia 24 lutego 2015 r.

**w sprawie strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu raciborskiego
na lata 2015 – 2022**

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 595 ze zm.) w związku z art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163), po przeprowadzeniu wymaganych prawem konsultacji

**RADA POWIATU RACIBORSKIEGO
uchwała, co następuje:**

§ 1. Uchwala się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

RADCA PRAWNY

Michał Gebel

PRZEWODNICZĄCY
RADY

Adam Wajda

Uzasadnienie

Zgodnie z regulacją z art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2014 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163) jednym z zadań własnych powiatu jest opracowywanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022 jest wieloletnim dokumentem programowym, na podstawie którego w perspektywie najbliższych 8 lat będzie budowana polityka społeczna powiatu. Opracowany dokument nie ogranicza się w swych zapisach tylko do zadań realizowanych bezpośrednio przez instytucje samorządowe podległe powiatowi, proponuje też działania, które stanowią wyzwania dla społeczności lokalnej i organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej na terenie powiatu raciborskiego. Niniejsza strategia powinna ułatwić również pozyskiwanie funduszy w nowej perspektywie finansowej, a także pomóc skoordynować działania różnych instytucji w powiecie.

Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest dokumentem określającym priorytety w przyszłych działaniach powiatu w zakresie polityki społecznej.

Strategia została opracowana z zastosowaniem metody partycypacyjnego modelu jej budowania. Metoda ta akcentuje bezpośredni wpływ mieszkańców lub ich przedstawicieli na proces tworzenia założeń i wytycznych niezbędnych do sformułowania strategii oraz jej wniosków końcowych. Do udziału w pracach nad strategią zaproszono przedstawicieli jednostek organizacyjnych gmin i powiatu, organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej, nauki i wychowania oraz rynku pracy. Do grona sześciu zespołów:

- 1) Rodzina i jej problemy;
- 2) Mieszkalnictwo i infrastruktura;
- 3) Zdrowie, niepełnosprawność, seniorzy;
- 4) Bezpieczeństwo publiczne i patologie;
- 5) Edukacja, aktywność społeczna, kultura, sport;
- 6) Rynek pracy;

pracujących nad poszczególnymi obszarami zaproszono również przedstawicieli służb mundurowych, a także radnych Rady Powiatu Raciborskiego.

Realizując zapisy cytowanego powyżej art. 19 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2014 r. o pomocy społecznej Zarząd Powiatu skierował projekt strategii do gmin naszego powiatu celem dokonania wymaganych prawem konsultacji. Uwagi zgłosiła Gmina Krzyżanowice oraz Miasto Krzanowice i Kuźnia Raciborska. Wszystkie zgłoszone uwagi zostały uwzględnione.

Uwagi do projektu wniosło również Miasto Racibórz, z których uwagi dotyczące wskaźników nie zostały uwzględnione.

Wobec powyższego, w tym stanie prawnym i faktycznym, podjęcie uchwały jest celowe i uzasadnione.

KIEROWNIK REFERATU
SPRAW SPOŁECZNYCH

Aleksander Kasprzak

PRZEWODNICZĄCY
RADY

Adam Wajda

**STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
POWIATU RACIBORSKIEGO
NA LATA 2015 – 2022**

Racibórz, 2015 r.

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	3
2. Zgodność celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z wybranymi dokumentami i politykami regionalnymi, krajowymi i europejskimi.....	7
2.1. Dokumenty Unii Europejskiej.....	7
2.1.1. Europa 2020	8
2.1.2. Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym	10
2.2. Dokumenty krajowe	11
2.2.1. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.....	11
2.2.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	12
2.2.3. Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020	13
2.2.4. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie 2006 - 2016.....	13
2.3. Dokumenty o zasięgu regionalnym.....	14
2.3.1. Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020	14
2.3.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (projekt)	15
2.4. Dokumenty o zasięgu powiatowym	19
2.4.1. Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2008 - 2015.....	19
2.4.2. Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2014 - 2020 (projekt).....	21
3. Sprawozdanie z przebiegu prac nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego	23
3.1. Partycypacyjny model wypracowywania strategii rozwiązywania problemów społecznych	23
3.2. Szczegółowy harmonogram prac	29
4. Informacje o Powiecie Raciborskim oraz gminach wchodzących w jego skład – analiza sytuacji społecznej	30
4.1 Powiat raciborski w opiniach mieszkańców	33
4.2 Diagnoza społeczna w obszarze: Integracja społeczna	37
4.3 Diagnoza społeczna w obszarze: Rodzina i jej funkcje.....	43
4.4 Diagnoza społeczna w obszarze: Jakość życia	52
4.5 Diagnoza społeczna w obszarze: Zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne	63
4.6 Diagnoza społeczna w obszarze: Rynek pracy i edukacja	69
5. Identyfikacja czynników rozwojowych w sferze społecznej – zastosowane narzędzie: analiza SWOT	86
5.1 Analiza SWOT w obszarze: Integracja społeczna.....	87
5.2 Analiza SWOT w obszarze: Rodzina i jej funkcje	88
5.3 Analiza SWOT w obszarze: Jakość życia	89
5.4 Analiza SWOT w obszarze: Zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne.....	90
5.5 Analiza SWOT w obszarze: Rynek pracy i edukacja.....	91
6. Cele strategiczne i operacyjne wypracowane dla Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022	94
6.1 Cele strategiczne w obszarze: integracja społeczna	94
6.2 Cele strategiczne w obszarze: rodzina.....	95
6.3 Cele strategiczne w obszarze: jakość życia	96
6.4. Cele strategiczne w obszarze: zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne	97
6.5. Cele strategiczne w obszarze: rynek pracy i edukacja	98
7. Źródła finansowania dla celów strategicznych	100
8. Ewaluacja i narzędzia pomiaru	102
9. Wdrożenie i monitorowanie strategii	108
10. Podsumowanie	109

1. Wprowadzenie

Polityka społeczna w Polsce ulega intensywnym przeobrażeniom, tak pod względem zadaniowym jak i instytucjonalnym. Oparta jest na określonych zasadach, normach i wartościach. Cele polityki społecznej wiążą się z kształtowaniem warunków życia ludności oraz stosunków międzyludzkich, a także ogólnych warunków rozwoju, harmonizowaniem i godzeniem rozbieżnych interesów różnych grup społecznych oraz tworzeniem warunków dla pokoju społecznego między kapitałem a pracą. Z wartości wynikają zarówno cele polityki społecznej, jak i zasady. Źródła, z których czerpie wartości polityka społeczna, są bardzo różnorodne. Są to m.in. ideologie, doktryny społeczne i gospodarcze, społeczne oczekiwania wyrażane za pośrednictwem różnych kanałów społecznej komunikacji, normy zwyczajowe, poglądy osób znaczących w społeczeństwie. W polityce społecznej, odwołującej się do wartości cenionych przez społeczeństwo, ważny jest podział na wartości odczuwane i uznawane. Wartości odczuwane wiążą się głównie ze sferą emocjonalną, zaś uznawane opierają się na przekonaniach, że pewne cechy powinny być odczuwane jako wartość. Zasady to ogólne doktryny i normy działania, którymi powinny kierować się podmioty polityki społecznej w realizacji podstawowego celu, jakim jest zaspokajanie potrzeb. Niektóre zasady polityki społecznej są tożsame z wartościami. Zasady, które są najczęściej artykułowane bądź realizowane w polityce społecznej, a które stają się podstawowymi fundamentami budowania społeczności lokalnej, wolnej od zagrożeń i problemów społecznych, to:

- wyrównywanie szans i podnoszenie jakości życia,
- wsparcie dla istniejących inicjatyw prospołecznych,
- tworzenie nowych inicjatyw prospołecznych wspierających integrację społeczną,
- tworzenie działań o szerokim zasięgu,
- tworzenie działań o długotrwałych efektach,
- działania profilaktyczne.

Z wymienionych powyżej zasad wynikają podstawowe cele, które powinny kształtować politykę społeczną w danym środowisku lokalnym. Działanie lokalne, wspierane inicjatywami

oddolnymi jest cenne, tym bardziej, że w Polsce, zarówno w wartościach bezwzględnych, jak i procentowych, przeznaczamy mniej środków na działania z zakresu polityki społecznej niż w rozwiniętych krajach Unii Europejskiej.

Zrównoważony rozwój nie jest możliwy, jeżeli w społeczności lokalnej nie zostaną w sposób kompleksowy zidentyfikowane i rozwiązane problemy społeczne. Z tych względów niezbędne wydaje się dla społeczności lokalnej stworzenie strategii uwzględniającej tak cele rozwojowe, jak i rozwiązywanie bieżących problemów dotyczących mieszkańców.

Kluczowym zakresem praktycznym polityki społecznej w wymiarze lokalnym jest pomoc społeczna. Realizowane przezeń usługi i formy wsparcia są skierowane na zbiorowe zaspokajanie społecznie uznanych potrzeb¹. Pod względem zadaniowym pomoc społeczna ma holistyczny wymiar. Przy jej udzielaniu uwzględnia się otoczenie społeczne osoby objętej pomocą i grupy odniesienia (rodzinę, znajomych, środowisko społeczne związane z miejscem zamieszkania itp.).

Ustawodawca, w oparciu o ustawę o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku, zobligował władze lokalne do przygotowania powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych². W założeniach uczestnikami tego procesu powinni być przedstawiciele: administracji samorządowej, organizacji społecznych oraz bezpośredni beneficjenci. Partycypacyjny model budowania strategii jest gwarantem zaangażowania społeczności lokalnej w proces identyfikowania i zapisywania priorytetów oraz ich późniejszą realizację oraz decyduje również o efektywności jej realizacji. Strategia rozwiązywania problemów społecznych, jako przewodnik, czy też wskazówka działania, oparta na zadeklarowanych wartościach i zasadach, określa i wyjaśnia misję, dookreśla możliwości i cele przedsięwzięć organizacyjnych, wymusza odpowiednie zachowania, nakreślając przydział odpowiedzialności i towarzysząc temu delegacją kompetencji na wszystkie poziomy organizacyjne. Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna wynikać z respektowania następujących zasad:

1. **Zasada samopomocy** – przejawia się w istnieniu i rozwoju pomocy wzajemnej ludzi zmagających się z podobnymi problemami życiowymi oraz pomocy silniejszych dla słabszych, zazwyczaj w ramach niewielkich nieformalnych grup.

¹ L. Dziewięcka-Bokun: *O sposobach rozumienia polityki społecznej*, [w:] *Uwarunkowania współczesnej polityki społecznej*, pod red. B. Ponikowskiego i J. Zarzecznego, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 68.

² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163).

2. **Zasada przezorności** – oznacza, że bezpieczeństwo socjalne jednostki nie może być tylko efektem świadczeń ze strony społeczeństwa, ale wynikać powinno także z odpowiedzialności człowieka za przyszłość własną i rodziny.
3. **Zasada solidarności społecznej** – najczęściej rozumiana jako przenoszenie konsekwencji, niekiedy utożsamiana z solidaryzmem społecznym, oznaczającym wyższość wspólnych interesów członków społeczeństwa nad interesami poszczególnych klas lub warstw.
4. **Zasada pomocniczości** – oznacza przyjęcie określonego porządku, w jakim różne instytucje społeczne dostarczają jednostce wsparcia, gdy samodzielnie nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb; w pierwszej kolejności pomoc powinna pochodzić od rodziny, a następnie od społeczności lokalnej, a na końcu od państwa.
5. **Zasada partycypacji** – wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która zapewnia ludziom możliwość współuczestniczenia w procesie podejmowania decyzji mających wpływ na społeczność i życie zbiorowości.
6. **Zasada samorządności** – stanowi realizację takich wartości, jak wolność i podmiotowość człowieka, a wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która jednostkom i grupom gwarantuje prawo do aktywnego udziału w istniejących instytucjach społecznych oraz tworzenia nowych instytucji w celu skuteczniejszego zaspokajania potrzeb i realizacji interesów.
7. **Zasada dobra wspólnego** – przejawia się w takich działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli i polegają na poszukiwaniu kompromisów tam, gdzie interesy te są sprzeczne.
8. **Zasada wielosektorowości** – polega na równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów polityki społecznej, organizacji pozarządowych i instytucji rynkowych, które dostarczają środków i usług służących zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa.

Polityka społeczna Unii Europejskiej opiera swoje założenia na działaniach związanych z polepszeniem warunków życia, pracy i kształcenia, zapewnieniem powszechności prawa do zatrudnienia i wykształcenia, a wreszcie stworzeniem systemu zabezpieczenia społecznego.

Z uwagi na funkcjonowanie naszego kraju w tej strukturze społeczno-gospodarczej jest rzeczą oczywistą i zrozumiałą, że właśnie te wartości i zasady stanowią fundament budowy dokumentu wskazującego lokalne problemy społeczne i metody ich rozwiązywania, stąd też i obecna potrzeba określenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Raciborskiego.

Oddziaływanie skutków podejmowanych działań sprzyja rozwojowi społecznemu oraz zmniejszeniu lub likwidacji istniejących problemów. Takie założenie jest urzeczywistnieniem fundamentalnej zasady związanej z istotą samorządu terytorialnego – zasadą subsidiarności.

Proponowana w niniejszym opracowaniu metodologia opracowywania uspołecznionej strategii rozwiązywania problemów z użyciem instrumentów partycypacji społecznej odwołuje się do zasady pomocniczości po to, by przełamać szablon podziału na zarządzających i decydujących o sprawach społecznych przedstawicieli władz oraz mieszkańców jako adresatów podejmowanych rozwiązań w obszarze lokalnej polityki społecznej.

Opracowana Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych spełnia wymagania w zakresie:

- odpowiedzi na konkretne wyzwania i potrzeby społeczności (na podstawie rzetelnej diagnozy społecznej),
- urzeczywistnienia fundamentalnej zasady pomocniczości i solidarności społecznej,
- opiera się na modelu partycypacji społecznej,
- koresponduje z dokumentami strategicznymi na poziomie powiatu, województwa, kraju,
- jest komplementarna w stosunku do pozostałych dokumentów powiatu o znaczeniu strategicznym,
- wpisuje się w aktywny model wielosektorowej polityki społecznej,
- zakłada budowanie szerokiego partnerstwa lokalnego.

2. Zgodność celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z wybranymi dokumentami i politykami regionalnymi, krajowymi i europejskimi

2.1. Dokumenty Unii Europejskiej

Zadaniem Unii Europejskiej jest dążenie do ścisłej współpracy między członkami Wspólnoty w dziedzinie zagadnień społecznych, m.in. zatrudnienia, prawa pracy i warunków pracy, kształcenia i doskonalenia zawodowego, ubezpieczeń społecznych, ochrony przed wypadkami oraz chorobami zawodowymi, higieny pracy, prawa zrzeszania się oraz zawierania umów zbiorowych między pracodawcami a pracownikami. Zgodnie z art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej w zakresie spraw społecznych wymienione są następujące cele:

- promowanie ekonomicznego i społecznego postępu poprzez zacieśnianie współpracy gospodarczej i likwidowanie barier w obrocie handlowym między państwami członkowskimi,
- wzmacnianie obrazu Unii jako jednego ciała politycznego mówiącego jednym głosem na arenie międzynarodowej poprzez prowadzenie wspólnej polityki zagranicznej,
- dążenie do stworzenia obywatelstwa europejskiego i poczucia przynależności do jednej wspólnoty u zwykłych obywateli poprzez zapewnienie jednakowych norm prawnych i pełnej swobody przepływu ludzi w obrębie Unii,
- rozwijanie obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwego traktowania, którym ma być UE poprzez wprowadzanie wspólnych norm prawnych, socjalnych i stałą poprawę poziomu życia państw uboższych,
- ujednoczenie struktury gospodarczej krajów członkowskich, wyrównanie rozwoju gospodarczego regionów,
- polepszenie standardów życia.

2.1.1. Europa 2020

Priorytety Unii Europejskiej, określone w strategii **Europa 2020**, wiążą się z rozwojem: inteligentnym, zrównoważonym, sprzyjającym jednocześnie włączeniu społecznemu (inkluzji), który łączy się z odpowiedzialnym zarządzaniem gospodarką. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu oznacza tutaj:

- podniesienie stopy zatrudnienia w Europie – czyli więcej lepszych miejsc pracy, zwłaszcza dla kobiet, młodych ludzi i pracowników starszych wiekiem,
- pomaganie młodym ludziom w przewidywaniu zmian i radzeniu sobie z nimi dzięki inwestycjom w podnoszenie kwalifikacji i szkolenia,
- modernizację rynków pracy i systemów opieki społecznej,
- zagwarantowanie, że cała Unia Europejska odniesie korzyści z wzrostu.

Unia Europejska planuje wsparcie rozwoju sprzyjającego inkluzji społecznej za pomocą dwóch inicjatyw przewodnich:

1. **Programu na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia**, obejmującego wspieranie osób prywatnych w zdobywaniu nowych kwalifikacji, dostosowywaniu się do stale ewoluującego rynku pracy i pomyślnego przechodzenia na inną ścieżkę kariery oraz jednoczesną modernizację rynków pracy po to, by podnieść poziom zatrudnienia, zmniejszyć stopę bezrobocia, zwiększyć wydajność pracowników i zapewnić trwałość europejskich modeli społecznych.
2. **Europejskiego programu walki z ubóstwem**, mającego na celu zapewnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej oraz zagwarantowanie przestrzegania praw podstawowych osób ubogich i wykluczonych społecznie, zapewnienie im godnych warunków oraz umożliwienie aktywnego udziału w życiu społeczeństwa, zmobilizowanie sił, aby wspomóc integrację takich osób ze społecznościami, w których żyją, a także ułatwić im zdobycie kwalifikacji i znalezienie pracy oraz uzyskanie dostępu do świadczeń społecznych.

Zdefiniowany przez UE cel służący zapewnieniu rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu przewiduje:

1. podwyższenie wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lat do 75% do 2020 roku, poprzez wprowadzenie większej liczby osób na rynek pracy, zwłaszcza kobiet, młodzieży, osób starszych, pracowników niskowyszkolonych i legalnych imigrantów,
2. zapewnienie lepszemu poziomowi wykształcenia – zwłaszcza:
 - zredukowanie odsetka młodych ludzi przedwcześnie porzucających naukę do poziomu poniżej 10%,
 - dążenie do tego, by co najmniej 40% osób w wieku 30 – 34 lat miało wykształcenie wyższe (lub równoważne).
3. zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln.

Unia Europejska, stojąc wobec kryzysu finansowego, aby zrealizować założenia strategii Europa 2020, potrzebuje:

- otoczenia regulacyjnego, które zapewni skuteczność i bezpieczeństwo na rynkach finansowych,
- innowacyjnych instrumentów do finansowania niezbędnych inwestycji – w tym partnerstw publiczno – prywatnych.

Komisja Europejska włączyła te priorytety długofalowego rozwoju do propozycji dotyczących wieloletnich ram finansowych Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020.

Obecnie duża część środków z budżetu Unii Europejskiej przeznaczana jest na Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny. Fundusze te pozwalają ukierunkować inwestycje, tak by były one wydajne, a także by przyczyniały się do inteligentnego i trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Europejski Fundusz Społeczny ukierunkowany jest na zwiększenie możliwości zatrudnienia, wspieranie edukacji i kształcenia ustawicznego oraz zwiększenie integracji społecznej. Jego cele skierowane są na zwalczanie ubóstwa i rozwój instytucjonalny administracji publicznej. W nowej perspektywie finansowej, rola EFS ma zostać wzmocniona. Państwa członkowskie będą musiały skoncentrować się na ograniczonej liczbie celów i priorytetów EFS, zgodnie ze strategią Europa 2020, w celu zwiększenia oddziaływania i osiągnięcia zakładanych wskaźników. Ponadto 20% środków Europejskiego Funduszu Społecznego zostanie przeznaczone na działania z zakresu integracji społecznej. W perspektywie finansowej 2014–2020 roku nacisk kładziony będzie na zwalczanie bezrobocia wśród młodzieży, promowanie aktywnego i zdrowego starzenia się oraz wspieranie najmniej uprzywilejowanych grup i społeczności marginalizowanych. Kluczowe znaczenie odgrywać ma wsparcie innowacji społecznych, tj. badań i nowych rozwiązań w sferze społecznej. Europejski Fundusz Społeczny zakłada udział partnerów społecznych (w szczególności organizacji pozarządowych) w realizację celów strategii Europa 2020.

2.1.2. Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym

W grudniu 2010 roku Komisja Europejska przyjęła komunikat „Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej”, w którym przedstawiono sposób, w jaki różne dziedziny polityki przyczynią się do osiągnięcia tego ambitnego celu zmniejszenia ubóstwa i zwiększenia włączenia społecznego. Określono w nim również szereg działań towarzyszących, mających pomóc osiągnąć cel zmniejszenia ubóstwa oraz wyjaśniono koncepcję i sposób funkcjonowania platformy.

Określono, że walka z ubóstwem i wykluczeniem musi opierać się na wzroście gospodarczym i zatrudnieniu oraz na nowoczesnej i skutecznej ochronie socjalnej. Interwencja innowacyjnej ochrony socjalnej musi być połączona z szerokim zestawem polityk społecznych, łącznie z ukierunkowaną edukacją, pomocą społeczną, mieszkalnictwem, zdrowiem, godzeniem życia prywatnego i zawodowego oraz polityk rodzinnych. W związku z możliwością korzystania ze środków unijnych na realizację określonych działań w latach 2014–2020 w ramach funduszy

Wspólnych Ram Strategicznych, wszystkie kraje członkowskie zobowiązane są do spełnienia odpowiednich warunków ex-ante.

2.2. Dokumenty krajowe

W ciągu najbliższych lat zarządzanie rozwojem Polski będzie realizowane w oparciu o system dokumentów planistycznych, który tworzą: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (do 2030 roku), Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (do 2020 roku) oraz dziewięć strategii zintegrowanych.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Raciborskiego jest spójna z dokumentami ustanowionymi w celu strategii rozwoju kraju, w tym w szczególności ze:

- Strategią Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020,
- Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2020,
- Krajowym Programem Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu 2020,
- Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie 2006 – 2016.

2.2.1. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 18 czerwca 2013 roku Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 jest jedną z dziewięciu strategii sektorowych stanowiących „inne strategie rozwoju” w rozumieniu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1649), realizujących średnio i długookresową strategię rozwoju kraju.

Głównym celem wskazanym w dokumencie jest **rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób w taki sposób, by mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia.**

Poza celem głównym w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 wyznaczono pięć celów szczegółowych:

- wzrost zatrudnienia,
- wydłużenie aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych,
- poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- poprawa zdrowia obywateli oraz podniesienie efektywności opieki zdrowotnej,
- podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

Realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych odbywać się będzie poprzez działania podejmowane na różnych etapach życia: od wczesnego dzieciństwa, poprzez edukację szkolną, edukację na poziomie wyższym, okres aktywności zawodowej i rodzicielstwa, do starości. Zgodnie z zapisami dokumentu wysoka jakość kapitału ludzkiego ma znaczenie przy dokonywaniu życiowych wyborów, które przekładają się na jakość życia obecnego i przyszłych pokoleń.

2.2.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 ma przyczynić się do realizacji opisanego w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju celu: wzrost społecznego kapitału rozwoju. Ma to nastąpić m.in. poprzez edukację obywatelską, medialną, kulturalną i wzmacniającą kreatywność, upraszczanie mechanizmów zrzeszania się obywateli (m.in. ograniczenie procedur i obciążeń dla organizacji pozarządowych), rozszerzanie listy działań instytucji kultury. Z kolei w odniesieniu do celów średniookresowych ma przede wszystkim przyczynić się do budowy sprawnego państwa m.in. poprzez wzmacnianie mechanizmów partycypacyjnych w politykach rozwoju.

Cel strategiczny Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 został określony jako wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno – gospodarczym Polski, a do jego osiągnięcia mają prowadzić działania pogrupowane w czterech priorytetach:

- kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji,

- poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne,
- usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy,
- rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

2.2.3. Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 jest programem rozwoju, w rozumieniu art. 15 ust. 4 pkt. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1649) i stanowi tym samym dokument o charakterze operacyjno – wdrożeniowym, ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju.

Celem dokumentu jest również przedstawienie projektowanej polityki państwa w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym w ramach warunku 9 Wspólnych Ram Strategicznych.

W kontekście nowej metodologii programowania rządu, za istotny element uznano wyodrębnienie problematyki ubóstwa i wykluczenia społecznego, jako część krajowych działań budowy Europejskiego Modelu Społecznego. Program stanowi realizację krajowej polityki społecznej, w szczególności celu szczegółowego 3 Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.

2.2.4. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie 2006 – 2016

Zadaniem Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie jest wprowadzenie w życie szerokiego spektrum działań mających na celu zarówno zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy w rodzinie jak i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy ofiarom przemocy rodzinnej, a także w podejmowaniu odpowiednich działań wobec sprawców.

Jako cele Programu wskazano:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy,
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

2.3. Dokumenty o zasięgu regionalnym

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Raciborskiego koresponduje także z programami o zasięgu regionalnym:

- Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020,
- Strategią Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020,
- Programem profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie śląskim na lata 2011 – 2015,
- Programem przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016.

Założenia niniejszej Strategii są ponadto zgodne z zapisami projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020 z dnia 10 kwietnia 2014 roku.

2.3.1. Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Raciborskiego jest spójna ze Strategią Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020 w następujących zagadnieniach:

Cel główny: Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców województwa śląskiego

Priorytety:

- 1) Wzmocnienie polityki prorodzinnej;
- 2) Wyrównywanie szans wychowawczych i edukacyjnych dzieci i młodzieży;
- 3) Wspieranie osób starszych w pełnieniu ról społecznych;
- 4) Wzmacnianie równych szans osób niepełnosprawnych;
- 5) Wspieranie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień;
- 6) Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu;
- 7) Wzmacnianie bezpieczeństwa publicznego.

2.3.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020 (projekt)

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa na lata 2014 – 2020, przyjęty uchwałą nr 655/327/IV/2014 Zarządu Województwa Śląskiego z dnia 10 kwietnia 2014 roku, został stworzony w oparciu o zapisy zawarte w przedstawionym przez Komisję Europejską tzw. „pakiecie legislacyjnym” dla polityki spójności na lata 2014 – 2020, z uwzględnieniem zmian wprowadzanych w trakcie kolejnych etapów negocjacyjnych. Uwzględnia on szczegółowe regulacje odnoszące się do wszystkich funduszy Wspólnych Ram Strategicznych. Obejmują one przepisy związane z misją i celami polityki spójności, ramami finansowymi, szczegółowymi ustaleniami w zakresie programowania, sprawozdawczości, zarządzania i realizacji projektów, a także przepisy związane z dużymi projektami. W projekcie Programu uwzględniono również zapisy wynikające z *Projektu Umowy Partnerstwa*, dokumentu przedstawionego przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, który determinuje kształt przyszłej polityki spójności w Polsce w latach 2014 – 2020. Wynika z niego model programowania i wdrażania 16 dwufunduszowych regionalnych programów operacyjnych. Zgodnie z tymi zapisami „Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014 – 2020” będzie współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Program będzie zarządzany na szczeblu regionalnym, a Instytucją Zarządzającą Programem będzie Zarząd Województwa Śląskiego.

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa na lata 2014 – 2020 zakłada realizację działań w następujących priorytetach:

- 1) Nowoczesna gospodarka;
- 2) Cyfrowe śląskie;
- 3) Wzmocnienie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw;
- 4) Efektywność energetyczna, odnawialne źródła energii i gospodarka niskoemisyjna;
- 5) Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów;
- 6) Transport;
- 7) Regionalny rynek pracy;
- 8) Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy;
- 9) Włączenie społeczne;
- 10) Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna;
- 11) Wzmocnienie potencjału edukacyjnego;
- 12) Infrastruktura edukacyjna;
- 13) Pomoc techniczna.

Z punktu widzenia planowania działań w obszarze polityki społecznej kluczowe znaczenie ma priorytet IX – Włączenie społeczne. Oś priorytetowa została utworzona w oparciu o trzy priorytety inwestycyjne celu tematycznego: **Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem:**

- 9.4 – aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie,
- 9.7 – ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym,

- 9.8 – wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia.

Zakres wsparcia w osi priorytetowej IX Włączenie społeczne ukierunkowany będzie na zmniejszanie poziomu zagrożenia ubóstwem oraz integrację społeczną i poprawę zdolności do zatrudnienia osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zjawisko wykluczenia społecznego nie jest łatwe do zdefiniowania, ponieważ najczęściej dotyczy współistniejących ze sobą wymiarów marginalizacji. Wykluczenie jest spowodowane zarówno rezygnacją ze społecznie akceptowanego sposobu życia lub wypadnięciu z niego z różnych powodów i często czynników niezależnych. Dotyczy osób, rodzin lub grup ludności, które żyją w niekorzystnych warunkach materialnych (ubóstwo ekonomiczne), zostają dotknięte niekorzystnymi procesami społecznymi, gospodarczymi, fizycznymi, mają utrudniony dostęp do usług pozwalających na przewyciężenie barier i wsparcie rozwoju lub posiadają cechy utrudniające korzystanie z powszechnych dóbr społecznych (niepełnosprawność – zwłaszcza sprzężona, uzależnienia, długotrwała choroba). Wykluczenie może być spowodowane zewnętrznymi działaniami destrukcyjnymi (przemoc) lub po prostu być wynikiem dyskryminacji.

Ponadto, na działania podejmowanych w ramach obszarów tematycznych objętych niniejszą strategią, istotną rolę odgrywają:

1) Priorytet VII: **Regionalny rynek pracy**, obejmujący:

- Priorytet inwestycyjny 8.5: Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalną inicjatywę na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników;
- Priorytet inwestycyjny 8.7: Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw.

2) Priorytet VIII: **Regionalne kadry gospodarki opartej na wiedzy**, obejmujący:

- Priorytet inwestycyjny 8.8: Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę;

- Priorytet inwestycyjny 8.9: Przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian;
- Priorytet inwestycyjny 8.10: Aktywne i zdrowe starzenie się.

3) Priorytet X: **Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna**, obejmujący:

- Priorytet inwestycyjny 9.1: Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych,
- Priorytet inwestycyjny 9.2: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich,
- Priorytet inwestycyjny 9.10: Inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

4) Priorytet XI: **Wzmocnienie potencjału edukacyjnego**, obejmujący:

- Priorytet inwestycyjny 10.1: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia;
- Priorytet inwestycyjny 10.3: Wyrównanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzenie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzanie nabytych kompetencji.
- Priorytet inwestycyjny 10.3 BIS: Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez

mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu zrealizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami.

5) Priorytet XII: **Infrastruktura edukacyjna**, obejmujący:

- Priorytet inwestycyjny 10.4: Inwestycje w kształcenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.

2.4. Dokumenty o zasięgu powiatowym

2.4.1. Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2008 – 2015

Niniejsza Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest spójna z założeniami Strategii Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2008 – 2015 przyjętej do realizacji uchwałą nr XXI/203/2008 Rady Powiatu Raciborskiego z dnia 20 czerwca 2008 roku.

Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2008 – 2015, jako misję wskazuje dążenie do zaspokajania potrzeb mieszkańców, inwestorów, turystów dzięki wykorzystaniu potencjału społeczno-gospodarczego i kulturowego obszaru, rozwojowi rolnictwa i otwartości na współpracę z partnerami. Wizja rozwoju Powiatu Raciborskiego wypracowana w ramach Strategii Rozwoju brzmi: **Powiat Raciborski Zieloną Oazą Kultur, oferującą mieszkańcom i gościom atrakcyjne warunki życia, pracy i wypoczynku dzięki pielęgnowaniu wielokulturowego dziedzictwa i respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.**

Cele strategiczne, których realizacja ma się przyczynić w perspektywie wieloletniej do osiągnięcia stanu określonego w wizji Powiatu, podzielono na trzy pola strategiczne, stanowiące filary rozwoju Powiatu, dla których określono cele strategiczne, kierunki działań i zewnętrzne uwarunkowania rozwojowe:

I. Powiat Raciborski – otwarty na rozwój:

- I.1. Optymalizacja układu komunikacyjnego i przestrzeni publicznej;
- I.2. Nowoczesna edukacja publiczna;
- I.3. Rozwój aktywności gospodarczej mieszkańców;
- I.4. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich.

II. Powiat Raciborski – Zielona Oaza Kultur:

- II.1. Umocnienie pozycji Ziemi Raciborskiej jako historycznej stolicy Górnego Śląska;
- II.2. Rozwój życia kulturalnego;
- II.3. Rozwój turystyki, rekreacji i sportu;
- II.4. Podniesienie rangi powiatu poprzez promocję krajową i zagraniczną.

III. Powiat Raciborski – bezpieczny i przyjazny:

III.1. Podnoszenie bezpieczeństwa obywateli, w tym m.in.:

- III.1.1. Kształtowanie pożądanych postaw wśród mieszkańców z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego i reagowania na skutki klęsk żywiołowych,
- III.1.2. Sprawny system ratownictwa,
- III.1.3. Rozwój infrastruktury poprawiającej bezpieczeństwo mieszkańców;

III.2. Promocja i ochrona zdrowia oraz opieka społeczna, w tym:

- III.2.1. Podniesienie jakości i zakresu świadczonych usług leczenia zamkniętego w powiecie,
- III.2.2. Poszerzenie dostępu do informacji o ofercie ochrony zdrowia w powiecie,
- III.2.3. Rozwój profilaktyki prozdrowotnej dla mieszkańców powiatu,

III.2.4. Wspieranie osób starszych, niepełnosprawnych oraz zagrożonych marginalizacją;

III.3. **Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy**, w tym:

III.3.1. Aktywny system wsparcia dla bezrobotnych,

III.3.2. Wspieranie osób wchodzących na rynek pracy,

III.3.3. Rozwój inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej;

III.4. Ochrona środowiska naturalnego.

2.4.2. Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2014 – 2020

Przyjęta uchwałą nr XLIII/414/2014 Rady Powiatu Raciborskiego z dnia 24 czerwca 2014 roku Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2014 – 2020 jest spójna z założeniami niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Strategia Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2014 – 2020 określa cztery cele strategiczne:

- 1) Rozwój gospodarczy powiatu raciborskiego;
- 2) Wysokie kompetencje i aktywność mieszkańców powiatu;
- 3) Wyróżniające warunki budujące wysoką jakość życia w powiecie;
- 4) Silna pozycja powiatu raciborskiego w otoczeniu.

Z punktu widzenia realizacji działań w obszarze polityki społecznej najważniejszymi celami szczegółowymi określonymi w Strategii Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2014 – 2020 są:

Cele szczegółowe przypisane do 2 celu strategicznego:

- C2.1. Dostępność infrastruktury i usług społecznych umożliwiających podnoszenie jakości kapitału ludzkiego powiatu w aspekcie wiedzy, umiejętności, przedsiębiorczości, aktywności społecznej i kondycji zdrowotnej;

- C2.2. Funkcjonowanie mechanizmów równoważących lokalny rynek pracy w wymiarze jakościowym i ilościowym;
- C2.3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i zaangażowanie mieszkańców w inicjatywy lokalne;
- C2.4. Korzystne warunki dla realizacji aspiracji i pomysłów młodych mieszkańców powiatu oraz trwałego wiązania ich ze swoim miejscem zamieszkania;
- C2.5. Wzbogacanie kapitału ludzkiego powiatu przez napływ nowych mieszkańców integrujących się ze społecznością lokalną.

Cele szczegółowe przypisane do 3 celu strategicznego:

- C3.1. Wysoki poziom bezpieczeństwa wynikający z dobrych relacji sąsiedzkich, zachowania tradycyjnych wartości społecznych oraz sprawnego funkcjonowania służb publicznych w powiecie;
- C3.2. Wysoka jakość zagospodarowania przestrzennego powiatu przejawiająca się w estetyce i funkcjonalności przestrzeni oraz czystości środowiska przyrodniczego;
- C3.3. Dostępność usług i udogodnień wspierających rozwój rodzin;
- C3.4. Dobre skomunikowanie z otoczeniem zapewniające dostęp do usług publicznych i rynkowych oraz rynku pracy w pobliskich aglomeracjach.

Wszystkie cele określone w Strategii Rozwoju Powiatu Raciborskiego na lata 2014 – 2020 ukierunkowane są na realizację wizji Powiatu Raciborskiego 2020 roku jako obszaru harmonijnego i współzależnego rozwoju społecznego, gospodarczego, przestrzennego i przyrodniczego realizowanego w partnerstwie podmiotów lokalnych z podmiotami w otoczeniu.

3. Sprawozdanie z przebiegu prac nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego

3.1. Partycypanyjny model wypracowywania strategii rozwiązywania problemów społecznych

Proces sformułowania strategii rozwiązywania problemów społecznych został zaplanowany i przeprowadzony w nurcie partycypanyjnym³. Mechanizmy partycypanycji obywatelskiej oparte są o dwie przesłanki. Pierwsza z nich to wzbogacenie i uzupełnienie tradycyjnych mechanizmów demokratycznych (demokracja przedstawicielska i deliberatywna gdzie obywatele dochodzą do wspólnych decyzji poprzez dyskurs i debatę). Po drugie, partycypanycja obywatelska to po prostu część nowoczesnego zarządzania sferą publiczną, w której różnice interesów i oczekiwań nie mogą być rozwiązywane wyłącznie przez administracyjne decyzje, ani przez mechanizmy czysto rynkowe – powinny być raczej negocjowane i uzgadniane. Z tego punktu widzenia mechanizmy partycypanyjne pozwalają nie tylko na uzyskanie większej społecznej akceptacji, ale także na optymalizację podejmowanych decyzji⁴.

Z tego względu władze samorządowe zaprosiły do współpracy podmioty zaangażowane i zainteresowane problematyką społeczną w wymiarze lokalnym. Do prac nad określeniem sytuacji społecznej, a także określeniem pożądanych kierunków rozwoju społecznego zaproszono szeroką reprezentację osób i podmiotów funkcjonujących w społeczności. W warsztatach wzięli bowiem udział przedstawiciele organizacji pozarządowych, jednostek samorządowych oraz reprezentacji środowiska gospodarczego i przedstawiciele mieszkańców. Wykaz uczestników prac warsztatowych prezentuje tabela 1.

³ D. Polakowski: Strategia rozwiązywania problemów społecznych na poziomie lokalnym w oparciu o partycypanyję społeczną, [w:] Partnerstwo lokalne jako strategia rozwiązywania problemów społecznych, red. A. Frączkiewicz-Wronka, UE, Katowice 2010, passim.

⁴ D. Długosz, J.J. Wygnański: Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypanycji społecznej, maszynopis powielony, Warszawa 2005, s. 11.

Tabela nr 1. Wykaz uczestników warsztatów.

Imię	Nazwisko	Instytucja
Alina	Gawrych	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nędzy
Danuta	Hryniewicz	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Raciborzu
Małgorzata	Krawczyńska	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu
Ewa	Nowak	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rudniku
Magdalena	Procajło	Stowarzyszenie „Dom” w Raciborzu
Jolanta	Rabczuk	Dom Pomocy Społecznej „Złota Jesień” w Raciborzu
Aleksandra	Nawrot	Ośrodek Pomocy Społecznej w Raciborzu
Anna	Grzelka	Szpital Rejonowy w Raciborzu
Joanna	Jęczmionka	Dom Pomocy Społecznej "Dom św. Notburgi" w Raciborzu
Iwona	Wielochowska	Dom Pomocy Społecznej "Dom św. Notburgi" w Raciborzu
Janina	Szolc	Ośrodek Pomocy Społecznej w Raciborzu
Tomasz	Cofała	Stowarzyszenie „Pomocna Dłoń” w Raciborzu
Edyta	Mikołajek	Zamek Piastowski w Raciborzu
Cezary	Solich	Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy dla Nieśłyszących i Słabosłyszących w Raciborzu
Alina	Litewka- Kobyłka	Stowarzyszenie Przyjaciół Człowieka "Tęcza"
Agnieszka	Zientek	Młodzieżowy Dom Kultury w Raciborzu
Andrzej	Szewczyk	Komenda Staży Miejskiej w Raciborzu
Grzegorz	Bulenda	Zakład Poprawczy i Schronisko dla Nieletnich w Raciborzu
Zbigniew	Grygier	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kuźni Raciborskiej
Violetta	Cieśla	Urząd Miejski w Krzanowicach
Mirosław	Ruszkiewicz	Powiatowy Urząd Pracy w Raciborzu
Renata	Reszka	Ośrodek Pomocy Społecznej w Krzyżanowicach
Halina	Rycerz –Kuliga	Stowarzyszenie na Rzecz Promocji Zdrowia Psychicznego "Persona" w Raciborzu
Klaudia	Jasion	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu
Henryk	Hildebrand	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu
Katarzyna	Buczek	Ośrodek Pomocy Społecznej w Kornowacu
Aleksandra	Affa	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rudniku

Imię	Nazwisko	Instytucja
Alina	Gawrych	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nędzy
Małgorzata	Krzemien	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Krzanowicach
Karina	Pytlik	Starostwo Powiatowe w Raciborzu
Barbara	Krzos – Kulasza	Urząd Miasta w Raciborzu
Krystian	Niewrzół	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu
Andrzej	Charuk	KP Państwowej Straży Pożarnej w Raciborzu
Ilona	Warcok	Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Pogrzebieniu
Katarzyna	Czuma	Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Pogrzebieniu
Krzysztof	Fedyn	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu
Anna	Ceglarek	Urząd Miasta w Raciborzu
Magdalena	Strzelczyk	Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Kuźni Raciborskiej
Aleksandra	Wąsik	Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Raciborzu
Mirosław	Małek	Powiatowa Rada Zatrudnienia
Urszula	Lebek	Powiatowy Urząd Pracy w Raciborzu
Teresa Rozalia	Krzyżewska	Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Pogrzebieniu
Danuta	Boraczuk	Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Pogrzebieniu
Ryszard	Rudnik	Szpital Rejonowy w Raciborzu
Iwona	Trzeciakowska	Urząd Miasta w Raciborzu
Franciszek	Mandrysz	Warsztaty Terapii Zajęciowej
Grażyna	Wójcik	Agencja Promocji Ziemi Raciborskiej na Zamku Piastowskim w Raciborzu
Brygida	Abrahamczyk	Rada Powiatu Raciborskiego
Irma	Kruppa	Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych "Przyjazny Dom"
Andrzej	Chroboczek	Starostwo Powiatowe w Raciborzu
Agata	Tańska	Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy dla Nieśłyszących i Słabosłyszących w Raciborzu
Marceli	Reszka	Stowarzyszenie Przyjaciół Człowieka "Tęcza"
Edyta	Mikołajek	Agencja Promocji Ziemi Raciborskiej na Zamku Piastowskim w Raciborzu
Agnieszka	Kołek	Zespół Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Raciborzu

Imię	Nazwisko	Instytucja
Alina	Gawrych	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nędzy
Bogusława	Sikacka	Dom dla Dzieci im. Jana Pawła II w Raciborzu
ks. Adam	Rogalski	Parafia NSPJ w Raciborzu
Michał	Lorenz	Raciborskie Centrum Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Raciborzu
Jacek	Draganek	Komenda Powiatowa Policji w Raciborzu
Wioletta	Śliwińska	Miejski Zarząd Budynków w Raciborzu
Włodzimierz	Kącik	Szpital Rejonowy w Raciborzu
Aleksander	Kasprzak	Starostwo Powiatowe w Raciborzu
Ewa	Konopnicka	Zespół Szkół Specjalnych w Raciborzu
Barbara	Żłobicka	Ośrodek Pomocy Społecznej w Raciborzu
Gabriela	Ignacy	Urząd Miasta w Raciborzu

Proces wypracowywania strategii w trakcie działań warsztatowych objął następujące zagadnienia:

- 1) Identyfikację problemów społecznych;
- 2) Analizę zasobów społecznych oraz czynników rozwojowych dla społeczności lokalnej;
- 3) Analizę strategiczną SWOT;
- 4) Formułowanie celów strategicznych;
- 5) Definiowanie celów horyzontalnych.

Współpraca w trakcie warsztatów przebiegała w następujących zespołach tematycznych:

- I. Integracja społeczna.
- II. Rodzina i jej funkcje.
- III. Jakość życia (bezpieczeństwo, mieszkalnictwo, kultura, sport).
- IV. Zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne.
- V. Rynek pracy i edukacja.

Kreowana w związku ze strategią aktywność społeczna jest niezwykle ważna dla kształtowania społecznego i gospodarczego rozwoju. Stymuluje działania władz i stanowi w pewnym sensie narzędzie ich kontroli, wzmacnia partnerskie relacje między mieszkańcami i władzami oraz ugruntowuje i zwiększa skalę współdziałania mieszkańców przy wypracowaniu i wdrażaniu strategii lokalnego rozwoju. Poziom aktywności społecznej decyduje o wygenerowaniu efektu synergii z podejmowanych działań. Jest to szczególnie istotne, bowiem poziom środków finansowych, płynących zarówno z budżetu centralnego, jak i samorządów lokalnych, na działania w szeroko pojętym polu polityki społecznej, nie jest w Polsce wystarczający w stosunku do potrzeb.

Zaproponowany model opracowywania uspołecznionej strategii rozwiązywania problemów z użyciem instrumentów partycypacji społecznej realizuje zasadę pomocniczości. Zgodnie z zawartą w preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasadą pomocniczości, Polska opiera się na współdziałaniu i komplementarności obywateli i instytucji publicznych stanowiącą jeden z fundamentów demokratycznego państwa prawa. Zasada ta nakazuje przesunięcie procesu decyzyjnego możliwie jak najbliżej obywateli i zagwarantowanie właściwego stopnia niezależności organom niższego szczebla w stosunku do organów wyższego szczebla.⁵

Zasadę pomocniczości ujmuje się dziś w dwóch jej płaszczyznach:⁶

- **pomocniczości pionowej** (wertykalnej), tj. przydzielenia zadań publicznych temu szczeblowi systemu władz publicznych, który jest usytuowany najniżej w ramach tego systemu, lecz jest zdolny do wykonywania danych zadań,
- **pomocniczości poziomej** (horyzontalnej), tj. powierzania, w granicach możliwości i efektywności, wykonywania zadań publicznych podmiotom niepublicznym, w szczególności organizacjom pozarządowym.

Włączanie mieszkańców do współdecydowania, uruchamianie partycypacji społecznej w planowaniu rozwoju lokalnego to niezbędne warunki powodzenia w przeprowadzaniu tej zmiany. Wymaga to także zrozumienia znaczenia integracji społecznej i jej oddziaływania na rozwój, zwłaszcza społeczny. Włączenie mieszkańców w przygotowanie Strategii, już na etapie

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia (Dz.U. 1997, NR 78 poz. 483 z późniejszymi zmianami)

⁶ H.Izdebski Samorząd terytorialny Podstawy ustroju i działalności. Lexis Nexis Warszawa 2009

diagnozowania sytuacji społeczno-ekonomicznej, pozwoli na ujawnienie problemów, które dotąd nie były znane lub niechętnie odkrywane przed społecznością.

Partycypacyjne planowanie strategiczne sprzyja osiągnięciu porozumienia w zakresie wyboru celów w sytuacjach, gdy przy ograniczonych środkach i wielości potrzeb dochodzi do nieporozumień. Dlatego tak ważne jest to, by Strategia była wynikiem otwartego dialogu społecznego i solidarności w działaniu. Wśród korzyści związanych ze stosowaniem partycypacji społecznej można wskazać:

- faktyczne włączenie i udział mieszkańców w decydowaniu o kierunkach rozwoju społecznego, definiowanie problemów i potrzeb społecznych umożliwia adekwatne do sytuacji realizowanie odpowiednich programów oraz kreowanie lokalnej polityki społecznej,
- zwiększenie zaufania mieszkańców w stosunku do władz samorządowych oraz instytucji społecznych,
- mieszkańcy uczestniczą w definiowaniu sytuacji społecznej, formułują propozycje działań oraz planów, wskazują na ważne obszary deprywacji społecznych oraz sposoby rozwiązania określonych kwestii społecznych,
- działania nie kończą się na samym planowaniu, lecz są kontynuowane w ramach fazy realizacji strategii; uczestnicy procesu planowania są włączeni do działań realizacyjnych i monitorowania wdrożenia,
- proces partycypacji społecznej jest prowadzony w ramach ogólnej koncepcji udziału mieszkańców w podejmowaniu decyzji przez władze, a nie jako jednorazowa akcja,
- procesowi wspólnej pracy towarzyszy akcja promocyjna, która prezentuje sposoby wspólnej pracy, jak i wypracowane rezultaty, propozycje; informacje docierają do ogółu mieszkańców, nie tylko tych zaangażowanych społecznie.

Budowane w ten sposób partnerstwo staje się procesem, a nie jedynie pojedynczym aktem działania. Ma w założeniu tworzyć długookresową wartość, ale przede wszystkim zbliżać do siebie ludzi i jednoczyć wspólnotę. Główny cel partnerstwa to w przeważającej mierze zaktywizowanie

lokalnej społeczności po to, aby sama działała i sama starała się rozwiązywać własne problemy. Niezwykle ważny jest aktywny udział przedstawicieli wspólnoty we wszelakich inicjatywach zgodnie z zasadą *empowerment* oraz szerokich konsultacji społecznych, które wzmacniają proces i wiarygodność działań.

3.2. Szczegółowy harmonogram prac

Tabela nr 2. Szczegółowy harmonogram prac nad strategią.

Zadanie	Termin realizacji
Rekrutacja przedstawicieli instytucji polityki społecznej i parterów społecznych na warsztaty budowania strategii.	Styczeń – luty 2014r.
Przeprowadzanie Warsztatu partycypacyjnego Wiodące zagadnienia: Przedstawienie metodologii budowania strategii; Charakterystyka społeczności lokalnej Diagnoza problemów społecznych Identyfikacja zasobów społecznych	13 marca 2014r.
Przeprowadzanie Warsztatu partycypacyjnego. Wiodące zagadnienia: Analiza SWOT problemów społecznych w gminie; Określenie głównych celów strategii. Wybór celów i priorytetów;	10 kwietnia 2014r.
Promowanie procesu wypracowywania strategii	Styczeń – kwiecień 2014r.
Opracowanie wstępnej wersji strategii.	12 maja 2014r.
Konsultacje dokumentu	Lipiec – sierpień 2014r.
Naniesienie zgłoszonych uwag	Wrzesień – listopad 2014r.
Uchwalenie strategii na sesji Rady Powiatu w Raciborzu	Luty 2015r.

4. Informacje o Powiecie Raciborskim oraz gminach wchodzących w jego skład – analiza sytuacji społecznej

Ziemia raciborska leży w dolinie górnej Odry. Sąsiadują z nią inne jednostki krajobrazowe, które razem wzięte tworzą Kotlinę Raciborsko – Oświęcimską. Tę ostatnią zamyka od południa próg Pogórza Karpackiego, od zachodu Góry Opawskie, należące do Sudetów Wschodnich, od północy granice jej stanowi próg Wyżyny Śląskiej.⁷

Pomiędzy wymienionymi wyżej naturalnymi barierami znajdują się wyraźne obniżenia terenu nazwane, ze względu na swe znaczenie komunikacyjne, bramami. Na południe w kierunku Republiki Czeskiej prowadzi Brama Morawska, stanowiąca przejście między wyniosłościami Sudetów Wschodnich i Pogórzem Karpackim. Na północny zachód otwiera się Brama Krapkowicka, prowadząca do Kotliny Śląskiej. Na wschód wiedzie Brama Krakowska. Przez te naturalne obniżenia prowadziły najstarsze szlaki handlowe.

Powiat raciborski należy do województwa śląskiego, które w obecnym kształcie wyodrębnione zostało na skutek podziału administracyjnego w 1998 roku. Powiat graniczy bezpośrednio z terenami wydobycia węgla kamiennego, tworzącymi obszar Rybnickiego Okręgu Węglowego. Południowo – zachodnią granicę powiatu raciborskiego stanowi granica państwowa z Republiką Czeską. Bezpośrednio przez granicę powiat sąsiaduje z obszarami wydobycia węgla w Zagłębiu Ostrawsko – Karwińskim i z dużą aglomeracją miejsko – przemysłową Ostrawy. Od strony zachodniej powiat graniczy z rolniczymi gminami powiatu głubczyckiego i z powiatem kędzierzyńsko – kozielskim.

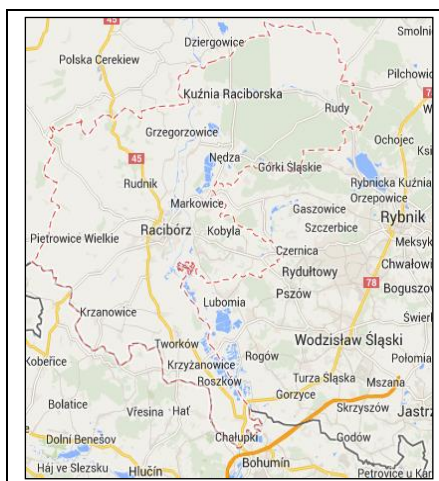
Powiat raciborski powiązany jest systemem dróg państwowych z Kędzierzyna – Koźlem, Opolem, Wrocławiem, a także Rybnikiem, Pszczyną, Bielsko – Białą oraz poprzez przejście graniczne w Chałupkach z aglomeracją Ostrawy.

Do powiatu raciborskiego należy Miasto Racibórz, Miasto i Gmina Kuźnia Raciborska, Miasto i Gmina Krzanowice, Gmina Kornowac, Gmina Rudnik, Gmina Krzyżanowice, Gmina Nędza, Gmina Pietrowice Wielkie.

⁷

Serwis informacyjny www.raciborz.pl

Miasto Racibórz liczące obecnie około 53 tysiące mieszkańców, o powierzchni 75 km² będące siedzibą Starostwa, klasyfikuje się wśród miast średniej wielkości w skali kraju. Jest tradycyjnym, uwarunkowanym historycznie lokalnym centrum administracyjno – przemysłowym. Miasto dysponuje potencjałem demograficznym, gospodarczym i zestawem usług zapewniającym możliwości obsługi ludności powiatu raciborskiego w zakresie usług wyższego rzędu, a w szczególności szkolnictwa podstawowego, ponadpodstawowego, lecznictwa, kultury, obsługi finansowej.

Miasto Racibórz

Miasto Racibórz położone jest w dolinie górnej Odry u wrót Bramy Morawskiej w bliskiej odległości od granicy czeskiej. Jest to ośrodek o bogatej tradycji historycznej na Górnym Śląsku, w którym przez stulecia krzyżowały się wpływy kultury polskiej, czesko – morawskiej i niemieckiej. Prawa miejskie Racibórz otrzymał około roku 1217.

Miasto i Gmina Kuźnia Raciborska

Gmina Kuźnia Raciborska położona jest w środku kompleksu leśnego w górnym biegu Odry i dolnym Rudy. Kuźnia Raciborska – stolica gminy, otrzymała prawa miejskie w 1967 roku i do niedawna miała charakter typowo przemysłowy, a jej rozwój następował przede wszystkim dzięki istniejącemu zakładowi przemysłu maszynowego – Fabryce Obrabiarek „RAFAMET”. Dzisiaj miasteczko zmienia swoje oblicze wykorzystując walory przyrodnicze i posiadana bazę rekreacyjno – sportową. Centrum historyczne gminy stanowią Rudy, których powstanie i rozwój związane są z założeniem tutaj w XIII wieku klasztoru Zakonu Cystersów. Zachodnia część gminy ma charakter rolniczy, głównie

dzięki żyznym glebom nadodrzańskim. W skład gminy wchodzi 7 sołectw: Rudy, Ruda Kozielska, Jankowice, Budziska, Turze, Siedliska i Ruda.

Miasto i Gmina Krzanowice

Krzanowice otrzymały prawa miejskie w 1265 roku. Rozwój miasta, w którym dużą rolę odgrywało rzemiosło, zahamowany został w XVII wieku przez wojnę trzydziestoletnią. Po roku 1742 miasto dostało się pod władanie Prus. Krzanowice powróciły do Polski w 1945 roku już nie jako miasto. Dnia 1 stycznia 2001r. prawa miejskie zostały Krzanowicom przywrócone. W skład gminy wchodzi 5 sołectw. Są to: Krzanowice, Borucin, Pietraszyn, Wojnowice i Bojanów. Gmina graniczy z Republiką Czeską. Międzynarodowe przejście graniczne znajduje się w Pietraszynie.

Gmina Krzyżanowice

Gmina Krzyżanowice powstała w 1973 roku. W jej skład wchodzi 10 sołectw: Chałupki, Zabełków, Rudyszwałd, Roszków, Krzyżanowice, Nowa Wioska, Owsiszcze, Tworków, Bolesław i Bieńkowice. Krzyżanowice, Chałupki, Tworków, Roszków i Bieńkowice sięgają swymi początkami XIII i XIV wieku. Gmina Krzyżanowice graniczy z Republiką Czeską. Międzynarodowe przejścia graniczne, drogowe i kolejowe, znajdują się w Chałupkach.

Gmina Pietrowice Wielkie

Gmina Pietrowice Wielkie położona jest u wylotu Bramy Morawskiej – doliny pomiędzy Karpatami a Sudetami. Jest to naturalny historyczny szlak komunikacyjny pomiędzy Górnym Śląskiem a Czechami. Efektem położenia geograficznego jest wielokulturowość mieszkańców gminy. Do dziś współegzystują za sobą kultury: polska, niemiecka i morawska. Gmina składa się z 11 sołectw. Są to: Amandów, Cyprzanów, Gródczanki, Kornice, Krowiarki, Lekartów, Maków, Pawłów, Pietrowice Wielkie, Samborowice i Żerdziny.

Gmina Rudnik

Dzieje ziemi Gminy Rudnik związane były z Raciborzem. Pierwsze osady powstały w tej okolicy na początku XII w. W roku 1177 Racibórz został wybrany stolicą księstwa obejmującego cały Górny Śląsk. Wtedy to znacznie wzrosło znaczenie Rudnika, który stał się ważnym ośrodkiem kulturowym i handlowym. W XVIII w. Rudnik zagarnęły Prusy. Do Polski powrócił dopiero po 1945 roku. W skład

gminy wchodzi 14 sołectw: Brzeźnica, Czerwięcice, Gamów, Grzegorzowice, Jastrzębie, Lasaki, Ligota Książęca, Łubowice, Modzurów, Ponięcice, Rudnik, Sławików, Strzybnik i Szonowice.

Gmina Nędza

Przypuszcza się, że pierwsze osady na terenie gminy powstały w VI-VII w. w okresie wędrówek ludów. W 1620 r. baron Jan Mettich miał założyć kilka osad, którym nadał nazwę „Bogata Nędza”. Gmina Nędza powstała w 1973 roku. Składa się z 7 sołectw. Są to: Babice, Ciechowice, Górki Śląskie, Łęg, Nędza, Szymocice i Zawada Książęca.

Gmina Kornowac

Gmina Kornowac powstała w 1973 roku i w obecnym kształcie obejmuje swoim zasięgiem pięć sołectw: Łańce, Kobyla, Kornowac, Pogrzebień i Rzuchów.⁸

4.1 Powiat raciborski w opiniach mieszkańców

W początkowym stadium pracy nad dokumentem strategicznym przeprowadzono cykl jednodniowych warsztatów, w których uczestniczyli przedstawiciele opiniotwórczych podmiotów – instytucji i organizacji z terenu powiatu raciborskiego. Jednym z rezultatów tych spotkań było nakreślenie wielowymiarowego obrazu powiatu.

W opinii mieszkańców powiat ma wiele atutów, wśród których najczęściej wymieniano: położenie przygraniczne, znaczące obszary zielone z dużym potencjałem dla rozwoju turystyki i rekreacji, szeroką ofertę kulturalno – edukacyjną i zdrowotną skierowaną do społeczności lokalnej i gości spoza powiatu. Wielokulturowość, kultywowanie tradycji historycznej regionalnej to kolejne wymieniane pozytywy.

Nie brakuje problemów; najczęściej wymienia się czynniki demograficzne o charakterze ogólnokrajowym – starzenie się mieszkańców i wyludnianie miejscowości, niski przyrost naturalny, emigrację zarobkową młodych. Kluczowym aspektem wydaje się jednak być rozwój gospodarczy powiatu i jego skutki. Często wskazywano na niewystarczającą ilość tworzących się miejsc pracy,

⁸ Informator – Powiat Raciborski. Racibórz 2000, s. 8

wahania na rynku, mało strategicznych firm czy brak kompleksowych koncepcji rozwoju. Zwracano także uwagę na kwestie szeroko rozumianej polityki społecznej i systemu wspierania środowisk defaworyzowanych. Grupa środowisk i osób wymagających wsparcia stale się powiększa.

Uczestnicy spotkań poproszeni o scharakteryzowanie zasobów społecznych, którymi dysponuje powiat najczęściej wymieniali:

- instytucje pomocy społecznej – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodki Pomocy Społecznej, Domy Pomocy Społecznej, Ośrodek Interwencji Kryzysowej,
- placówki kulturalne – domy kultury, kluby osiedlowe ,
- organizacje pozarządowe,
- lokalnych liderów,
- placówki edukacyjne.

Zarówno ilość wskazań jak i ich różnorodność wskazują na znaczący potencjał środowiskowy i praktykę współpracy międzyinstytucjonalnej.

Kolejnym elementem poddanym analizie były problemy społeczne występujące w powiecie. Poniższa tabela prezentuje najczęściej wyrażane opinie uczestników.

Tabela nr 3. Najczęściej wyrażane opinie uczestników.

Lp.	Nazwanie problemu społecznego	Przyczyny problemu społecznego	Źródła danych do analizy
1.	Bezrobocie	Brak ofert pracy, utrwalone nawyki, bierność, sytuacja gospodarcza, szara strefa,	PUP,WUS,OPS, WUP
2.	Starzenie się społeczeństwa	Emigracja zarobkowa, spadek liczby urodzin, spadek jakości życia, brak rodzin wielopokoleniowych, wydłużenie średniej długości życia	GUS,WUS,OPS, ZUS, USC
3.	Wykluczenie społeczne	Bezrobocie , wyuczona bezradność, alkoholizm i inne uzależnienia, przemoc, bezdomność, niewydolność wychowawcza	OPS,PUP
4.	Brak odpowiedniej ilości mieszkań	Brak zadań gminy w budowaniu lokali, zbyt mały zasób mieszkań komunalnych i socjalnych, wysokie koszty życia	Wydziały spraw lokalowych, UM, UG
5.	Uzależnienia	Rozpad więzi, dostępność używek, brak świadomości zagrożeń, sytuacja domowa, nieumiejętność radzenia sobie z problemami, powszechny dostęp do alkoholu	Policja, Straż Miejska, Komisje Przeciwdziałania Alkoholizmowi, Poradnie Zdrowia Psychicznego

Dyskusja wokół najistotniejszych problemów doprowadziła do wstępnej analizy ich przyczyn i pozwoliła na powołanie sześciu grup tematycznych:

- 1) Rodzina i jej problemy;
- 2) Mieszkalnictwo i infrastruktura;
- 3) Zdrowie, niepełnosprawność, seniorzy;
- 4) Bezpieczeństwo publiczne i patologie;
- 5) Edukacja, aktywność społeczna, kultura, sport;
- 6) Rynek pracy.

Grupy te podczas kolejnych spotkań omawiały wybrane zagadnienia. Poniżej zaprezentowano efekty pracy poszczególnych grup.

Tabela nr 4. Grupa I – Rodzina i jej problemy.

Diagnostyczny problem	Wywoływane skutki	Proponowane rozwiązania
Praca rodziców za granicą	Zmiana funkcjonowania, relacji, struktury rodziny, zwiększanie ryzyka uzależnień, ryzyko rozpadu, przenoszenie wzorów	Tworzenie nowych miejsc pracy, aktywizacja zawodowa, wsparcie rodzin w podobnej sytuacji
Przemoc fizyczna i psychiczna wobec osób starszych	Rozpad relacji, przestępczość, złe wzorce	Programy profilaktyczne, szerszy zakres OIK, zatrudnienie specjalistów w OPS: psycholog, geriatra, terapeuta
Słabe wsparcie dla rodzin dobrze funkcjonujących	Brak przepływu dobrych wzorów i dobrych praktyk	Tworzenie programów wsparcia
Dominacja funkcji ekonomicznej rodziny	Funkcja wychowawcza i opiekuńcza są coraz mniej istotne	Tworzenie kompleksowych programów wsparcia, współpraca podmiotów edukacyjnych i rodziny
Uzależnienia, nowe formy uzależnień	Rozpad rodziny, słaba wiedza o przyczynach i skutkach, niemożność przeciwdziałania	Programy profilaktyczne, grupy wsparcia, terapia

Tabela nr 5. Grupa II - Mieszkalnictwo i infrastruktura.

Diagnozowany problem	Wywoływane skutki	Proponowane rozwiązania
Brak mieszkań socjalnych i chronionych	Niedostateczne wsparcie grup defaworyzowanych	Identyfikacja potrzeb mieszkaniowych w odniesieniu do beneficjentów na poziomie gminy i powiatu
Niedostateczna realizacja zadań własnych powiatu w zakresie usamodzielniania wychowanków placówek	Brak lokali	Mieszkania wspomagające Mieszkania chronione Współdziałanie na poziomie powiatu

Tabela nr 6. Grupa III – Zdrowie, niepełnosprawność, seniorzy.

Diagnozowany problem	Wywoływane skutki	Proponowane rozwiązania
Brak całodobowych placówek ZOL, hospicjum stacjonarnego, ZAZ, Zakładów pracy chronionej	Niedostateczne wsparcie chorych, niepełnosprawnych i ich rodzin	
Brak koordynacji działań i przepływu informacji o usługach	Niewykorzystanie bazy, brak wiedzy o potrzebach	
Brak wsparcia środowiskowego dla osób z zaburzeniami psychicznymi	Zwiększanie się dysfunkcji	

Tabela nr 7. Grupa IV – Bezpieczeństwo publiczne i patologie.

Diagnozowany problem	Wywoływane skutki	Proponowane rozwiązania
Brak analizy społeczno – przestrzennej patologii (map przestępczości, map Zgromadzeń)	Niższa efektywność działania prewencja	
Uzależnienia	Dezintegracja społeczna	Intensywniejsza współpraca Instytucji na terenie powiatu
Położenie przy granicy	Przemyt używek	Współpraca z służbami czeskimi

Tabela nr 8. Grupa V – Edukacja, aktywność społeczna, kultura, sport.

Diagnozowany problem	Wywoływane skutki	Proponowane rozwiązania
Niż demograficzny i starzenie się społeczeństwa	Niedostosowanie oferty edukacyjnej i kulturalnej	Modyfikacja i analiza bieżąca
Słaba współpraca między instytucjami i organizacjami	Jw.	Stworzenie stanowiska koordynatora ds. kultury
Niedostateczna oferta sportowo kulturalna dla różnych grup wiekowych	Jw.	

Niewielka oferta dla niepełnosprawnych	Izolacja i dezintegracja społeczna	Likwidacja barier, szkolenie pracowników kultury dotyczące barier i potrzeb osób defaworyzowanych
Brak dostępności informacji o ofercie kulturalnej	Niewykorzystanie istniejących zasobów	Stworzenie systemu udostępniania informacji

Tabela nr 9. Grupa VI - Rynek pracy.

Diagnozowany problem	Wywoływane skutki	Proponowane rozwiązania
Praca na czarno	Nieodprowadzanie składek na ZUS, umowy śmieciowe	Obniżenie kosztów pracy
Niezgłaszanie wolnych miejsc przez pracodawców	Mniejsza podaż	Promowanie współpracy
Brak współpracy między PUP a pracodawcami	Mniejsza efektywność działań Dezinformacja bezrobotnych	Partnerstwo PUP organizacje pracodawców
Brak regionalnej polityki rynku pracy	Niewykorzystany potencjał, słabsza efektywność działań	Współpraca PRZ, instytucji rynku pracy
Niski poziom wykształcenia poszukujących pracy	Niedostosowanie kwalifikacji poszukujących do potrzeb pracodawców	Kształcenie ustawiczne pod potrzeby pracodawców
Grupy upośledzone na rynku pracy	Pogłębianie długotrwałego bezrobocia w tym środowisku	Kompleksowe wsparcie poparte diagnozą

Przeprowadzone warsztaty pozwoliły na wyznaczenie dalszych działań diagnostycznych, integrację przedstawicieli instytucji działających w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej i przygotowanie wstępnych kierunków prac nad dokumentem strategicznym.

4.2 Diagnoza społeczna w obszarze: Integracja społeczna

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 163) nakłada na powiaty szereg zadań, do których należy w szczególności:

- opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami,
- prowadzenie specjalistycznego poradnictwa,

- przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze,
- pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się,
- pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, mających trudności w integracji ze środowiskiem,
- prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób,
- prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gminy oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej,
- udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach,
- szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu,
- doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu,
- podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów oświatowych,

- utworzenie i utrzymywanie powiatowego centrum pomocy rodzinie, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

Ustawodawca przekazał powiatom do realizacji także część zadań z zakresu administracji rządowej, w tym:

- pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, w zakresie indywidualnego programu integracji oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- udzielanie cudzoziemcom, o których mowa w art. 53 ust. 1 pkt 15 oraz art. 53a ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, pomocy w zakresie interwencji kryzysowej.

Powyższe zadania realizowane są przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu, które zostało utworzone na mocy uchwały nr IV/24/99 Rady Powiatu Raciborskiego z dnia 9 lutego 1999 roku.

W ramach realizacji swoich działań PCPR prowadzi wywiady środowiskowe, które stanowią podstawę do udzielenia pomocy i wsparcia bądź przyznania świadczenia dla konkretnej osoby. Poniższa tabela przedstawia informacje o liczbie osób korzystających z pomocy i wsparcia Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu.

Tabela nr 10. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w latach 2010 – 2012.

Wyszczególnienie	Rok 2010	Rok 2011	Rok 2012
OSOBY I RODZINY, KTÓRYM UDZIELONO POMOCY I WSPARCIA			
Liczba rodzin	186	181	172
Liczba osób w rodzinach	926	702	1 384
OSOBY I RODZINY, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIE			
Liczba rodzin	186	181	172
Liczba osób w rodzinach	722	649	972
OSOBY I RODZINY, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIE PIENIĘŻNE			
Liczba rodzin	40	45	40
Liczba osób w rodzinach	40	45	40
OSOBY I RODZINY, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIE NIEPIENIĘŻNE			
Liczba rodzin	16	8	10
Liczba osób w rodzinach	16	8	10
OSOBY I RODZINY, Z KTÓRYMI PRZEPROWADZONO WYWIAD ŚRODOWISKOWY			
Liczba rodzin	199	200	10
Liczba osób w rodzinach	1 168	1 268	30

Źródło: Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu.

Pomoc, określona w przepisach o pomocy społecznej, przyznawana jest w szczególności w sytuacjach:

- ubóstwa,
- sieroctwa,
- bezdomności,
- bezrobocia,
- niepełnosprawności,
- długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- przemocy w rodzinie,
- potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi,
- potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,

- trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- alkoholizmu lub narkomanii,
- zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej,
- klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Powiat Raciborski w realizacji zadań z zakresu polityki społecznej współpracuje z organizacjami pozarządowymi. Organizacje realizują zadania z zakresu interwencji kryzysowej, programy korekcyjno – edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie. Współpraca ta obejmuje także opiekę nad samotnymi matkami, kobietami w ciąży oraz kobietami będącymi ofiarami przemocy w rodzinie. Organizacje pozarządowe wspomagają prowadzone przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie działania związane z promocją rodzicielstwa zastępczego i wspieraniem rodzin zastępczych.

Interwencja kryzysowa

Powiat Raciborski corocznie zleca prowadzenie działań z zakresu interwencji kryzysowej organizacjom pozarządowym.

Całodobowy ośrodek interwencji kryzysowej prowadzi na zlecenie starostwa Stowarzyszenie PERSONA na rzecz Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego. Zadanie realizowane jest w siedzibie Stowarzyszenia w Raciborzu przy ul. Karola Miarki 7/1. W ramach realizacji zadania Stowarzyszenie prowadzi:

- dyżury interwencyjne psychologa,
- całodobowe dyżury telefoniczne psychologa,
- udzielanie porad psychologicznych, pedagogicznych oraz prawnych,
- schronienie do 3 miesięcy,

- krótkotrwałą psychoterapię kryzysową,
- działalność grup wsparcia,
- mediację dla ofiar przemocy.

Całkowity koszt realizacji zadania w 2010 r. dla powiatu raciborskiego wyniósł 50 904,00 zł. W latach 2011 i 2012 na realizację przedmiotowych działań Powiat Raciborski przekazał 52 074,00 zł rocznie.

Realizacja działań w zakresie pomocy żywnościowej dla najuboższych mieszkańców

Od 2004 roku w powiecie raciborskim realizowany jest program pomocy żywnościowej dla najuboższych mieszkańców (PEAD – franc. Programme Europeen d' Aide aux plus Demunis). W latach 2010–2012 w realizacji działań w ramach programu uczestniczyło 6–7 gmin oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Człowieka „Tęcza”. Koordynacją, logistyką i organizacją wspólnego transportu z magazynu w Chorzowie oraz wydawaniem towaru gminom w Raciborzu zajmuje się Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

W ramach koordynacji unijnego programu pomocy żywnościowej PEAD w latach 2010 – 2012 z programu korzystało 1650 – 1850 osób rocznie. Byli to najubożsi mieszkańcy powiatu, wskazywani przez pracowników socjalnych w gminach. W trzech latach realizacji programu (2010 – 2012) pozyskano łącznie ponad 450 ton produktów spożywczych (w tym 416,72 tony pomocy planowej). Dodatkowo w 2010 roku pozyskano i rozdysponowano 35 ton żywności dla 1988 powodzian z 3 gmin powiatu raciborskiego.

Osoby objęte programem otrzymywały: mąkę, cukier, kaszę, mleko UHT, mleko w proszku, masło, ser topiony, ser żółty, kaszę manną, kaszę jęczmienną, makaron, musli, płatki kukurydziane, dżem, dania gotowe na kaszy, dania gotowe na makaronie, krupnik, kaszę jęczmienną z warzywami, kawę zbożową, herbatniki.

Szczegółowe informacje na temat realizacji programu PEAD w powiecie raciborskim zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 11. Realizacja programu PEAD w powiecie raciborskim w latach 2010 – 2012.

Rok	Liczba osób korzystających z pomocy	Waga produktów przekazanych w ramach programu PEAD (w kg)	Wartość dystrybuowanej żywności (w zł)	Średnia waga produktów przekazanych jednej osobie korzystającej ze wsparcia (w kg)	Liczba gmin objętych programem
2010	1850	125706	1,5 mln	67	7
2011	1758	151012	1,7 mln	86	7
2012	1650	140000	1 mln	85	6
łącznie		416718	4,2 mln		

Źródło: Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu.

W 2014 roku w związku z wygaśnięciem programu PEAD rozpoczynają się działania związane z wdrażaniem nowego programu.

Powiat Raciborski realizując zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej ściśle współpracuje z partnerami społecznymi. Dzięki zaangażowaniu zarówno podmiotów publicznych, jak i organizacji pozarządowych oferta działań prowadzonych na rzecz mieszkańców jest zróżnicowana, co pozytywnie przekłada się na efektywność prowadzonego wsparcia. Działania realizowane przez podmioty sektora obywatelskiego ze swej natury przyspieszają procesy włączania społecznego i reintegracji zawodowej odbiorców działań pomocowych. Współpraca podmiotów publicznych i społecznych na terenie powiatu raciborskiego może stanowić wzór do naśladowania dla innych społeczności lokalnych.

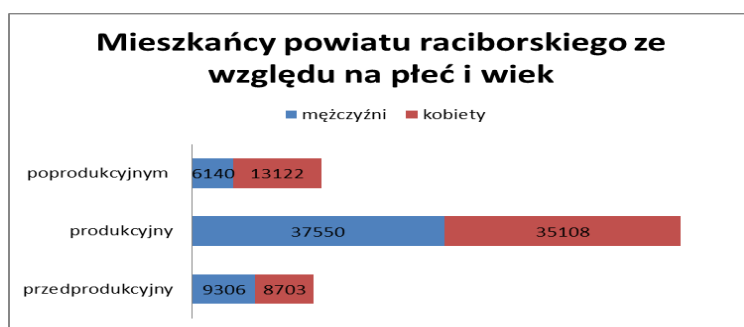
4.3 Diagnoza społeczna w obszarze: Rodzina i jej funkcje

Rodzina jest najważniejszą grupą społeczną, a zarazem stanowi najmniejszą i podstawową komórkę społeczeństwa. W rodzinie człowiek przychodzi na świat, otrzymuje opiekę i wychowanie, ulega socjalizacji. Zmiany zachodzące w społeczeństwie oddziałują na przeobrażenia wartości i roli rodziny w społeczeństwie, zmiany gospodarcze takie jak bezrobocie i ubóstwo, a także patologie społeczne takie jak np. alkoholizm czy przemoc dezorganizacją życie rodzinne, powodują zaburzenia funkcji materialno – ekonomicznej rodziny. Istotnym czynnikiem destabilizującym rodzinę w XXI wieku jest także osłabienie więzi pomiędzy członkami rodziny, zmiany w jej strukturze oraz niewłaściwa jakość opieki rodzicielskiej, której następstwem jest sieroctwo społeczne dzieci,

zaniedbania opiekuńcze. Rolą powiatu jest ochrona rodziny i zapewnienie możliwości realizacji jej podstawowych funkcji. W sytuacji gdy rodzina nie może realizować podstawowych funkcji samorząd ma za zadanie zapewnić bezpieczeństwo dziecka. W tym celu powołane są odpowiednie instytucje powiatowe i gminne, które oferują różnorodne formy pomocy i wsparcia rodziny, zajmujące się zarówno zapobieganiem jak skutkami rozpadu rodziny. Na jednostkach samorządu terytorialnego spoczywa obowiązek pomocy i wspierania rodziny związany m.in. z wypełnianiem zadań z zakresu pomocy społecznej, polityki prorodzinnej.

W powiecie raciborskim mieszka więcej mężczyzn niż kobiet w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Kobiety stanowią jednak zdecydowaną większość w grupie osób w wieku poprodukcyjnym (na jednego mężczyzny statystycznie przypadają ponad dwie kobiety). Oznacza to że znacznie więcej mężczyzn niż kobiet nie dożywa wieku emerytalnego. (Dane Głównego Urzędu Statystycznego).

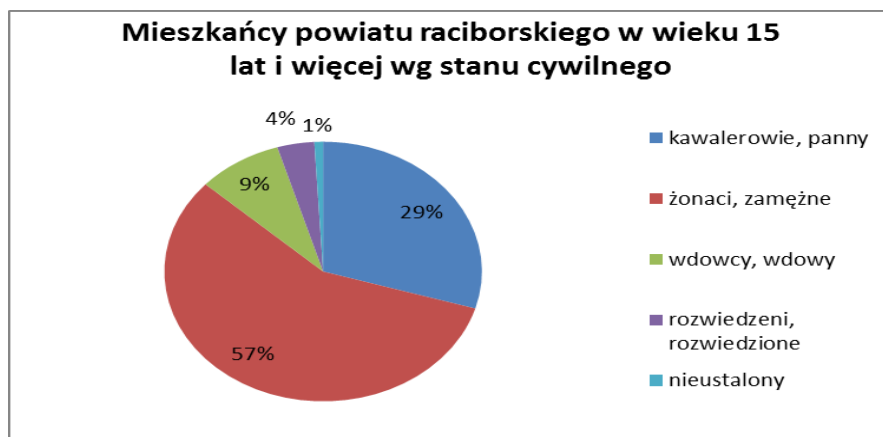
Wykres 1. Mieszkańcy powiatu raciborskiego ze względu na płeć i wiek.

Źródło: Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

W powiecie raciborskim w związkach małżeńskich pozostają 24123 pary. (Dane Głównego Urzędu Statystycznego). Liczba rodzin z kolei wynosi 30816 rodzin, z czego 14227 to rodziny z dziećmi w wieku do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu rodziców. Przeciętna rodzina z dziećmi ma 1,63 dziecka, a rodzin z trójką dzieci jest 1244, z czwórką dzieci liczba ta spada do 360. Liczba oficjalnych związków partnerskich z dziećmi to 367, matki samotnie wychowujące dziecko - 5054, ojcowie samotnie wychowujący dzieci - 971. We wszystkich rodzinach wychowuje się łącznie 36800 dzieci do 24 lat pozostającymi na utrzymaniu rodziców.

Wykres 2. Mieszkańcy powiatu raciborskiego w wieku 15 lat i więcej wg stanu cywilnego.

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011.

W powiecie raciborskim w 2012 roku w rodzinach wychowywało się łącznie 19290 dzieci w wieku 0 – 18 lat (tj. o 844 dzieci mniej niż w 2010 roku). Generalnie tak jak w wielu innych powiatach widoczna jest tendencja spadkowa w liczbie dzieci. Najbardziej widoczna jest ona w grupie dzieci najstarszych w wieku 15 – 18 lat. Optymistyczne jest to, że liczba najmłodszych dzieci w wieku 0 – 4 jako jedyna wzrasta w ostatnich trzech latach. Strukturę wieku, oraz zmianę liczby osób do 18 roku życia w poszczególnych kategoriach wiekowych na przestrzeni ostatnich trzech lat przedstawia tabela nr 1. Ośrodki pomocy społecznej na terenie powiatu prowadzą programy na rzecz dożywiania dzieci z rodzin najuboższych.

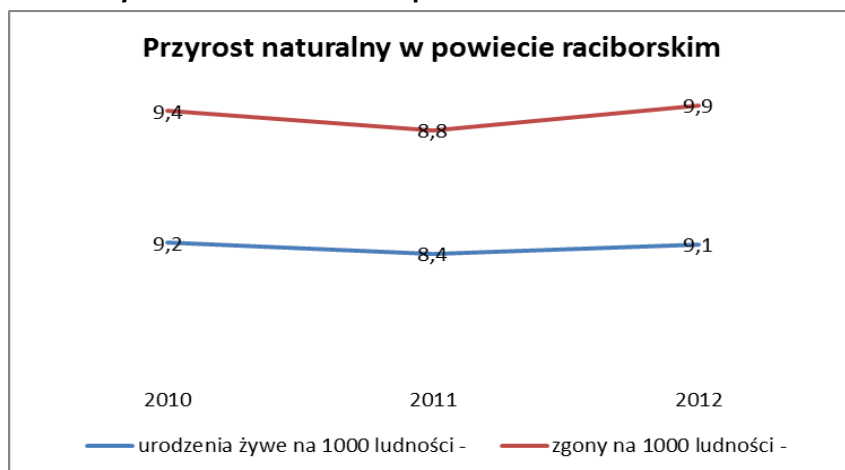
Tabela nr 12. Liczba dzieci w poszczególnych kategoriach wiekowych w latach 2010 – 2012.

Kategoria wiekowa	Liczba osób		
	2010	2011	2012
0-4	4778	4843	4934
5-9	4681	4623	4627
10-14	5302	5114	4917
15-18	5373	5111	4812
łącznie dzieci	20134	19691	19290

Źródło: Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Przyrost naturalny w powiecie raciborskim utrzymuje się od kilku ostatnich lat na podobnym, ujemnym poziomie (od - 0,2 do - 0,8 osoby na 1000 mieszkańców). Jest to wskaźnik nieco niższy niż średni przyrost w województwie śląskim (0,02 osoby na 1000 mieszkańców).

Wykres 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców powiecie raciborskim w latach 2010 – 2012.

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Liczba zawieranych małżeństw corocznie obniża się, wzrasta natomiast liczba rozwodów. Niepokojący jest rosnący stosunek orzekanych rozwodów do liczby zawieranych małżeństw. W 2012 roku na trzy zawierane małżeństwa orzeka się jeden rozwód.

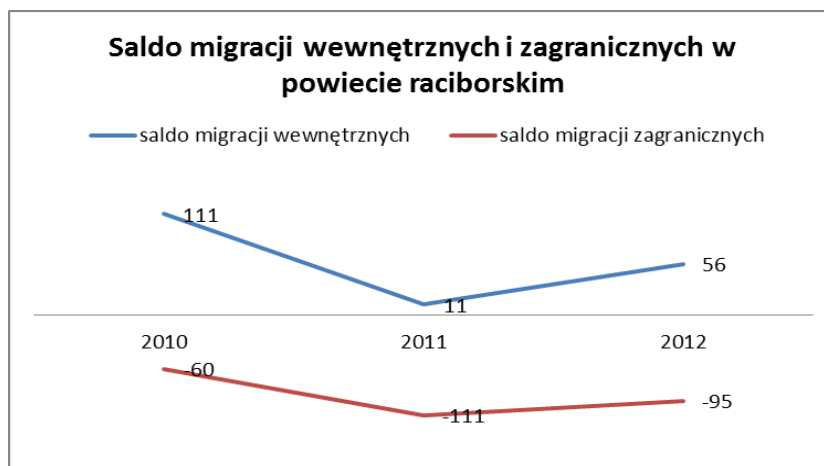
Tabela nr 13. Liczba zawartych małżeństw i rozwodów w powiecie raciborskim w latach 2010 – 2012.

Rok	Liczba zawartych małżeństw	Liczba zawartych małżeństw na 1000 mieszkańców	Liczba rozwodów	Stosunek rozwodów do zawartych małżeństw
2010	660	6	141	21,4%
2011	561	5,1	166	29,6%
2012	580	5,3	187	32,2%

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Saldo migracji w powiecie raciborskim jest ujemne. Liczba osób wyjeżdżających na stałe za granicę utrzymuje się na podobnym poziomie (średnio 100 osób rocznie). Wyjazdy za granicę rekompensują nieco dodatnie salda migracji wewnętrznych. Powiat raciborski pozostaje atrakcyjny dla mieszkańców innych terenów Polski, choć w ciągu ostatnich 3 lat o połowę spadła liczba osób przeprowadzających się do powiatu raciborskiego z innych części Polski. W związku z tym ogólne saldo migracji w 2012 wyniosło minus 39 osób.

Wykres 4. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w powiecie raciborskim.

Z dniem 1 stycznia 2012 roku weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w której ustawodawca zawarł zadania związane z opieką nad dzieckiem. Powiat raciborski realizuje przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Do zadań powiatu należy organizacja pieczy zastępczej – w przypadku braku możliwości zapewnienia małoletnim opieki i wychowania przez rodziców. Piecza zastępcza może mieć formę rodzinną lub instytucjonalną. Ponadto obejmuje ona również proces usamodzielnienia wychowanków opuszczających zarówno rodziny zastępcze jak i placówki opiekuńczo-wychowawcze. Jednostką, która koordynuje system pieczy zastępczej jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Bezpośrednio realizacją tych zadań zajmują się:

- rodziny zastępcze spokrewnione,
- rodziny zastępcze niezawodowe,
- rodziny zastępcze zawodowe, w tym pogotowia rodzinne i rodziny specjalistyczne,
- rodzinne domy dziecka.

W powiecie raciborskim organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu. Organizator rodzinnej pieczy zastępczej tworzy strukturę podlegającą Dyrektorowi Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Raciborzu. Do zadań

organizatora należy tworzenie, rozwój i koordynacja systemu rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie.

Liczba rodzin zastępczych w latach 2010 - 2013 roku w powiecie raciborskim wzrosła ze 122 do 129 rodzin, w których przebywało łącznie 247 dzieci. W 2013 roku powstało 5 nowych rodzin zastępczych. Jednocześnie umieszczono 9 dzieci w rodzinach zastępczych funkcjonujących na terenie powiatu raciborskiego. W 2013 roku 43 dzieci opuściło rodziny zastępcze, w tym: 9 dzieci z rodzin zastępczych usamodzielniało się, 7 dzieci powróciło do rodziców biologicznych, 16 dzieci zostało adoptowanych, 5 dzieci zostało przeniesionych do innej rodziny zastępczej, 6 dzieci zostało przeniesionych do placówki opiekuńczo – wychowawczej. Liczba dzieci i rodzin zastępczym wzrosła o 7 rodzin i 18 dzieci w 2013 w stosunku do roku 2010 przed uchwalenia ustawy.

Tabela nr 14. Liczba rodzin zastępczych w podziale na gminy powiatu raciborskiego.

GMINA	LICZBA RODZIN W 2010	LICZBA DZIECI W 2010	LICZBA RODZIN W 2011	LICZBA DZIECI W 2011	LICZBA RODZIN W 2012	LICZBA DZIECI W 2012	LICZBA RODZIN W 2013	LICZBA DZIECI W 2013
RACIBÓRZ	71	101	73	111	75	122	79	112
KUŹNIA RACIBORSKA	21	51	20	55	20	51	17	46
KRZANOWICE	2	5	1	1	5	5	5	7
KRZYŻANOWICE	6	14	5	12	5	12	4	13
NĘDZA	8	25	9	24	10	29	8	20
PIETROWICE WIELKIE	8	16	6	16	7	15	8	16
RUDNIK	2	3	3	4	3	5	3	9
KORNOWAC	4	14	5	15	5	18	5	24
RAZEM:	122	229	122	238	130	257	129	247

Źródło: Dane PCPR w Raciborzu.

W ciągu ostatnich 4 lat zmieniła się struktura rodzicielstwa zastępczego -zdecydowanie zmniejszyła się liczba spokrewnionych rodzin zastępczych, w 2013 roku rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem było 55 rodzin dla 73 dzieci, wzrosła liczba rodzin niezawodowych – 52 rodziny dla 68 dzieci oraz powstały tzw. rodzinne domy dziecka w ilości 9 dla 57 dzieci. Ta ostatnia forma wsparcia dla dzieci znacząco rozwinęła się w wyniku realizacji ustawy o pieczy zastępczej (z 0 w 2011 roku do 9 w 2013 roku). Zdecydowana i systematyczna rozbudowa systemu opieki nad dzieckiem przyniosła efekt w postaci unormowania sytuacji w zakresie realizacji postanowień sądowych dot. umieszczenia małoletnich w rodzinach zastępczych. Postanowienia te są realizowane na bieżąco. Powoduje to, że powiat raciborski dobrze przedstawia się na tle innych powiatów pod względem sprawności systemu opieki zastępczej i posiadanej liczby zawodowych rodzin

zastępczych. W powiecie funkcjonują również 2 pogotowia rodzinne średnio dla 11 dzieci. W 2013 roku - 28 dzieci przebywało w rodzinach zastępczych na terenie innych miejscowości.

Tabela nr 15. Rodzaje rodzin zastępczych w powiecie raciborskim.

RODZAJE RODZIN ZASTĘPCZYCH	LICZBA RODZIN w 2010	LICZBA RODZIN w 2011	LICZBA RODZIN w 2012	LICZBA RODZIN w 2013
spokrewnione	79	81	58	55
niezawodowe	26	22	52	52
zawodowe	14	16	13	11
pogotowia rodzinne	3	3	2	2
rodzinne domy dziecka	-	-	5	9
RAZEM:	122	122	130	130

Źródło: Dane PCPR w Raciborzu.

Jedną z Instytucji, działających na dzieci i młodzieży w powiecie raciborskim, jest Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Raciborzu. Najczęstszymi przyczynami zgłaszania dzieci i młodzieży do Poradni jest diagnozowanie, opiniowanie i orzecznictwo, polegające głównie na przeprowadzeniu specjalistycznej diagnostyki, badań psychologicznych, pedagogicznych lub logopedycznych i wydanie opinii lub orzeczenia. Kolejną przyczyną zgłaszania się osób do poradni są trudności wychowawcze i problemy z edukacją, a co za tym idzie – chęć uzyskania porady lub wsparcia, a także pomocy psychologicznej, pedagogicznej lub logopedycznej. Pracownicy poradni prowadzą także zajęcia profilaktyczne i psychoedukacyjne w szkołach.

Na terenie powiatu raciborskiego w 2013 roku funkcjonowały dwie całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze. Pierwsza z nich: Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza im. M. Laury Meozzi w Pogrzebieniu prowadzona jest przez Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki (Siostry Salezjanki). Druga z nich: Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Kuźni Raciborskiej jest prowadzona jest przez Stowarzyszenie “Otwarte Serca Dzieciom”.

Małoletni są umieszczani w placówkach opiekuńczo – wychowawczych na podstawie postanowień Sądów Rodziny ze spraw opiekuńczych w związku z patologią i niewydolnością wychowawczą środowiska rodzinnego i objęcia całkowitą opieką do momentu usamodzielnienia lub zmiany postanowienia Sądu. Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w ramach rozszerzenia swojej działalności otworzyła mieszkanie socjalizacyjne w Raciborzu, w którym może przebywać do 10 wychowanków. W głównej siedzibie placówki w Pogrzebieniu można umieścić

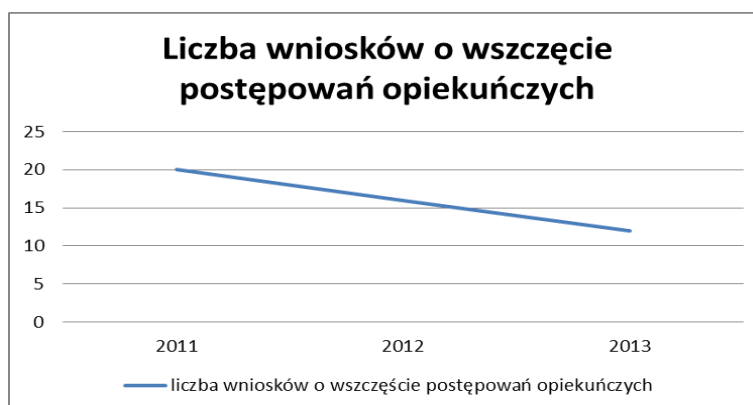
23 wychowanków. W Wielofunkcyjnej Placówce Opiekuńczo – Wychowawczej w Pogrzebieniu na dzień 31 grudnia 2013 roku przebywało 34 wychowanków.

Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Kuźni Raciborskiej w ramach swojej działalności utworzyła dwa mieszkania socjalizacyjne. W głównej siedzibie placówki w Kuźni Raciborskiej może przebywać do 30 wychowanków. W Placówce Opiekuńczo – Wychowawczej w Kuźni Raciborskiej na dzień 31 grudnia 2013 roku przebywało 54 wychowanków.

W ramach ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej ośrodki pomocy społecznej działające na terenie powiatu raciborskiego zobowiązane są do zatrudniania asystentów rodziny, których zadaniem jest wspieranie rodzin biologicznych dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej oraz praca w środowisku rodzin z dziećmi, w których istnieje ryzyko zaniedbań wobec dzieci. Problemy, z którymi borykają się rodziny objęte wsparciem, to głównie długotrwałe bezrobocie, brak umiejętności opiekuńczo – wychowawczych, nadużywanie alkoholu, brak umiejętności gospodarowania budżetem domowym i prowadzenia gospodarstwa, a także niepełnosprawność dziecka. W zależności od gminy funkcjonuje: w Raciborzu 5 asystentów (50 rodzin), w Kuźni Raciborskiej 2 asystentów (16 rodzin), w Krzanowicach 1 asystent (12 rodzin), Krzyżanowice 1 asystent (12 rodzin). Działania podjęte przez asystentów rodziny w ramach pracy z poszczególnymi rodzinami to m.in. motywowanie do podnoszenia kwalifikacji i poszukiwania oraz podejmowania pracy, podejmowania terapii i zachowywania abstynencji, edukacja w zakresie umiejętności opiekuńczo – wychowawczych, prowadzenia gospodarstwa domowego i gospodarowania budżetem domowym, wsparcie emocjonalne oraz pomoc w załatwianiu różnego rodzaju spraw, np. urzędowych.

Rodzina narażona jest na różnego rodzaju patologie takie jak np. alkoholizm czy przemoc. Zapobieganiem oraz łagodzeniem skutków wystąpienia tego typu zjawisk zajmuje się Policja w ramach m. innymi procedur zwanych Niebieska Karta. Realizując program policjanci prowadzili działania uprzedzające polegające na zbieraniu informacji o ewentualnych przypadkach przemocy, a także edukacyjne za pośrednictwem mediów, oraz w trakcie spotkań z różnymi grupami społecznymi. W przypadku pozyskania informacji o przemocy w rodzinie podejmowane były interwencje, wszczynane postępowania przygotowawcze, kierowane wnioski opiekuńcze do Sądu Rodzinnego oraz powiadamiane stosowne służby tzw. pomocowe takie jak m. innymi ośrodki pomocy społecznej.

Wykres 5. Liczba wniosków o wszczęcie postępowań opiekuńczych.

Źródło: Powiatowa Komenda Policji w Raciborzu.

Liczba założonych kart w rodzinach objętych przemocą domową systematycznie spada w powiecie raciborskim (o około 25% w ciągu ostatnich 3 lat). Większość przypadków rejestrowana jest jako przemoc psychiczna. Liczba wniosków o wszczęcie postępowań opiekuńczych także spadła o 25%. Liczba ofiar przemocy także spada z 458 osób w 2011 roku do 371 osób w 2013 roku. Rośnie z kolei liczba mężczyzn corocznie będących ofiarami przemocy. Znacząco spadła liczba sprawców przemocy, którzy zostali zatrzymani przez policję z 105 w 2011 roku do 16 w 2013 roku. Powiatowa Komenda Policji w Raciborzu prowadzi też liczne działania profilaktyczne i edukacyjne w szkołach mające na celu przeciwdziałanie przemocy i agresji oraz zapobieganie problemom uzależnień. Corocznie policjanci spotykają się z dziećmi i młodzieżą na ponad 200 prelekcjach.

Tabela nr 16. Dane liczbowe dotyczące przemocy w rodzinie za lata 2011 – 2013.

Dane liczbowe dotyczące przemocy w rodzinie za lata 2011 – 2013.			
	2011	2012	2013
1.liczba założonych niebieskich kart	256	213	175
w tym psychiczna przemoc:	bd	197	168
2.liczba ofiar przemocy	458	428	371
w tym kobiet:	201	211	175
w tym mężczyzn	33	52	45
w tym dzieci	224	165	151
3. liczba sprawców przemocy	245	213	175
w tym zatrzymanych:	105	40	16
w tym pod wpływem alkoholu:	111	98	73

Źródło: Powiatowa Komenda Policji w Raciborzu.

Ofiary przemocy objęte są interwencją kryzysową prowadzoną przez Stowarzyszenie PERSONA na rzecz Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego, które prowadziło dla powiatu raciborskiego

całodobowy ośrodek interwencji kryzysowej. W ramach realizacji zadania Stowarzyszenie zorganizowało: dyżury interwencyjne psychologa, udzielanie porad psychologicznych, pedagogicznych oraz prawnych, schronienie do 3 miesięcy, krótkotrwałą psychoterapię kryzysową, działalność grup wsparcia, mediację dla ofiar przemocy. Natomiast Stowarzyszenie Przyjaciół Człowieka TĘCZA prowadziło dla powiatu raciborskiego dom dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży oraz kobiet będących ofiarami przemocy w rodzinie, w ramach którego zapewniano kobietom i ich dzieciom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsce pobytu i wyżywienie, organizowano terapię zajęciową dla kobiet, prowadzono spotkania edukacyjne i psychoterapeutyczne dla kobiet.

Stowarzyszenie na Rzecz Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego PERSONA prowadziło również w 2013 roku dla powiatu raciborskiego programy korekcyjno – edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie. Łącznie z programów korzysta rocznie średnio 10 osób – sprawców przemocy.

W powiecie raciborskim tak jak i w wielu innych powiatach obserwuje się rosnący kryzys rodziny, które objawia się między innymi w spadku zawieranych małżeństw i wzroście ilości rozwodów. Kolejnym problemem dla powiatu jest niż demograficzny i ujemne saldo migracji które generuje eurosieroctwo. Powiat jest w trakcie reformy systemu pieczy zastępczej. Rośnie liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, zmniejsza się liczba spokrewnionych rodzin zastępczych. Spada liczba notowań związanych z przemocą w rodzinie, niebieskich kart, sprawców i ofiar przemocy o ok 20% w ciągu ostatnich 3 lat. Niewystarczający wciąż wydaje się system wsparcia dla usamodzielniających się wychowanków Domów Dziecka i rodzin zastępczych oraz oferta atrakcyjnych zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży ze wsi i małych miejscowości powiatu. Zagrożeniem jest niestety rosnące bezrobocie, ubożenie społeczeństwa i problemy mieszkaniowe, które destabilizują bezpieczeństwo rodziny i powodują że rodzi się mniej dzieci.

4.4 Diagnoza społeczna w obszarze: Jakość życia

W naukach społecznych nie została dotychczas opracowana jedna, akceptowana przez wszystkich definicja jakości życia. Uczni analizują różne aspekty tego pojęcia, biorąc pod uwagę przede wszystkim kontekst jego użycia oraz cel prowadzonych badań.

Na potrzeby tego opracowania przyjęto definicję A. Campbella, który zaleca uwzględnienie w niej satysfakcję z życia rodzinnego, zawodowego, relacji towarzyskich, stanu zdrowia, sposobów spędzania wolnego czasu, zdobytego wykształcenia czy ogólnych standardów wpływających

na jakość życia w obrębie danej wspólnoty lokalnej. Czynniki stanowiące o niskiej lub wysokiej jakości życia sytuować należy w kategorii potrzeb. Mieszkańcy opisują swoje lokalne środowisko, rozpatrując to, co obiektywne (mieralne zewnętrznie) i subiektywne (stan świadomości, zadowolenie).

Kryterium obiektywne pozwala na określenie poziomu życia danej jednostki poprzez określenie stosunku jej potrzeb do stanu zasobów otoczenia pozwalających na ich zaspokojenie. Subiektywny poziom jakości życia człowieka zależy od stanu psychicznego towarzyszącego mu w procesie zaspokajania potrzeb. Jednostka dokonuje poznawczej oceny relacji między sobą a otoczeniem, wartościuje własne osiągnięcia i porażki a także szanse na realizację pragnień i celów. Dokonuje jednocześnie oceny w społecznie uzgodnionych kryteriach (dobre – złe, lepsze – gorsze, pożądane – niepożądane). Obiektywne miary obejmują warunki egzystencji grup społecznych znajdując odzwierciedlenie w wielorakich wskaźnikach. Niektóre z nich zostaną zaprezentowane w poniższym opracowaniu stanowiąc podstawę do przyjęcia celów w analizowanym obszarze.

Prezentacja danych w badanym obszarze napotyka na szereg problemów metodologicznych. Dane statystyczne zbierane są bowiem wedle różnych procedur i założeń, co utrudnia ich analizę o charakterze ilościowym i jakościowym. Opierając się na materiale przygotowanym przez podmioty i instytucje z terenu powiatu, danych zastanych, uzupełnionym o informacje eksperckie i wywiady poczynione podczas warsztatów partycypacyjnych z reprezentantami społeczności lokalnej dokonano poniższej analizy.

Jednym z podstawowych elementów mających wpływ na jakość życia codziennego jest poczucie bezpieczeństwa jednostkowego i zbiorowego mieszkańców. Diagnozę tego zjawiska rozpoczęto od analizy działań instytucji mających realizujących te zadania w środowisku lokalnym – Policji i Straży Miejskiej.

Komenda Powiatowa Policji w Raciborzu realizuje szereg programów mających bezpośredni i pośredni wpływ na stan bezpieczeństwa w powiecie, kształtowanie się postaw prospołecznych różnych środowisk i grup wiekowych a także wzrost świadomości społecznej mieszkańców powiatu.

Tabela nr 17. Programy realizowane w ramach zadań wynikających z rządowych programów profilaktycznych na lata 2012 – 2013 dla dzieci i młodzieży.

Lp.	Nazwa programu	Zakres tematyczny	Partnerzy społeczni
01.	Razem bezpieczniej	Poprawa bezpieczeństwa w placówkach oświatowych, ograniczenie agresji i przestępczości Spotkania z kadrami, wdrożenie procedur i metod współpracy partnerów w sytuacji zagrożenia. Metody pracy – spotkania, prelekcje; Akcje – „bezpieczne wakacje”, „Bezpieczna szkoła”, „Bezpieczne kibicowanie”	Rady Rodziców, Rady pedagogiczne, Pedagodzy i wychowawcy
02.	Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	Ścisłe związany z procedurą Niebieska Karta – zbieranie informacji, działania prewencyjne, edukacja za pośrednictwem mediów i w trakcie spotkań grupowych. Interwencje w środowisku rodzinnym, wsparcie edukacyjno- informacyjne dla ofiar i sprawców. Edukacja w czasie akcji „Nie reagujesz –akceptujesz”, „Biała wstążka”- przemoc wobec kobiet	PCPR, MOPS, GOPS, NGO, Zakład Karny, Straż Graniczna, Straż Miejska
03.	Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych 2011-2015	Kontrole punktów sprzedaży, uczestnictwo w spotkaniach z instytucjami pomocowymi, kontrole miejsc zagrożonych nielegalną sprzedażą i konsumpcją alkoholu. Spotkania z młodzieżą w placówkach oświatowych i wychowawczych. Rozmowy z pracownikami lokali, pubów. Interwencje w sytuacjach przemocy, wizyty dzielnicowych w środowiskach nadużywających alkoholu	PCPR, MOPS, GKRPA, Placówki oświatowe.
04.	Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2011 -2016	Profilaktyka i podejmowanie czynności prewencyjnych: spotkania z gronem pedagogicznym, młodzieżą; kontrolowanie miejsc grupowania się nieletnich, patrolowanie rejonów szkół i placówek opiekuńczo – wychowawczych; Współpraca z samorządami, NGO działającymi w tym obszarze; Współpraca ze Strażą Miejską w zakresie wymiany informacji; akcje „Użyj wyobraźni”, Alkohol i narkotyki”	OPS, GKRPA, Punkt Interwencji Kryzysowej, Sąd, Kuratorzy, Pełnomocnicy ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Szkoły i placówki wychowawcze
05.	„Polska dla dzieci” 2004 – 2012	Prowadzenie spotkań środowiskowych na temat ochrony przed przemocą i zagrożeniami związanymi z uzależnieniami ;współpraca z lokalnymi mediami; prowadzenie monitoringu zagrożeń, współpraca z lokalnymi samorządami	OPS, GKRPA, PIK, Sądy, Rady Rodziców

Działania podejmowane przez Policję przy współpracy partnerów społecznych przynoszą szereg pozytywnych rezultatów:

- wzrastającą wiedzę o zagrożeniach środowiskowych,
- budowanie pozytywnego wizerunku organów porządkowych i instytucji pomocowych,

- tworzenie dobrych praktyk współpracy międzyinstytucjonalnej,
- zwiększenie oddziaływania środowiskowego na niepożądane sytuacje społeczne,
- możliwość dopasowywania instrumentów polityki społecznej do konkretnej sytuacji środowiskowej
- budowanie i testowanie procedur interwencyjnych w sytuacjach koniecznej interwencji.

Kolejną istotną informacją diagnostyczną są Działania Komendy Powiatowej Policji w Raciborzu dotyczące interwencji domowych w latach 2011 – 2013.

Tabela nr 18. Dane dotyczące interwencji domowych w latach 2011 – 2013.

Interwencje domowe	2011	2012	2013
01.Liczba formularzy niebieska karta	256	213	175
a. miasto	181	162	130
b. wieś	75	51	45
02.Liczba osób objętych przemocą	458	428	371
a. kobiety	201	211	175
b. mężczyźni	33	52	45
c. małoletni	224	165	151
03.Stosowanie przemocy w rodzinie	245	213	151
04.Liczba sprawców zatrzymanych	105	40	16
05.Wszczęcie postępowań opiekuńczych	20	16	12

Źródło: dane Komendy Powiatowej Policji w Raciborzu.

Wszystkie wskaźniki notują tendencję spadkową, co należy przypisać skuteczności działań prewencyjnych i współpracy między podmiotami realizującymi zadania statutowe w tej sferze.

Tabela nr 19. Dane dotyczące ilości czynów karalnych w latach 2011 – 2013 (najczęściej występujące).

Artykuł	Czyn karalny	2011	2012	2013
158	Bójka i pobicie	5	2	7
197	Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej	3	0	2
226	Znieważenie funkcjonariusza publicznego	5	43	12
278	Kradzież	8	5	15
279	Kradzież z włamaniem	3	8	5
62	Posiadanie środków odurzających	15	16	44
59	Handel środkami odurzającymi	0	23	1

Źródło: Dane Komendy Powiatowe Policji w Raciborzu.

Wśród czynów karalnych dominują drobne przestępstwa o niewielkim nasileniu. Niepokoić może jedynie stosunek do funkcjonariuszy publicznych i rosnąca liczba osób oskarżona o posiadanie środków odurzających.

Służbą ściśle współpracującą z Policją w zakresie bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego jest Straż Miejska. Do jej zadań należy m.in.:

- ochrona spokoju i porządku,
- współpraca z podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia mieszkańców,
- ochrona obiektów komunalnych,
- współpraca z organizatorami imprez masowych,
- informowanie obywateli o stanie zagrożeń.

Poniżej zaprezentowano działania Straży Miejskiej podejmowane z innymi podmiotami.

Tabela nr 20. Informacje Komendy Straży Miejskiej związane z działalnością w obszarze polityki społecznej za lata 2010 – 2013 .

	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
Osoby dowieszone do Izby Wytrzeźwień w Tychach i Bytomiu	1 osoba	12 osób	16 osób	22 osoby
Osoby dowieszone do Noclegowni w Raciborzu:	20 osób	4 osoby	6 osób	3 osoby
Ilość wezwań Pogotowia Ratunkowego do osób potrzebujących pomocy	24 osoby	11 osób	20 osób	21 osób

Współpracę międzysektorową z placówkami edukacyjnymi, kulturalnymi i administracją lokalną widać w projektach realizowanych w ciągu ostatnich dwóch lat. Tego typu inicjatywy pozwalają na szersze oddziaływanie prewencyjne ,budując jednocześnie pozytywny obraz służb porządkowych.

Tabela nr 21. Działania Straży Miejskiej w Raciborzu w latach 2013 – 2014.

Lp.	Nazwa projektu	Czas realizacji	Zakres
1.	Akcja „Bezpieczne podwórko”	22.04. – 24.05.2014r.	Bezpieczeństwo dzieci na placach zabaw.
2.	Akcja „Skupy złomu”	11.03. – 12.03.2014r.	Zapobieganie kradzieży i dewastacji urządzeń.
3.	Akcja „Masz psa-Masz obowiązek”	01.01. – 31.12.2014r.	Zapobieganie zanieczyszczeniom i eliminowanie zagrożeń.
4.	Akcja „Bezpieczne Ferie 2014”	20.01. – 01.02.2014r.	Bezpieczny wypoczynek dzieci i młodzieży.
5.	Akcja „Bezpieczny Rowerzysta”	13.01. – 17.01.2014r.	Obowiązkowe oświetlenie roweru.
6.	Akcja „Bezdomni”	02.01. – 31.12.2014r.	Pomoc w zakresie informacji, pomoc medyczna, dowóz do noclegowni.
7.	Akcja „Dziki wysypiska”	02.01. – 31.12.2014r.	Eliminacja nielegalnych wysypisk, ochrona środowiska.

8.	Informacja o ul. Wileńskiej/Warszawskiej.		Wydzielenie ścieżki rowerowej.
9.	Akcja „Zima 2013/2014”	22.11.2013 – 31.03.2014r.	Sprzątanie śniegu, błota, lodu z chodników przez właścicieli nieruchomości.

Ścisła współpraca międzysektorowa w obszarze bezpieczeństwa szczególnie istotna jest w sytuacjach kryzysowych. W 2001 roku uchwałą Rady Powiatu Raciborskiego powstał Zintegrowany System Bezpieczeństwa Publicznego składający się z:

- 1) **Centrum Wezwań Ratowniczych** – ośrodka informacyjno-decyzyjnego dla służb ratowniczych integrującego działania Państwowej Straży Pożarnej, Pogotowia Ratunkowego i Policji w sytuacji zagrożenia ludności (w sytuacjach nagłych przekształca się w Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego). Zapewnia to koordynację i współdziałanie wszystkich jednostek administracji samorządowej i organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu;
- 2) **Szpitalnego Oddziału Ratunkowego** – realizującego zadania medycznych działań ratowniczych w oparciu o własne zespoły wyjazdowe zgodnie ze standardami Państwowego Ratownictwa Medycznego;
- 3) **Zespół Ochrony Przeciwpożarowej i Ratownictwa** którego zadaniem jest koordynacja systemu ratowniczo – gaśniczego a także działań zmierzających zapobiegania zagrożeniu zdrowia i życia w trakcie klęsk żywiołowych.

Na terenie powiatu swoje siedziby mają: Prokuratura Rejonowa, Sąd Rejonowy, Komenda Powiatowa Policji, Śląsko – Małopolski Oddział Straży Granicznej, Powiatowa Straż Pożarna, Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna i Powiatowy Inspektorat Weterynarii. Od ich współdziałania, wypracowanych procedur i dobrych praktyk zależy poczucie bezpieczeństwa mieszkańców powiatu w sytuacjach kryzysowych.

Kultura

Dostęp do kultury w jej różnych wymiarach i aspektach coraz intensywniej decyduje o indywidualnej i grupowej ocenie jakości życia. Lawinowo rosnący w Polsce współczynnik skolaryzacji, wzrost ilości czasu wolnego Polaków, coraz większe PKB a wreszcie dziesięcioletnie funkcjonowanie w strukturach Unii Europejskiej kształtuje świadomość intensywniejszego korzystania z różnych jej form. Obywatele artykułują swoje indywidualne potrzeby w tej sferze,

a młodzi, wykształceni i dobrze zarabiający często uzależniają wybór miejsca swojego zamieszkania od atrakcyjności lokalnej oferty kulturalnej.

Szeroko rozumiana sfera kultury staje się także miejscem tworzenia się nowych miejsc pracy. Proces tercjaryzacji rynku czyli dominacji sektora usług wpływa na tworzenie organizacji i instytucji budujących coraz więcej produktów rynkowych wokół obiektów i wydarzeń kulturalnych.

Powiat raciborski ma bardzo dużo do zaoferowania, zarówno jeśli chodzi o bogate dziedzictwo historyczno – kulturowe jak i współczesną ofertę skierowaną w stronę środowisk lokalnych.

Stolica powiatu – Racibórz jest ośrodkiem skupiającym działalność kulturalną w wymiarze subregionalnym. Kilka znaczących instytucji kulturalnych (Raciborskie Centrum Kultury, Muzeum Raciborskie, czy intensywnie się rozwijająca Agencja Zamek Piastowski) buduje interesujący konglomerat działań adresowany do szerokiej i zróżnicowanej klienteli.

Nie sposób dokonać szczegółowej prezentacji placówek funkcjonujących na terenie powiatu, warto jednak zwrócić uwagę na kilka znaczących elementów mających wpływ na jakość życia codziennego jego mieszkańców.

Na terenie powiatu aktywnie funkcjonują miejskie i gminne biblioteki publiczne wraz z filiami terenowymi, Gminne Centra Kultury, świetlice wiejskie. Są one ośrodkami życia kulturalnego, prowadząc szeroką i zróżnicowaną działalność adresowaną do społeczności lokalnych. Rolę taką przejmują także Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Emerytów, Koła Gospodyń Wiejskich czy wspólnoty parafialne. Analizując zakres działań i dorobek tych placówek należy jednoznacznie stwierdzić, iż na tle innych powiatów regionu jest satysfakcjonujący, świadcząc o dużej integracji zbiorowości i znaczącym zaangażowaniu społecznym. Oto kilka przykładów:

Racibórz

Filia Raciborskiego Centrum Kultury DK „Strzecha” jest najdłużej działającą placówką kulturalną na terenie miasta. Funkcjonuje tutaj między innymi Uniwersytet Dziecięcy posiadający w swojej ofercie bogate propozycje edukacyjno – warsztatowe. W DK działa również kino „Przemko”, prezentujące w większości repertuar niekomercyjny, przy którym istnieje Dyskusyjny Klub Filmowy „Plus” oraz Szkolna Akademia Filmowa. Siedziba DK „Strzecha” pochodzi z 1911 r. i jest wpisana do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Krzyżanowice

Ustawowe zadania w zakresie kultury na terenie gminy realizowane są głównie przez Gminny Zespół Oświaty, Kultury, Sportu i Turystyki. W jego strukturach funkcjonuje dziesięć świetlic usytuowanych w każdej miejscowości gminy, stanowiących główne ośrodki życia kulturalnego lokalnych społeczności. Pełnią one funkcje kulturotwórcze, inspirując mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w różnych kołach zainteresowań, sekcjach czy zespołach.

Świetlice są zróżnicowane, a ich oferta dostosowana do potrzeb i możliwości konkretnego środowiska, często pełniąc także rolę socjoterapeutyczną. Istotnym elementem pracy świetlic jest organizacja imprez okolicznościowych, kulturalnych i edukacyjno – rozrywkowych. W zajęciach odbywających się w świetlicach gminnych regularnie uczestniczy 350 dzieci. Ciekawą koncepcją jest przybliżanie mieszkańcom twórczości lokalnych artystów – muzyków, plastyków czy poetów.

Ofertę kulturalną uzupełniają aktywnie działające biblioteki o stale wzbogacanym księgozborze, prowadzące działania kulturalne adresowane do różnych grup wiekowych.

Warto wspomnieć o Zespole „Uśmiech” działającym od 1988 roku będącym laureatem wielu konkursów, zraszającym młodzież z całego powiatu. Na uwagę zasługuje również Gminna Orkiestra Dęta skupiająca muzyków z Krzyżanowic i gmin ościennych. Jej szeroki repertuar uświetnia imprezy gminne i powiatowe. Orkiestra z powodzeniem koncertowała również zagranicą.

Ofertę działań kulturalnych podzielić można na kilka grup tematycznych skierowanych do różnych grup wiekowych:

- folklorystyczno – kulturalną organizowaną przy współudziale Kół Gospodyń Wiejskich (spotkania kulinarne, spotkania ostatkowe, ”skubanie pierza”),
- konkursową, której adresatami są dzieci i młodzież gminy (konkursy muzyczne, plastyczne, teatralne – Przegląd Pastorałek i Kolęd, Przegląd Młodych Talentów),
- tematyczno – okazjonalną (Biesiada Śląska, spotkania wigilijne, wystawy tematyczne).

Na terenie gminy prężnie działają także Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Koła Wędkarskie.

Oferta kulturalna gminy jest zróżnicowana, obejmując swoim zakresem całą społeczność lokalną.

Pietrowice Wielkie

Gminna Biblioteka Publiczna (placówka centralna w Pietrowicach Wielkich i 4 placówki filialne w: Makowie, Krowiarkach, Pawłowie i Samborowicach) oferuje bogaty katalog usług: wypożyczenie książek i czasopism, prowadzenie lekcji bibliotecznych dla szkół i gimnazjów, zajęcia z grupami

przedszkolnymi, akcje kulturalnooświatowe, konkursy plastyczne, wieczory bajek. Posiada również pracownię komputerową wraz z punktem usług ksero.

Miejski Ośrodek Kultury w Krzanowicach.

W MOK w Krzanowicach działa prężnie od 30 lat Chór Cecylia. Ponadto organizuje się szereg zajęć dla dzieci (konkursy, warsztaty muzyczne, imprezy okolicznościowe). Kółko plastyczne w Wojnowicach (uczestnictwo w warsztatach plenerowych, wyjazdach podczas których odbył się między innymi konkurs organizowany przez Państwową Straż Pożarną, którego celem było wyrobienie możliwości skutecznych sposobów reakcji dzieci w przypadku wystąpienia pożaru, wypadku, i innych zagrożeń).

Kuźnia Raciborska

Bogata oferta zajęć kulturalnooświatowych (zajęcia wokalne, aerobik, zumba, zajęcia taneczne dla dorosłych i dzieci, zajęcia plastyczne, uniwersytet trzeciego wieku).

Świetlica w Jankowicach oferuje bogaty wachlarz możliwości spędzania wolnego czasu (sala bilardowo – telewizyjna, kącik biblioteczny, stół do tenisa stołowego oraz piłkarzyki). W okresie wiosenno – letnim funkcjonuje także boisko do piłki siatkowej.

Prowadzone są również w MOKSIR zajęcia z artterapii dziecięcej co w wąskim znaczeniu tego terminu, oznacza terapię poprzez sztuki plastyczne. Określa się ją jako spontaniczną twórczość lub działania kreatywne.

Gmina Nędza

W Nędzy zorganizowano orkiestrę dętą, GCK zaprasza również wszystkie Panie na spotkanie z kulturą orientu, na którym będą mogły poznać tajniki tańca brzucha.

Gmina Kornowac

Koła zainteresowań Domu Kultury w Kobyli zapraszają na zajęcia aerobiku, kółko z j. niemieckiego, kółko z j. angielskiego, grę w skata sportowego, jak również na kółko gitarowe, teatralne. Koła zainteresowań w świetlicy w Pogrzebieniu zapraszają na kółka: gitarowe, teatralne i plastyczne.

Koła zainteresowań w świetlicy w Rzuchowie zapraszają na kółko z j. angielskiego, kółko gitarowe. Można też uczestniczyć w zajęciach logopedycznych, nauczyć się tańca w zespole tanecznym czy w zespole ludowym „Rzuchowianki”.

Koła zainteresowań w świetlicy w Łąncach zapraszają na kółko taneczne, kółko plastyczne, grę w tenisa stołowego, nordic walking oraz na zajęcia z rękodzieła.

Mieszkalnictwo

Kolejnym elementem analizy mającym wpływ na ocenę jakości życia jest mieszkalnictwo.

Tabela nr 22. Stan zasobów miejskich w obszarze mieszkalnictwa.

Lp.	Analizowany zakres	2011	2012	2013
1.	Najemcy	9246	8910	7910
2.	Zasoby mieszkaniowe gminy Racibórz	3490	3458	3300
3.	Ilość lokali socjalnych	434	464	484
4.	Ilość postępowań eksmisyjnych	55	69	47
5.	Ilość wykonanych eksmisji	11	2	6
6.	Ilość mieszkańców zadłużonych	918	Brak danych	722

Źródło: dane MZB Racibórz.

Tworzenie warunków i zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych należy do zadań gminy.

Są one zaspokajane według zasad:

- kryterium materialne (socjalne, materialne),
- warunki mieszkaniowe kwalifikujące do ich poprawy.

Gmina ma obowiązek stworzenia pięcioletniego programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym w oparciu o ocenę zasobów.

Zarówno ilość najemców jak i lokali komunalnych systematycznie spada, co wynika tak z braku nowych lokali jak i częściowej wyprzedaży zasobów.

W Raciborzu lokale socjalne stanowią nieco ponad 10% całości zasobów mieszkaniowych gminy. Zgodnie z prognozami liczba lokali zasobu będzie nieznacznie spadać (2016 – 3183, 2019 – 3073) natomiast lokali socjalnych rosnąć – (2016 – 495, 2019 – 529). Z zasobu mieszkaniowego gminy wydziela się budynki, w których zwalniane lokale przeznaczają się będzie do wynajęcia jako lokale socjalne.

W kolejnych lat planuje się sprzedaż lokali mieszkalnych: 2014 – 70 lokali, 2015 – 50, 2016 – 50, 2017 – 30, 2018 – 30. Zakłada się, iż stawki za wynajem powinny w przyszłości zabezpieczać ich użytkowanie w niepogarszającym się stanie technicznym.

Analizowany materiał otrzymany ze spółdzielni mieszkaniowych na terenie Raciborza wskazuje, iż procent zadłużonych członków jest niższy niż w mieszkaniach komunalnych. Przykładowo w SM „Orłowiec” w 2013 na ogólną liczbę 793 mieszkańców zadłużonych było jedynie 20 osób.

Mieszkania socjalne w gminach powiatu raciborskiego są poważnym problemem. Przykładowo – gmina Pietrowice Wielkie przez ostatnie 3 lata nie oddała do użytku żadnego lokalu socjalnego; inne

gminy robią to jednostkowo. Jednocześnie w grupach wykluczonych wzrasta zapotrzebowanie na choćby tymczasowe locum. Problem ten powinien zostać rozwiązany przy współpracy wielu podmiotów – samorządu lokalnego, instytucji pomocowych. Warto rozważyć partnerstwo publiczno – prywatne, dobre praktyki stosowane są na terenie kraju.

W końcowym etapie rozważań warto wspomnieć o sporcie, dziedzinie, która coraz częściej jest rozpatrywana jako element kształtujący samopoczucie i komfort życia członków lokalnej społeczności.

Powiat raciborski posiada bardzo korzystne warunki do rekreacji dzięki naturalnym, zróżnicowanym walorom przyrodniczym. Tereny parku krajobrazowego Rud Wielkich, rezerваты, rozbudowujące się trasy rowerowe, planowany zbiornik wodny „Racibórz” czy wreszcie stworzenie wokół Odry infrastruktury sportów wodnych, to jedne z wielu możliwości funkcjonowania na terenie powiatu stref aktywnego wypoczynku atrakcyjnych dla nieodległych aglomeracji i własnych mieszkańców.

Powiat jest dobrze wyposażony w infrastrukturę sportową, posiada:

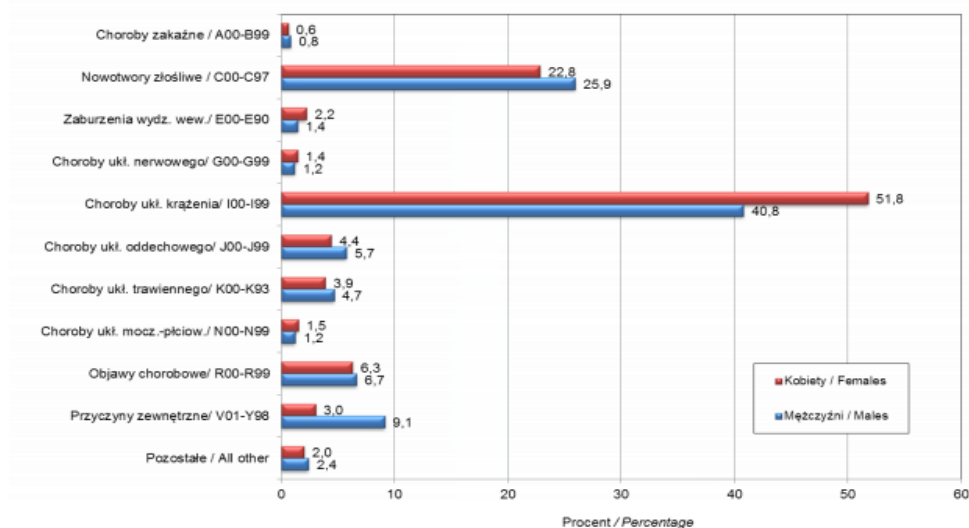
- kilkadziesiąt boisk piłkarskich, w tym stadionów,
- kilkanaście kortów tenisowych,
- 3 kryte pływalnie, w tym Wielofunkcyjny Ośrodek Sportowy – Kryta Pływalnia „H2Ostróg”,
- 4 hale sportowe,
- boiska wielofunkcyjne ze sztucznej nawierzchni, w tym typu „Orlik”.

Na terenie powiatu działa 48 klubów i stowarzyszeń sportowych. Regularnie odbywają się zawody rangi mistrzowskiej, cykliczne turnieje i imprezy amatorskie. Miasto posiada Szkołę Mistrzostwa Sportowego, kształci sportową kadrę specjalistyczną w PWSZ.

4.5 Diagnoza społeczna w obszarze: Zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne

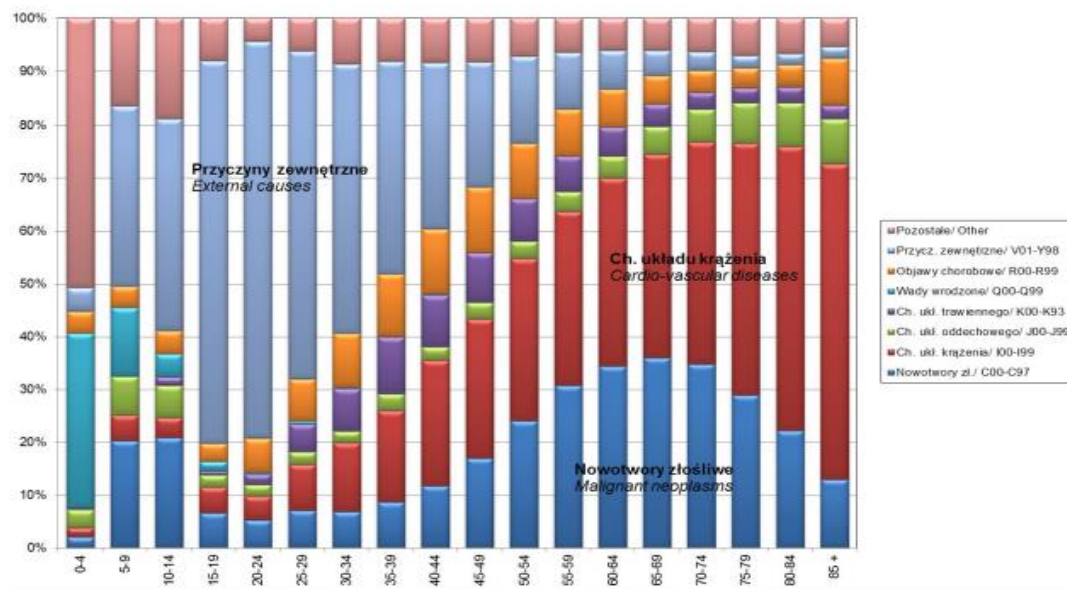
Sytuacja zdrowotna mieszkańców powiatu nie odbiega znacząco od wskaźników omówionych w raporcie ogólnopolskim dotyczącym stanu zdrowia Polaków.⁹ Do najczęstszych problemów zdrowotnych stanowiących przyczynę zgonów należą:

Wykres 6. Najczęstsze problemy zdrowotne stanowiące przyczynę zgonów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

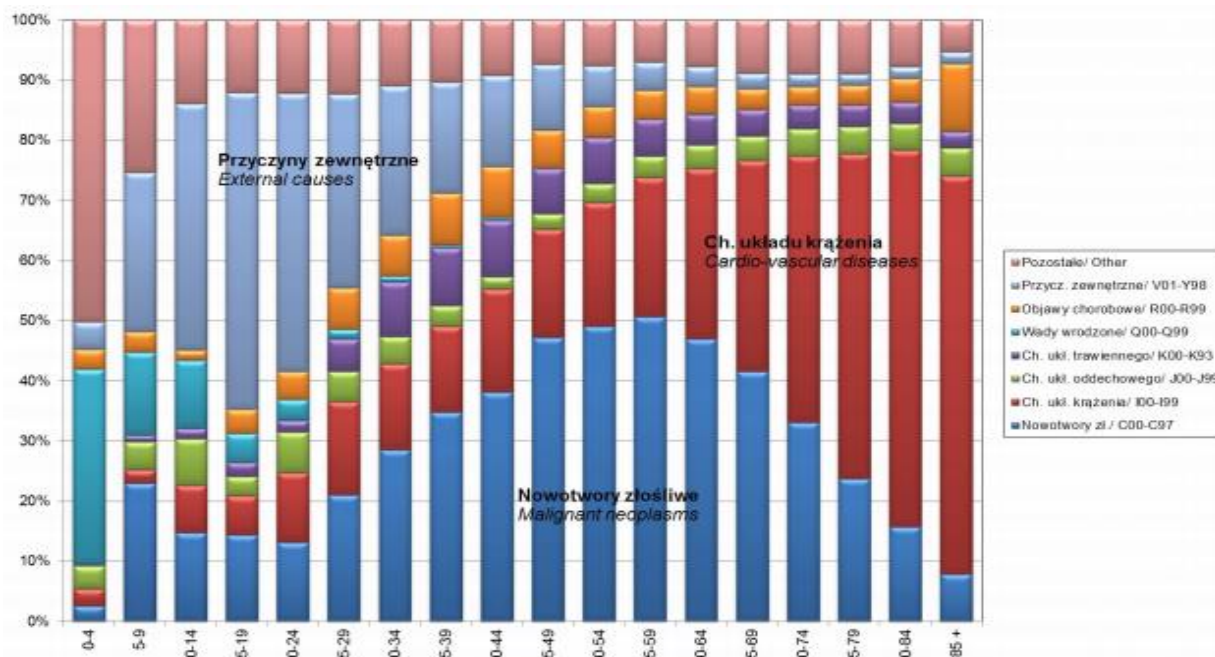
Wykres 7. Najczęstsze hospitalizacje wśród mężczyzn wiążą się następującymi schorzeniami:

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁹ Raport: Sytuacja zdrowotna ludności polski i jej uwarunkowania. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego -Państwowy Zakład Higieny. Warszawa 2012

Wykres 8. W grupie kobiet hospitalizacje następują z powodów:

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na terenie powiatu infrastrukturę w zakresie ochrony zdrowia stanowią:

Szpital Rejonowy im. dr. Józefa Rostka w Raciborzu

Szpital posiada 430 łóżek szpitalnych na oddziałach: chirurgicznym, chirurgii urazowo-ortopedycznej, wewnętrznym I, wewnętrznym II, ginekologiczno-położniczym, pediatrycznym, otolaryngologicznym, okulistycznym, obserwacyjno-zakaźnym, pulmonologicznym, anestezjologii i intensywnej terapii, neurologicznym, geriatrycznym, rehabilitacyjnym oraz dziennym oddziale chemioterapii.

W szpitalu prowadzone są także poradnie specjalistyczne: chirurgii ogólnej, chirurgii dziecięcej, urologiczna, otolaryngologiczna, chirurgii szczękowo – twarzowej, chorób zakaźnych, dermatologiczna, onkologiczna, chorób płuc i gruźlicy, chirurgii urazowo – ortopedycznej, diabetologiczna, ginekologiczno – położnicza, okulistyczna, profilaktyki chorób sutka, neurologiczna, reumatologiczna, proktologiczna, medycyny pracy, preluksacyjna, lekarza POZ.

Ponadto na terenie powiatu działa Zakład Lecznictwa Ambulatoryjnego obejmujący swoim zasięgiem zarówno rejonowe przychodnie zdrowia jak również specjalistyczne poradnie w tym

Poradnia Profilaktyki i Terapii Uzależnień oraz **Poradnia Zdrowia Psychicznego**, wspierające i organizujące specjalistyczne formy pomocy.

Na terenie powiatu utworzona jest również sieć 11 Podstawowych zespołów opieki zdrowotnej usytuowanych w poszczególnych gminach. Mieszkańcy powiatu mają zatem dobrze przygotowaną bazę medyczną dla swoich potrzeb.

Tabela nr 23. Usługi stacjonarnej opieki całodobowej realizowane na terenie powiatu w domach pomocy społecznej.

NAZWA DOMU	TYP DOMU	LICZBA MIEJSC	KOSZT UTRZYMANIA MIESZKAŃCA W 2013 R.
DPS „Złota Jesień” Racibórz, ul. Grzonki 1	dla osób w podeszłym wieku	208	2 910,00 zł
DPS przy Placu Władysława Jagiełły 3 Racibórz	dla osób przewlekle psychicznie chorych	170	2 546,00 zł
DPS „Różany Pałac” Krzyżanowice, ul. Kolejowa 4	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie	60	2 764,00 zł

Źródło: Dane PCPR w Raciborzu. Sprawozdanie za 2013r.

Ilość miejsc w tych placówkach od kilku lat nie uległa zmianie. Koszty pobytu osób przebywających w domach pomocy społecznej są pokrywane dwójako. Na osoby przyjęte do DPS-u przed dniem 1 stycznia 2004 roku powiat prowadzący dom otrzymuje dotację z budżetu państwa, ponadto osoby te ponoszą odpłatność za pobyt w wysokości 70 % swojego dochodu. Osoby przyjmowane do DPS-ów po dniu 1 stycznia 2004 roku ponoszą odpłatność za pobyt w wysokości 70 % swojego dochodu, pozostałą część kosztów pokrywa najbliższa rodzina mieszkańca lub gmina, kierująca daną osobę do domu pomocy społecznej.

Na terenie powiatu funkcjonuje także **Hospicjum im. Św. Józefa Zespół Opieki Paliatywnej**. Podmiot świadczy usługi poprzez następujące formy:

Tabela nr 24. Udzielanie porad diagnostyczno – leczniczych dla chorych i ich rodzin.

Rok	Ilość chorych
2011	124
2012	121
2013	153

Tabela nr 25. Poradnia opieki paliatywnej, świadcząca porady lekarskie oraz pielęgniarskie.

Rok	Ilość chorych
2011	146
2012	88
2013	50

Tabela nr 26. Zespół Opieki Domowej.

Rok	Wizyty domowe	Wizyty lekarskie	Wizyty pielęgniarskie
2011	1964	382	1582
2012	1876	403	1473
2013	2464	531	1933

Tabela nr 27. Zespół osierocenia realizujący spotkania z psychologiem oraz specjalistami hospicjum.

Rok	Ilość uczestników
2011	450
2012	430
2013	385

Zespół edukacyjny – rozpowszechniający i promujący ideę hospicyjną na terenie powiatu raciborskiego. Każdego roku realizowane są cztery spotkania m.in. z młodzieżą szkół średnich, studentów PWSZ w Raciborzu, Zakładzie Karnym w Raciborzu. Prowadzone są także warsztaty dla pielęgniarek środowiskowych na temat opieki paliatywnej nad terminalnie chorym.

Sytuację w zakresie ustalania statusu prawnego osobom niepełnosprawnym prezentują dane Powiatowego Zespołu Orzekania Niepełnosprawności w Rybniku oraz zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Dane Powiatowego Zespołu Do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku umożliwiają analizę ilości wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności, przyczyn i rodzajów niepełnosprawności.

Zestawienie dotyczące orzekania niepełnosprawności u dzieci (do 16 roku życia) prezentuje tabela:

Tabela nr 28. Zestawienie dotyczące wydanych orzeczeń o niepełnosprawności dzieci do 16 roku życia.

Rok wydania orzeczenia	Ilość dzieci zaliczonych do niepełnosprawnych	Podział wg. wieku			Podział wg płci	
		Do 3 lat	4-7	8-16	K	M
2011	195	70	53	72	79	116
2012	197	61	54	82	114	83
2013	163	46	45	72	68	95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZON w Rybniku.

Tabela nr 29. Dane dotyczące orzekania stopnia niepełnosprawności z podziałem na stopień niepełnosprawności oraz wiek.

Rok wydania orzeczenia	Ilość orzeczeń	Stopień niepełnosprawności			Podział wg. wieku				Podział wg płci	
		Znaczny	Umiarkowany	Lekki	16-25	26-40	41-59	60+	K	M
2011	1144	435	354	355	102	122	500	420	583	561
2012	1165	476	405	284	96	132	439	498	623	542
2013	1233	402	496	335	141	162	507	423	647	586

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZON w Rybniku.

Tabela nr 30. Przyczyny niepełnosprawności.

Symbol przyczyny niepełnosprawności	2011	2012	2013
01-U	34	36	43
02-P	181	173	195
03-L	47	44	50
04-O	20	30	34
05-R	522	570	606
06-E	27	35	33
07-S	249	222	232
08-T	77	72	69
09-M	71	69	56
10-N	309	337	341
11-I	140	171	159
12-C	2	3	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PZON w Rybniku.

Symbole niepełnosprawności oznaczają:

- 01-U – upośledzenie umysłowe,
- 02-P – choroby psychiczne,
- 03-L – zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu,
- 04-O – choroby narządu wzroku,
- 05-R – upośledzenie narządu ruchu,
- 06-E – epilepsja,
- 07-S – choroby układu oddechowego i krążenia,
- 08-T – choroby układu pokarmowego,
- 09-M – choroby układu moczowo-płciowego,
- 10-N – choroby neurologiczne,
- 11-I – inne, w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zespęcenia, choroby układu krwiotwórczego,
- 12-C – całościowe zaburzenia rozwojowe.

Wiodącymi przyczynami niepełnosprawności wśród osób orzekanych są: schorzenia układu ruchu, neurologiczne, układu oddechowego oraz zaburzenia psychiczne.

Sytuację w zakresie niepełnosprawności na terenie powiatu raciborskiego opisują dane Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Rybniku.

Tabela nr 31. Świadczenia rentowe wypłacane przez ZUS.

Świadczenia z ubezpieczenia społecznego	2010	2011	2012	2013
Renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy	2072	2064	1925	1794
Renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy	737	735	687	617
Renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy z orzeczoną niezdolnością do samodzielnej egzystencji	149	131	118	109
Renty rodzinne	4035	4023	4006	3859

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Rybniku.

Obserwujemy spadek ilości wypłacanych świadczeń a jednocześnie odnotowano spadek ilości składanych wniosków o poszczególne świadczenia.

Ilość osób orzekanych w zakresie niepełnosprawności utrzymuje się na stałym poziomie. O kondycji zdrowotnej mieszkańców decydować będą zarówno czynniki związane z dostępem do infrastruktury zdrowotnej i opiekuńczej, jak również procesy demograficzne i zjawisko starzenia się społeczeństwa.

4.6 Diagnoza społeczna w obszarze: Rynek pracy i edukacja

Analizując stopę bezrobocia w województwie śląskim na tle kraju, można dostrzec, że region należy do obszaru Polski, gdzie poziom bezrobocia jest jednym z niższych. Według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. stopa bezrobocia w województwie śląskim wynosiła 11,2% (kraj 13,4%). W ujęciu rocznym w regionie wartość tego wskaźnika wzrosła o 0,1 pkt. procentowego. W końcu roku śląskie znajdowało się na trzecim miejscu województw o najniższej wartości stopy bezrobocia tuż za Wielkopolską (9,6%) i Mazowszem (11%). Na koniec lutego 2014 r. stopa bezrobocia w województwie śląskim wynosiła 11,7%. Oznacza to stosunkowo dobrą sytuację na rynku pracy w regionie. Bezrobocie na tym obszarze poddaje się takim samym trendom jak w całym kraju, niemniej jednak zazwyczaj kształtuje się ono na nieco niższym poziomie. Utrzymuje się duże zróżnicowanie natężenia bezrobocia. W grudniu 2013 r. w Katowicach wynosiło ono 5,4%. Na przeciwległej pozycji znajdował się powiat częstochowski, gdzie wysokość tego wskaźnika osiągnęła wartość 21,7%. Jeśli chodzi o podregiony, to w omawianym okresie najniższą stopę bezrobocia notowano w podregionie tyskim (7,1%) i katowickim (8,1%). Podregion rybnicki do którego należy powiat raciborski zajął w tym rankingu czwarte miejsce – (10,1%).

Niezmiennie zauważalną tendencją bezrobocia jest jego sezonowość. Miesiące wiosenno – letnie są okresami spadku liczby bezrobotnych, natomiast wyższy poziom tego zjawiska przypada na miesiące kończące i rozpoczynające rok kalendarzowy. Wśród zarejestrowanych przeważają kobiety – znacząca ich nadreprezentacja występuje w Żorach (63%) powiecie wodzisławskim (62,7%) oraz Rybniku (62,2%). Większość bezrobotnych – 83,5% legitymuje się stażem pracy. W ciągu roku liczba bezrobotnych poprzednio pracujących wzrosła o 3,6 tys. Rekrutowali się oni najczęściej z takich branż jak *przetwórstwo przemysłowe, handel, naprawa pojazdów i budownictwo*. Zdecydowana większość zarejestrowanych nie pobiera zasiłku dla bezrobotnych, na koniec grudnia 2013 prawo do niego miało jedynie 13,5% zaewidencjonowanych. W końcu 2013 r. zbiorowość zarejestrowanych bezrobotnych zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy liczyła 12,4 tys. osób co stanowiło 7,2% ogółu bezrobotnych poprzednio pracujących. W ciągu roku liczebność tej kategorii wzrosła o ponad 3 tys. osób. Wzrasta także liczba osób długotrwale bezrobotnych – jest ich już ponad połowa (50,2% zarejestrowanych). Co siódmy bezrobotny (16,1%) nie przekroczył 25 roku życia; co czwarty (25,8%) ukończył 50 lat – w tej grupie wiekowej ograniczeniem w zatrudnieniu

jest niski poziom wykształcenia i długookresowe bezrobocie. Znaczącą liczbę bezrobotnych w regionie stanowią bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych – jest ich w regionie ponad 60 tysięcy (29,3% ogółu zarejestrowanych.)

Jak w tym kontekście prezentuje się sytuacja w powiecie raciborskim?

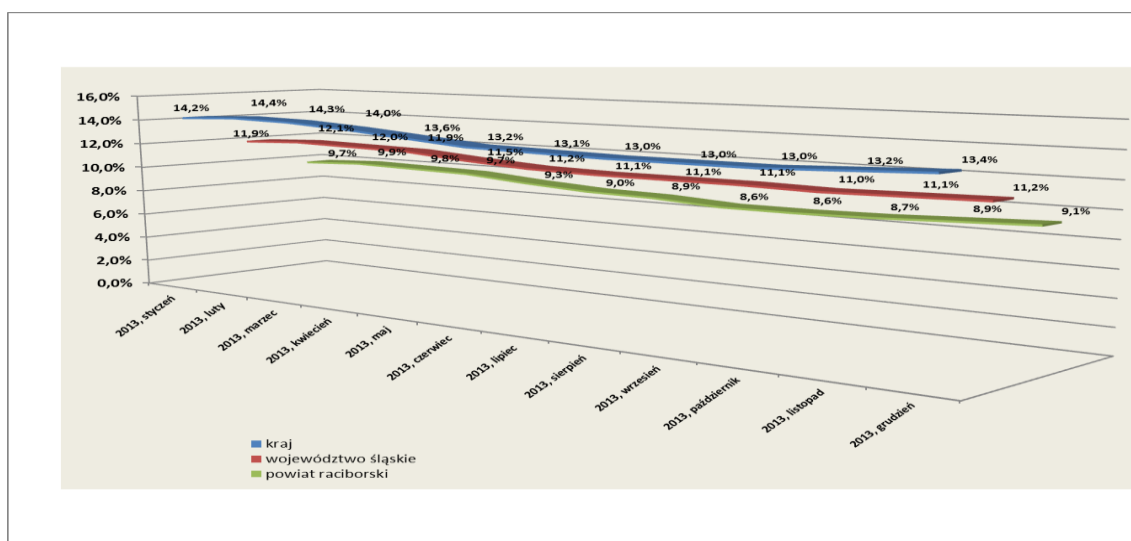
Powiat raciborski jako jeden z niewielu w regionie legitymuje się jednocyfrowym bezrobociem, niższym niż sąsiadujące z nim powiaty rybnicki i wodzisławski. Niepokojący wydaje się jednak wzrost liczby bezrobotnych kobiet – podregion rybnicki zajmuje w tej kategorii „niechlubne” pierwsze miejsce w województwie.

Tabela nr 32. Poziom bezrobocie.

Podregiony z podziałem na powiaty	Liczba bezrobotnych, stan na 31.03.2014r.					Stopa bezrobocia (%) (28.02.2014r.)	Dynamika spadku/wzrostu bezrobocia (%) 28.02.2014r. =100
	Ogółem	Kobiety	Udział kobiet wśród bezrobotnych ogółem (%)	Z prawem do zasiłku	Zamieszkali na wsi		
WOJ. ŚLĄSKIE	212 710	110 516	52,0	28 143	46 795	11,7	97,4
Podregion bielski	28 932	14 339	49,6	4 545	15 355	10,7	97,6
Podregion bytomski	24 854	13 369	53,8	2 904	3 998	16,4	98,2
Podregion częstochowski	35 561	16 682	46,9	6 087	14 492	16,8	96,5
Podregion gliwicki	20 316	10 698	52,7	2 115	1 537	10,3	97,7
Podregion katowicki	30 583	16 079	52,6	3 560	0	8,6	98,0
Podregion rybnicki	21 979	13 278	60,4	2 409	4 092	10,3	96,9
Raciborski	3 345	1 991	59,5	393	1 168	9,8	98,4
Rybnicki	2 280	1 348	59,1	246	1 245	13,4	96,2
Wodzisławski	5 681	3 496	61,5	579	1 679	11,9	97,7
m. Jastrzębie Zdrój	3 917	2 293	58,5	375	0	9,5	97,3
m. Rybnik	4 839	2 968	61,3	561	0	8,7	96,5
m. Żory	1 917	1 182	61,7	255	0	11,3	93,1
Podregion sosnowiecki	38 136	19 446	51,0	4 571	4 394	15,1	98,0
Podregion tyski	12 349	6 625	53,6	1 952	2 927	7,3	95,8

Źródło: Obserwatorium Rynku Pracy, Katowice, 14.04.2014 r.

Wykres 9. Stopa bezrobocia w powiecie raciborskim w porównaniu do województwa śląskiego i kraju w 2013 roku

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

Tabela zamieszczona poniżej obrazuje specyfikę bezrobocia w poszczególnych gminach powiatu raciborskiego. Warto zauważyć, iż wyższe bezrobocie kobiet jest charakterystyczne dla mniejszych gmin: Kornowac – 65%, Rudnik – 69%.

Tabela nr 33. Poziom bezrobocia w poszczególnych gminach, według stanu na 31.12.2013 r.

Obszar	Ogółem	W tym kobiety
Miasto Racibórz	1755	1043
Gmina Kornowac	121	79
Miasto i gmina Krzanowice	145	88
Gmina Krzyżanowice	300	189
Miasto i gmina Kuźnia Raciborska	359	224
Gmina Nędza	184	111
Gmina Pietrowice Wielkie	129	73
Gmina Rudnik	134	93
Powiat Racibórz	3126	1900

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

W celu ukazania mechanizmów zmiany warto prześledzić tendencje na lokalnym rynku pracy.

Na dzień 31.12.2013 r. liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy wynosiła ponad 3100 osób wykazując rok do roku lekką tendencję wzrostową.

Tabela nr. 34. Bezrobocie w powiecie raciborskim w latach 2011 – 2013

Lp.	Data	Liczba osób	Stopa w %
1	31.12.2011r.	2794	7,8
2	31.12.2012r.	3039	8,9
3	31.12.2013r.	3126	9,1

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

Tabela nr 35. Osoby bezrobotne według poziomu wykształcenia, według stanu na 31.12.2013 r.

Lp.	Poziom wykształcenia	Liczba bezrobotnych
1.	Wyższe	386
2.	Policealne i średnie zawodowe	708
3.	Średnie ogólnokształcące	237
4.	Zasadnicze zawodowe	847
5.	Gimnazjalne i poniżej	948

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

Tabela nr 36. Osoby bezrobotne według wieku, według stanu na 31.12.2013 r.

Lp.	Wiek	Liczba bezrobotnych
1.	18-24	658
2.	25-34	891
3.	35-44	506
4.	45-54	610
5.	55-59	330
6.	60-64	131

Źródło : dane PUP w Raciborzu.

Tabela nr 37. Zestawienie ilości osób zarejestrowanych na przestrzeni ostatnich dwóch lat z ilością pozyskanych ofert pracy.

ROK 2012				ROK 2013			
M-c	Ilość zarejestrowanych osób ogółem	Kobiety	Ilość zgłoszonych ofert pracy	M-c	Ilość zarejestrowanych osób ogółem	Kobiety	Ilość zgłoszonych ofert pracy
I	3148	1872	153	I	3341	1938	203
II	3247	1944	152	II	3421	1975	160
III	3205	1888	257	III	3378	1940	174
IV	3039	1798	183	IV	3353	1931	307
V	2909	1556	155	V	3218	1894	153
VI	2807	1711	133/1033	VI	3103	1843	134/1131 do 06.13.

VII	2792	1740	220	VII	3041	1874	340
VIII	2830	1765	153	VIII	2959	1856	184
IX	2816	1726	158	IX	2936	1849	238
X	2851	1769	172	X	2981	1868	245
XI	2957	1804	78	XI	3052	1896	137
XII	3039	1817	60	XII			
Ogółem			1874	Ogółem			

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

Specjaliści w sposób jednoznaczny wskazują, iż rynek pracy reaguje zwykle z dużym opóźnieniem zarówno na zmiany aktywności gospodarki krajowej, jak i światowe trendy ekonomiczne, co utrudnia reakcję ze strony instytucji rynku pracy i władz samorządowych.

Pod względem struktury raciborskie bezrobocie cechuje się (co wydaje się tendencją ogólnokrajową) znaczącą stabilnością i niezmiennością. Podstawowa słabość to znaczący udział osób długotrwale bezrobotnych, bezrobotnych kobiet oraz osób bez pracy po 45 życia. Negatywnym zjawiskiem jest fakt, iż wśród ogółu osób bezrobotnych kobiety stanowią ponad połowę zarejestrowanych, pomimo że statystycznie są lepiej wykształcone niż mężczyźni. Należy mieć świadomość, iż zmienne statystyczne nie do końca wyjaśniają to zjawisko. Jest ono bowiem wzmacniane przez nadal utrwalane stereotypy dotyczące pozycji kobiet w społeczeństwie i rodzinie. Dodatkowymi elementami utrudniającymi zatrudnienie jest stosunkowo niska mobilność i wieloletnia często przerwa w zatrudnieniu.

W latach 2011 – 2013 najliczniej reprezentowanym przedziałem wiekowym osób bezrobotnych był przedział 25 – 34 lata. Wysoka liczba osób bezrobotnych utrzymuje się również wśród młodzieży rozpoczynającej swoje życie zawodowe (przedział 18 – 24 lata). Ta niepokojąca tendencja oznacza, iż coraz większa grupa osób z olbrzymim opóźnieniem buduje swoje zręby kariery zawodowej.

Kolejną istotną tendencją jest wzrost poziomu wykształcenia u osób pozostających bez pracy. Chociaż dalej dominują wśród nich absolwenci o wykształceniu gimnazjalnym, podstawowym i zawodowym, wzrasta odsetek osób z wykształceniem wyższym. Należy zwrócić uwagę na ambiwalentność takiej sytuacji. Z jednej strony fakt, iż odsetek dobrze wykształconych bezrobotnych jest wyższy pozwala mieć nadzieję na ich efektywniejsze i bardziej racjonalne zachowania na rynku pracy i szybsze zatrudnienie. Z drugiej jednak strony wzrost wskaźnika skolaryzacji (ilość studentów na 100 tys. mieszkańców) rodzi pytania o:

- możliwości zatrudnienia absolwentów na lokalnym rynku,

- odpływ dobrze wykształconej młodzieży poza miasto i region w poszukiwaniu zatrudnienia,
- postępujący proces starzenia się społeczności powiatu raciborskiego,
- spadek liczby mieszkańców.

Najbardziej znaczącą grupą wśród pozostających bez zatrudnienia są osoby długotrwale bezrobotne.

Tabela nr 38. Długotrwale pozostawanie bez pracy na terenie powiatu raciborskiego

Lp.	Data	Liczba osób długotrwale bezrobotnych	Stopa w %
1	31.12.2011r.	744	26,6
2	31.12.2012r.	915	30,1
3	31.12.2013r.	920	29,4

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

Proces ten jest zazwyczaj definiowany jako pozostawanie bez pracy pomimo woli, żeby pracować, przez okres dłuższy niż dwanaście miesięcy. Bezrobocie długotrwale w odróżnieniu od krótkookresowego jest traktowane jako źródło większości problemów społecznych, o jakich mówi się w kontekście bezrobocia. Przyczyn bezrobocia długotrwałego upatruje się przede wszystkim w stanie gospodarki, a dokładniej w jej strukturalnym niedopasowaniu do wymogów rynku. Ma to miejsce, gdy spada popyt na określone dobra lub usługi. Z punktu widzenia jednostki, oprócz przyczyn strukturalnych ryzyko długotrwałego bezrobocia powiązane jest z pewnymi cechami indywidualnymi takimi jak: niskie wykształcenie i brak szczególnych kwalifikacji zawodowych, bardzo młody albo zaawansowany wiek, płeć żeńska, zamieszkiwanie obszarów wiejskich a wreszcie pewne cechy psychologiczne. Czynniki te nie tworzą dobrych perspektyw na powrót do grupy zatrudnionych.

Splatają się tu bowiem trzy grupy czynników:

- rzeczywiste zaniechanie poszukiwań pracy i korzystanie ze statusu bezrobotnego,
- niedopasowanie kwalifikacyjno – zawodowe,
- utrzymywanie relatywnie niskich płac osób słabo wykwalifikowanych co utrzymuje niską motywację do podjęcia zatrudnienia,
- wysokie koszty pracy wymuszające na pracodawcy mechanizmy „samoograniczające”.

Aktywizacja zawodowa osób pozostających przez długi czas poza rynkiem jest procesem długotrwałym i wielu przypadkach nieefektywnym. Można zauważyć następującą prawidłowość: im wyższa stopa bezrobocia, tym większy w nim udział bezrobocia długotrwałego. Wraz

ze zwiększonymi trudnościami ze znalezieniem pracy rośnie ilość osób ulegających coraz większej marginalizacji. Rodzi to poważne i wieloaspektowe skutki:

- powstawanie ubóstwa (w kategoriach jednostkowych i terytorialnych),
- dezintegracja rodzin,
- upośledzenie procesów socjalizacyjnych,
- spadek aktywności społecznej,
- dewaluacja kompetencji zawodowych i społecznych,
- problemy psychologiczne.

Wykluczenie z rynku pracy jest szczególnie istotne, ponieważ prowadzi do ubóstwa i wykluczenia z innych dziedzin życia. Województwo śląskie to obszar o wysokim stopniu urbanizacji, jednym z najwyższych w kraju (prawie 79% udziału ludności mieszkającej w 71 miastach, przy średniej ogólnopolskiej wynoszącej 62,6%). Takie zagęszczenie ludności (przy uwzględnieniu specyfiki gospodarczej) generuje dodatkowe problemy społeczne.

Analizując dane zebrane w ostatnich latach na lokalnym rynku pracy przez Powiatowy Urząd Pracy w Raciborzu można wyciągnąć szereg wniosków.

PUP prowadzi na terenie powiatu kompleksową ewidencję zawodów zwykłych i deficytowych. Większość zawodów deficytowych, czyli poszukiwanych na rynku pracy to zawody na poziomie wykształcenia zasadniczego zawodowego. Rodzaj poszukiwanych specjalności jest zależny od koniunktury na lokalnym rynku i nie podlega stałym trendom. Wśród poszukiwanych profesji są także zawody „rotujące” o dużej częstości przyjęć i zwolnień (trzeci sektor – handel i usługi) i zawody nisko płatne.

Najbardziej nadwyżkową grupą jest grupa „bez zawodu” – rekrutująca się spośród osób wykształceniu podstawowym, gimnazjalnym lub średnim na bazie liceum ogólnokształcącego. Tendencja ta utrzymuje się od wielu lat. **Na koniec 2013 roku PUP zarejestrował 661 osób należących do tej kategorii.**

Poniższe zestawienie prezentuje najczęściej występujące zawody nadwyżkowe i deficytowe w powiecie raciborskim na przestrzeni ostatnich trzech lat.

Tabela nr 39. Zawody nadwyżkowe w powiecie raciborskim.

Zawody nadwyżkowe									
2011r.				2012r.			2013r.		
Lp.	Zawód	Osoby	Oferty	Zawód	Osoby	Oferty	Zawód	Osoby	Oferty
1.	Ślusarz	68	21	Sprzed.	254	126	Pedagog	22	2
2.	Kucharz	60	16	Ślusarz	86	25	Socjolog	12	0
3.	Krawiec	54	4	Kucharz	60	26	Tech. bud.	29	8
4.	Tech. ekon.	46	0	Krawiec	59	4	Tech. mech.	30	5
5.	Murarz	45	17	Tech. ekon.	55	0	Tech. żyw. i gosp. dom	41	0

Źródło : dane PUP w Raciborzu.

Tabela nr 40. Zawody deficytowe w powiecie raciborskim.

Zawody deficytowe								
2011r.			2012r.			2013r.		
Zawód	Osoby	Oferty	Zawód	Osoby	Oferty	Zawód	Osoby	Oferty
Gł.księg.	brak		Doradca finans.	2	12	Doradca finans.	brak	
Inż. mech.	brak		Inż. mech.	brak		Sp. ds. sprzed.	6	13
Fizjoter.	brak		Spec. ds. sprz.	3	35	Tech. farm.	1	6
Naucz. chemii	brak		Doradca zawod.	brak		Przedst. handl.	9	23
Naucz. fizyki i astron.	brak		Asyst. stomat.	brak		Opiekun osoby starszej	brak	

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

W powiecie raciborskim powoli wzrasta odsetek uczniów kształconych na poziomie średnim technicznym i ogólnokształcącym kosztem kształcenia na poziomie zasadniczym zawodowym. Choć sam fakt podwyższania poziomu wykształcenia młodzieży jest procesem właściwym, nie idzie on w parze z edukacją pod potrzeby firm tworzących miejsca pracy w mieście.

Istotnym elementem decydującym o perspektywach zatrudnienia jest doświadczenie (umiejętności praktyczne). Współczesny pracodawca poszukuje osoby mogącej bez zwłoki podjąć pracę na określonym stanowisku. Dlatego też wśród bezrobotnych zarejestrowanych w PUP znajdują się

także absolwenci średnich szkół technicznych niemogący się wykazać doświadczeniem zawodowym. Dla wielu zawodów wskaźnik długotrwałego bezrobocia oscyluje wokół 100% co świadczy o tym że zawód ten praktycznie znika z rynku pracy a dalsze kształcenie w nim jest nieracjonalne.

Nie wszystkie osoby są gotowe do natychmiastowego podjęcia pracy. Długotrwałe bezrobocie rodzi trudności z adaptacją do zmiany społecznej, nowego środowiska edukacyjnego czy zawodowego.

Osoby te zanim rozpoczną proces szkolenia zawodowego lub podejmą pełne zatrudnienie muszą uczestniczyć w grupowych i indywidualnych zajęciach z doradcą zawodowym i psychologiem. Zwiększa to szanse na readaptację zawodową.

Należy dokonać weryfikacji struktury kształcenia – w tym kształcenia zawodowego i podejmować próby kompleksowej edukacji w zawodach deficytowych a nie nadwyżkowych. Na całym świecie dąży się do tego aby stworzyć sprawne funkcjonowanie systemu orientacji i poradnictwa zawodowego co stanowi konieczny warunek rozwoju społeczno – gospodarczego kraju.

Zadaniem poradnictwa zawodowego dla gimnazjalistów jest kompleksowa pomoc w rozpoznawaniu preferencji edukacyjnych przy wykorzystaniu wybranych metod psychologicznych oraz indywidualnych konsultacji z doradcą zawodowym. Dlatego też wysiłki powiatu powinny zmierzać do kompleksowego potraktowania szkolnictwa zawodowego jako procesu przygotowującego uczniów do podejmowania decyzji zawodowych na drodze:

- szerzenia preorientacji zawodowej – ścieżka rozwoju zawodowego ucznia,
- poszerzania oferty edukacyjnej dla uczniów klas trzecich gimnazjów,
- wprowadzenia innowacji i warsztatów,
- wspomagania doradztwa zawodowego w szkołach ponadgimnazjalnych,
- promocji szkolnictwa zawodowego.

Problem ten rozpatrywać powinno się zarówno w kategoriach makrostrukturalnych (niezbędne korekty systemu edukacji) jak i lokalnych.

Istotne staje się przede wszystkim nawiązanie ścisłej współpracy pomiędzy instytucjami rynku pracy, pomocy społecznej, organami samorządu lokalnego, organizacjami pozarządowymi i ośrodkami szkoleniowymi.

Zwiększy to szanse na monitorowanie tendencji rynkowych i dostosowanie systemu edukacyjnego do potrzeb społeczności lokalnej.

Działania Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie ograniczania bezrobocia:

1) **Pośrednictwo pracy.** Pośrednictwo jest realizowane w dwóch podstawowych formach:

- **Pośrednictwo zamknięte.** Realizowane bezpośrednio przez pośredników pracy w kontakcie z klientem.
- **Pośrednictwo otwarte.** Ekspozowane na terenie urzędu. Część ofert pozyskuje pośrednik nawiązując kontakt z pracodawcami z terenu powiatu, znacząca większość to miejsca pracy zgłaszane przez przedsiębiorców poszukujących pracowników.
- **Giełdy pracy.** Ta forma pozwala pracodawcy na przedstawienie propozycji zatrudnienia i wymagań grupie kandydatów a osobom bezrobotnym umożliwia bezpośrednią rozmowę z potencjalnym pracodawcą. Giełdy takie przygotowywane są na potrzeby konkretnej firmy, co zwiększa szanse na właściwy dobór personelu i efektywność rekrutacji.
- **Kontakt z firmami** funkcjonującymi na terenie powiatu raciborskiego i podregionu rybnickiego a także szeroko rozumianej strefy przygranicznej.
- **Poszukiwanie nowych inwestorów we współpracy z organizacjami pracodawców, izbami rzemieślniczymi.**
- **Kontakty z biurami doradztwa personalnego i agencjami pośrednictwa pracy.**
- **Współpraca z mediami lokalnymi.**

2) **Poradnictwo zawodowe**

- **Indywidualne i zbiorowe.** Obejmuje porady indywidualne i zbiorowe realizowane przez doradców zawodowych dla osób bezrobotnych, poszukujących pracy i zagrożonych jej utratą. W ramach działań doradczych prowadzone są treningi autoprezentacji, wiedzy o rynku pracy, przygotowania do rozmowy kwalifikacyjnej, przygotowania dokumentów aplikacyjnych. Specjaliści w swej pracy wykorzystują narzędzia badawcze dotyczące określenia poziomu zainteresowań i uzdolnień. Szczególnie istotna wydaje się praca z osobami defaworyzowanymi.

3) Programy aktywizacji zawodowej

- **Prace interwencyjne.** Ich celem jest udzielanie pracodawcom zgłaszającym możliwość tworzenia nowych miejsc pracy dla osób bezrobotnych finansowego wsparcia w postaci refundacji części kosztów wynagrodzenia i składek na ubezpieczenia społeczne zatrudnianych osób. W 2013 r. na prace interwencyjne przeznaczono 25 000,00 zł. Do 30 września 2013 r. w ramach prac interwencyjnych zatrudniono 3 osoby, planowana liczba osób skierowanych na prace interwencyjne – 5.
- **Staż.** Danie możliwości nabycia przez osobę bezrobotną praktycznych umiejętności do wykonywania zawodu bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą. Staż odbywa się na podstawie umowy zawartej przez PUP z pracodawcą według programu określonego w umowie.
- **Przygotowanie zawodowe.** Istotą przygotowania zawodowego w miejscu pracy jest zdobywanie przez osoby bezrobotne nowych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych poprzez praktyczne wykonywanie zadań zawodowych na stanowisku pracy według ustalonego przez strony zawierające umowę.

Tabela nr 41. Programy realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Raciborzu w latach 2010 – 2013.

Lp.	Nazwa projektu/ zadania	Wartość projektu w PLN	Czas realizacji	Krótki opis projektu
01.	„Pomocna dłoń”	128 000	2010	Program aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych na terenach klęsk żywiołowych. Formy wsparcia – staże, roboty publiczne. UP – 19 osób.
02.	Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia	259 200	2010	Program aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych na terenach klęsk żywiołowych. Formy wsparcia – środki na podjęcie działalności gospodarczej. Wyposażenie stanowisk pracy. U – 14
03.	Przedsiębiorczość	150 800	2010	Rozwój MŚP .Formy wsparcia – środki na podjęcie działalności gospodarczej. UP – 14
05.	W przyszłość	2 030 000	2010	Objęcie 411 osób bezrobotnych formami wsparcia – staże, szkolenia, środki na działalność gospodarczą.
06.	Osiągnąć standard II	235 620	2010/2011	Zatrudnienie pracowników w PUP – 3 pośredników, 2 doradców zawodowych.
07.	W przyszłość	894 000	2011	Objęcie 63 osób bezrobotnych formami wsparcia – staże, działalność gospodarcza.
08.	Usuwanie skutków powodzi	166 500	2011	Roboty publiczne, prace interwencyjne dla 10 osób.
09.	Osiągnąć standard III	92 453	2012	Zatrudnienie w PUP – 3 pośredników, 2 doradców zawodowych.

10.	W przyszłość	919 800	2012	176 osób objętych wsparciem – staże, szkolenia itd.
11.	Praca – twój cel	279 500	2012/2013	Wsparcie dla 49 UP – szkolenia, staże, dotacje do stanowisk pracy.
12.	Osiągnąć standard IV	165 314	2013/2014	Finansowanie zatrudnienia i szkoleń pracowników PUP.
13	Kierunek przedsiębiorczość	39 500 000	2013/2015	Partnerstwo z 30 PUP i WUP Katowice, objęcie wsparciem 1550 osób „ABC prowadzenia firmy” i 24 dotacje na działalność gospodarczą.
14.	W przyszłość	2 351 000	2013	Objęcie 405 bezrobotnych wsparciem – formy jw.

Źródło: dane PUP w Raciborzu.

Dzięki udziałowi w projekcie EFS kadra doradcza i pośrednicy pracy mogli podwyższyć jakość świadczonych usług. Od początku lat 90 – tych standardy obsługi klienta nie korespondowały z proporcjami pomiędzy ilością kadry specjalistycznej a znaczącą ilością klientów. Aby skutecznie realizować proces aktywizacji bezrobotnych konieczna jest dostateczna ilość specjalistów. Dzięki temu możliwe jest indywidualne podejście i zaangażowanie się w problemy i potrzeby klienta. Zwiększenie liczebności kadry urzędu przyczynia się do efektywniejszego działania tej instytucji. Niezbędne jest także merytoryczne wsparcie doradców i pośredników poprzez udział w szkoleniach specjalistycznych.

Infrastruktura edukacyjna

Placówki oświaty na terenie powiatu raciborskiego obejmują szkolnictwo podstawowe i ponadpodstawowe oraz szkoły i placówki specjalne.

W skład szkolnictwa ponadpodstawowego wchodzi:

- gimnazja,
- licea profilowane,
- szkoły zawodowe różnych specjalności,
- szkoły pomaturalne,
- uczelnie wyższe.

Według danych WUS w Katowicach na terenie powiatu w roku 2012 było 48 szkół podstawowych, 25 gimnazjów i 43 szkoły ponadgimnazjalne.

Tabel nr 42. Placówki, dla których organem prowadzącym jest powiat raciborski.

Nazwa szkoły	30 września 2011	30 września 2012	30 września 2013
ZSO 1	761	771	753
Gimnazjum dwujęzyczne	123	147	156
I LO	584	568	540
Liceum Plastyczne	23	39	49
Liceum dla dorosłych	11	17	8
IULO	20	0	0
ZSO 2 , II LO	642	576	510
ZSM	1023	987	889
ZSZ nr 4	334	341	318
Liceum profilowane	0	0	0
Technikum nr 4	605	582	539
TU nr 3 dla dorosłych	84	64	32
ZSZ	661	609	568
ZSZ nr 3	331	287	245
Technikum nr 3	330	322	323
Liceum Profilowane	0	0	0
ZSE	637	535	510
ZSZ nr 1	63	27	24
II liceum profilowane	115	62	31
Technikum nr 1	459	446	455
ZSBiRR	510	461	446
ZSZ nr 2	175	160	148
Technikum nr 2	257	281	298
Technikum uzupełniające nr2 dla dorosłych	47	10	0
Szkoła Policealna nr 2	31	10	0
Centrum kształcenia Ustawicznego	108	88	114
Szkoła policealna dla dorosłych	66	10	24
Liceum dla dorosłych III	42	78	90
Centrum kształcenia Praktycznego			
Zespół Szkół Specjalnych	215	211	197
Szkoła podstawowa specjalna	89	75	71
Gimnazjum specjalne	75	67	73
Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	35	48	35
ZSZ specjalna nr 7	16	21	7
MOW	70	72	66
Gimnazjum specjalne	36	46	46
ZSZ Specjalna	34	26	20
RAZEM	4627	4310	4053

Źródło: Starostwo powiatowe w Raciborzu.

Analiza powyższych danych pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków.

Na skutek zmian demograficznych spada liczba kształcącej się młodzieży, tendencja ta przez najbliższe lata będzie się utrzymywać.

Znacząco obniża się zainteresowanie liceami profilowanymi i uzupełnianiem średniego wykształcenia w LO dla dorosłych.

Jedyną placówką, która zwiększyła nabór, jest technikum nr 2 przy ZS BiRR, co może świadczyć o poziomie szkoły i zainteresowaniu jej przyszłymi absolwentami na lokalnym i regionalnym rynku pracy.

Od kilkunastu lat na terenie Raciborza działa Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa kształcąca młodzież na poziomie licencjata. Uczelnia prowadzi nabór na następujące kierunki: Administracja, Architektura i Urbanistyka, Automatyka i Robotyka, Bezpieczeństwo Państwa, Edukacja Artystyczna, Filologia, Pedagogika, Socjologia, Wychowanie Fizyczne. Atutem uczelni jest bezpłatne kształcenie w trybie dziennym co stwarza szanse edukacyjne dla studentów z rodzin uboższych.

Uczelnie wyższe kształcące młodzież w naszym regionie borykają się od kilku lat ze spadkiem zainteresowania ofertą. Szczególnie dotyczy to placówek prywatnych lub ulokowanych w mniejszych ośrodkach. Nasylenie lokalnego rynku pracy absolwentami, niepowiązanie kierunków kształcenia z i tak malejącymi potrzebami pracodawców, niewystarczająca współpraca pomiędzy kadrami naukową a podmiotami gospodarczymi, słaby i nieskoordynowany system praktyk studenckich to tylko niektóre elementy mające wpływ na malejące znaczenie wyższych uczelni.

W tym kontekście warto rozważyć kroki jakie powinna podjąć PWSZ w Raciborzu.

Istotnym elementem poprawy jednostkowej sytuacji na rynku pracy jest kształcenie ustawiczne. Proces nabywania kompetencji, umiejętności i uprawnień stał się na rynku pracy działaniem permanentnym. Na terenie powiatu raciborskiego organizacją szkoleń zajmuje się Ośrodek Szkolenia Zawodowego.

Poniższa tabela prezentuje zakres zorganizowanych szkoleń na przestrzeni ostatnich trzech lat (uwzględniono szkolenia organizowane regularnie), w tym czasie w zajęciach uczestniczyło ponad 5100 osób.

Trudno dopatrzeć się trwałych trendów w wyborze kierunków kształcenia. Wybór określonego kursu jest wypadkową indywidualnych potrzeb, wiedzy o lokalnym rynku pracy i wyobrażeń uczestnika, aktualnych potrzeb potencjalnego pracodawcy, możliwości finansowych i zasobów PUP, realizowanych w środowisku lokalnym projektów unijnych. Kompetencje szukających pracy obecnie w dużym stopniu są niezgodne z oczekiwaniami pracodawców.

Tabela nr 43. Zestawienie ilości słuchaczy przeszkolonych w Ośrodku Kształcenia Zawodowego w Raciborzu w latach 2011 – 2013.

Lp.	Nazwa szkolenia	2011	2012	2013
01.	Szkolenia bhp/Ochrona przeciwpożarowa	602	581	1041
02.	Obsługa komputera/ grafika komputerowa	54	28	58
03.	Spawanie	9	—	15
04.	Kursy budowlane	48	112	32
05.	Sprzedawca/magazynier/kasy fiskalne	53	56	67
06.	Kucharz	—	—	47
07.	Kadry/płace	13	9	20
08.	Księgowość	10	23	22
09.	Wózki jezdniowe	87	63	81
10.	Przewóz towarów niebezpiecznych	122	37	11
11.	Szkolenia okresowe dla kierowców cięż	109	52	32
12.	Palacz CO	21	49	23
13.	Instalacja butli gazowych	37	9	24
14.	Weryfikacja uprawnień elektroenergetycznych	50	7	23
15.	Instalacja sieci elektroenergetycznych	63	60	104
16.	Kosmetyczka	5	11	2
17.	Artystyczne szycie firan	8	3	9
18.	Florystka	22	23	33
19.	Warsztaty aktywizujące	77	83	24
20.	Warsztaty z doradcą zawodowym	-	172	8
21.	Obsługa pił spalinowych	13	7	7
22.	Pierwsza pomoc medyczna	115	59	93
23.	Opiekunka	10	18	19
24.	Język migowy	8	86	28

OKZ współpracuje z wieloma podmiotami lokalnymi, współtworząc projekty aktywizujące dla wielu grup społeczno – zawodowych.

Tabela nr 44. Projekty aktywizujące współtworzone przez Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Raciborzu.

Nazwa projektu	Rodzaj kursu	Liczba osób przeszkolonych (łącznie w projekcie)
Cykl szkoleniowo aktywizacyjny dla więźniów przygotowujący ich do powrotu na rynek pracy Po zakończeniu wyroku	Aktywizacja Brukarz Wykończenie wnętrz Płytkarz palacz co	154
Nieobcy język obcy	angielski	18
Czas dla mikro przedsiębiorców	Warsztaty z doradcą biznesowym, marketing	16

Kariera w mundurze	Piły spalinowe, język migowy, ADOBE, photoshop Przewóz towarów niebezpiecznych, pakiet MS office	94
Zielone światło (dla osób niepełnosprawnych)	Bukieciarz, kierowca wózków jezdniowych	34
Wykorzystaj swoją szansę na pracę	Kierowca wózków jezdniowych, palacz CO, warsztaty z doradcą	24
Kwalifikacje na miarę czasów	Język niemiecki	12
Kształcenie nieletnich przebywających w zakładach poprawczych	Kierowca wózków, spawacz, malarz, tapeciarz, brukarz, glazurnik, magazynier	62
SZANSA – aktywna integracja w gminie Nędza	Przewóz towarów niebezpiecznych, pierwsza pomoc, pracownik kadr i płac, kucharz, bukieciarz, kasa fiskalna	
Mam zawód mam prace w regionie	Warsztaty z doradca zawodowym	146

Prognoza na lokalnym rynku pracy

Dotychczasowe badania ogólnopolskiego, regionalnego i lokalnego rynku pracy są w niedostatecznym stopniu niedostosowane do stale zmieniających się i coraz bardziej zróżnicowanych potrzeb pracodawców, pracobiorców i instytucji wspomagających procesy zatrudnienia. Poniższe zalecenia wprowadzają cały szereg elementów dookreślających charakterystykę populacji a w konsekwencji dają odpowiedzi i wskazówki do podejmowania działań na rzecz poprawy stanu rynku pracy.

Stworzenie takiej lokalnej bazy danych jest możliwe jedynie przy pełnej współpracy podmiotów posiadających zaktualizowane informacje w każdej ze sfer. Niezbędne wydaje się powołanie stałego zespołu, w skład którego wchodziłoby reprezentanci najważniejszych podmiotów gospodarczych i społecznych miasta.

Gromadzenie takich danych pozwoli na podejmowanie decyzji w oparciu o kryteria obiektywne a w dłuższej perspektywie czasowej umożliwi zaobserwowanie tendencji i prawidłowości rządzących mechanizmami lokalnego rynku pracy.

Wśród danych umożliwiających pełniejszą diagnozę lokalnego rynku pracy powinny się znaleźć:

- struktura ludności (cechy demograficzne i kapitału ludzkiego),
- pracujący (działy/sektory/wielkość firm),

- bezrobotni (źródła, charakter: koniunkturalne, strukturalne, długookresowe, permanentne),
- nieaktywni zawodowo,
- charakter lokalnych miejsc pracy z uwzględnieniem struktury działowo/sektorowej i wielkości firm oraz wymagań dotyczących kapitału ludzkiego,
- dochody pracujących,
- lokalna edukacja,
- usługi wpływające na aktywność ekonomiczną bezrobotnych np. przedszkola,
- możliwość zdobycia mieszkania/dostępność dojazdów do pracy,
- zasoby czynników wytwórczych (lokale, tereny inwestycyjne),
- charakter lokalnej gospodarki,
- cechy instytucjonalne lokalnego rynku pracy uwarunkowania prawne i finansowe wpływające na koszt podejmowania pracy, uwarunkowania dotyczące działania instytucji i ich skutków w obrębie rynku pracy: skuteczność edukacji, programów, pośrednictwa pracy,
- zmiany na rynku pracy (przepływy) – charakter zawodu, zmiany przestrzenne – migracje, zmiany kwalifikacji,
- czas pozostawania w danym miejscu, wewnętrzny rynek pracy, stan i proces przemieszczania się pracujących.

Diagnoza problemów społecznych obserwowanych z perspektywy lokalnej nie może obejść się bez analizy różnorodnych uwarunkowań kształtujących rzeczywistość społeczną. Jednym z obszarów analizy równie ważnym jak lokalna gospodarka, edukacja i kultura czy bezpieczeństwo obywateli jest lokalny rynek pracy. Bez dogłębnej znajomości jego uwarunkowań, sytuacji i perspektyw nie sposób rozwiązywać.

5. Identyfikacja czynników rozwojowych w sferze społecznej – zastosowane narzędzie: analiza SWOT

Jedną z podstawowych metod analizy strategicznej jest analiza SWOT. Polega ona na ustaleniu silnych i słabych stron wynikających ze stanu zasobów własnych jednostki osiedleńczej oraz szans i zagrożeń związanych z aktualnym stanem i kierunkami zmian otoczenia, czyli pozytywnych i negatywnych elementów wewnętrznych i zewnętrznych.

Nazwa metody pochodzi od pierwszych liter angielskich słów:

- **S** – Strengths (**silne strony**, atuty) – czynniki wewnętrzne (zasoby miasta),
- **W** – Weaknesses (**słabe strony**, wady) – czynniki wewnętrzne (zasoby miasta),
- **O** – Opportunities (**szanse**, okazje, możliwości) – czynniki zewnętrzne (otoczenie),
- **T** – Threats (**zagrożenia**, trudności) – czynniki zewnętrzne (otoczenie).

Dzięki ocenie czynników wewnętrznych i zewnętrznych, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego, pomaga dokonać analizy zasobów miasta (czynniki materialne, finansowe, ludzkie, instytucjonalne) w zakresie polityki społecznej oraz analizy otoczenia zewnętrznego (czynniki polityczne, ekonomiczne, społeczne, prawne, ekologiczne, technologiczne) mającego wpływ na tę politykę.

W celu zapewnienia sukcesu strategicznego, wybiera się spośród czterech wariantów strategicznych:

- **Strategia agresywna** – polegająca na wykorzystaniu szans pojawiających się w otoczeniu przy pomocy silnych stron zasobów własnych miasta - $\Sigma S > \Sigma W; \Sigma O > \Sigma T$,
- **Strategia konkurencyjna** – polegająca na pokonywaniu słabych stron poprzez wykorzystanie szans w otoczeniu - $\Sigma S < \Sigma W; \Sigma O > \Sigma T$,
- **Strategia konserwatywna** – polega na wykorzystaniu mocnych stron w celu uniknięcia lub zredukowania wpływu zagrożeń - $\Sigma S > \Sigma W; \Sigma O < \Sigma T$,
- **Strategia defensywna** – polega na zredukowaniu lub zlikwidowaniu wewnętrznych słabych stron oraz unikaniu zagrożeń ze strony otoczenia - $\Sigma S < \Sigma W; \Sigma O < \Sigma T$.

Poniżej przedstawiono analizę SWOT, opracowaną przez uczestników warsztatów oraz wybrany wariant strategiczny dla poszczególnych obszarów polityki społecznej.

5.1 Analiza SWOT w obszarze: Integracja społeczna

Tabela nr 45. Analiza SWOT – Integracja społeczna.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – Organizowanie się mieszkańców obszarów wiejskich oraz miejskich w formie stowarzyszeń – Duża liczba różnorodnych instytucji i organizacji realizujących zadania w sferze integracji społecznej – Zlecenie zadań własnych samorządu organizacjom obywatelskim – Włączanie się mieszkańców w działania III sektora – Pozytywny wpływ tradycji historycznej, kulturalnej i religijnej na funkcjonowanie społeczności – Cykliczne wydarzenia kulturalne sprzyjające integracji społecznej – Rozwinięta sieć współpracy międzyinstytucjonalnej 	<ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczająca wysokość zarobków – Niewystarczający poziom koordynacji współpracy międzyinstytucjonalnej – Niewystarczająca ilość liderów, inicjatorów współpracy międzyinstytucjonalnej – Brak rady pożytku publicznego – Niewystarczające zaangażowanie w życie społeczne miasta obserwowane szczególnie w grupach zagrożonych wykluczeniem społecznym – Migracja młodych mieszkańców do dużych ośrodków miejskich w związku z atrakcyjniejszymi ofertami pracy – Wzrost postaw roszczeniowych – Niewielkie zaangażowanie w wolontariat
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Przygotowywanie i wspieranie liderów lokalnych – Wdrażanie programów rewitalizacji społecznej wraz z tworzeniem mieszkań wspomaganych – Dalsze zlecenie zadań organizacjom pozarządowym, w tym zlecenie nowych zadań – Rozwój działań w zakresie pomocy i integracji społecznej przy wykorzystaniu środków zewnętrznych (w tym funduszy europejskich) 	<ul style="list-style-type: none"> – Tworzenie się gett biedy, kumulowanie się problemów społecznych na małym terytorium – Możliwość wystąpienia powodzi i podtopień – Spadek zaangażowania mieszkańców w rozwój społeczności lokalnej – Postępujące starzenie się społeczeństwa

5.2 Analiza SWOT w obszarze: Rodzina i jej funkcje

Tabela nr 46. Analiza SWOT – Rodzina i jej funkcje.

Mocne strony	Słabe strony
<p>Funkcjonowanie rodzin wielopokoleniowych</p> <p>Wprowadzenie usług asystentów rodziny</p> <p>Duża liczba miejsc w przedszkolach</p> <p>Rozwinięty system pieczy zastępczej</p> <p>Funkcjonowanie zespołów interdyscyplinarnych</p> <p>Stowarzyszenia realizujące zadania w obszarze wsparcia rodziny</p> <p>Funkcjonowanie specjalistycznych placówek opiekuńczo – wychowawczych</p>	<p>Wiele rodzin żyje poniżej poziomu kryterium dochodowego</p> <p>Trudne warunki mieszkaniowe</p> <p>Braki kadrowe wśród mediatorów, psychologów</p> <p>Słaba jakość usług opiekuńczych realizowanych w pomocy środowiskowej</p> <p>Niewystarczająca oferta dla młodzieży i dzieci w małych gminach</p> <p>Niewystarczające wsparcie dla usamodzielniających się wychowanków placówek i rodzin zastępczych.</p>
Szanse	Zagrożenia
<p>Rodzinne domy dziecka</p> <p>Środowiskowe Domy Samopomocy</p> <p>Stowarzyszenia działające na rzecz rodziny</p> <p>Zmniejszenie się skali przemocy w rodzinie</p>	<p>Mało kandydatów na rodziny zastępcze</p> <p>Euro sieroctwo -migracje</p> <p>Brak pracy, bezrobocie i ubożenie rodziny</p> <p>Brak perspektyw mieszkaniowych</p> <p>Kryzys rodziny -rosnąca liczba rozwodów</p>

5.3 Analiza SWOT w obszarze: Jakość życia

Tabela nr 47. Analiza SWOT – Jakość życia.

Mocne strony	Słabe strony
Wielokulturowość Krajobraz – przyroda Oferta edukacyjna, rekreacyjna Prywatyzacja mieszkalnictwa Dostępność mieszkań na rynku wtórnym	Brak mieszkań socjalnych Niewystarczający poziom inwestycji mieszkaniowych Niewystarczająca ilość obiektów sportowych
Szanse	Zagrożenia
Zmiana pokoleń Rozwój usług Położenie przygraniczne powiatu	Tworzenie się enklaw wykluczenia społecznego Dziedziczenie postawy biorczej Niewystarczający poziom bezpieczeństwa publicznego

Uczestnicy warsztatów są świadomi atutów przyrodniczych powiatu, przyzwoitego szkolnictwa na wszystkich szczeblach edukacji i tradycji jako systemu spajającego środowisko lokalne.

Szansą na poprawę jakości życia jest sukcesywne rozwiązywanie problemów społecznie najpilniejszych. Kluczową rolę w ich opiniach zajmuje szeroko rozumiana „kwestia mieszkaniowa”. Doceniają zmiany na otwartym rynku, jednocześnie jednak widzą potrzebę ingerencji państwa czy samorządu. Konieczna wydaje się „lokalna polityka mieszkaniowa” uwzględniająca potrzeby gorzej sytuowanych, wykluczonych czy bezradnych.

Pozostawienie wszystkiego „niewidzialnej ręce rynku” grozi powstaniem enklaw i zbytnim rozwarstwieniem społecznym.

Szanse widzą w rozwoju usług, co koresponduje z wcześniejszymi analizami i założeniami strategii powiatu – „dostępności usług i udogodnień wspierających rozwój rodzin”.

1. Poprawa jakości życia to także stworzenie efektywnej publicznej komunikacji powiatowej, wspomagającej zarówno komfort indywidualny jak i efektywność wykorzystania obiektów użytku publicznego i możliwość podjęcia zatrudnienia poza powiatem. Koresponduje to z założeniami nowej strategii rozwoju powiatu stawiającej na „funkcjonalność przestrzeni oraz czystość środowiska naturalnego”.

2. Wysoki poziom funkcjonowania służb publicznych powinien być wspierany przez wzmocnione relacje sąsiedzkie budujące środowiskową kontrolę społeczną. Tradycyjne wartości będące atutem społeczności lokalnych powiatu powinny wspierać takie działania.
3. W sferze kultury konieczne jest stworzenie systemu aktualizacji i zbierania informacji o imprezach akcjach i działaniach. Bogata oferta powiatowa nie zawsze przebija się do zainteresowanych grup.
4. Warto rozważyć stworzenie nowych form mieszkaniowych po zidentyfikowaniu potrzeb społecznych: mieszkania wspomagane, „rodzinne domy pomocy społecznej”.

5.4 Analiza SWOT w obszarze: Zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne

Tabela nr 48. Analiza SWOT – Zdrowie, osoby starsze i niepełnosprawne.

Mocne strony	Słabe strony
<p>Bogata i różnorodna baza instytucji w zakresie zdrowia i pomocy społecznej</p> <p>Realizacja na terenie powiatu profilaktycznych programów zdrowotnych</p> <p>Prowadzenie akcji w zakresie profilaktyki zdrowia</p> <p>Zapewnione finansowanie w podstawowym zakresie</p> <p>Bogata oferta aktywizująca osoby starsze (Uniwersytet III wieku, kluby seniora)</p>	<p>Niewystarczające środki na wsparcie ON i usuwanie barier architektonicznych</p> <p>Słabo rozwinięta pomoc środowiskowa w miejscu zamieszkania osób starszych i niepełnosprawnych</p> <p>Słaba koordynacja działań pomiędzy instytucjami diagnozującymi rzeczywistą liczbę osób wymagających pomocy</p> <p>Brak hospicjum stacjonarnego i zakładu opiekuńczo-leczniczego dla osób terminalnie chorych</p> <p>Niewystarczająca liczba lekarzy o specjalności geriatrycznej</p>
Szanse	Zagrożenia
<p>Wzrastające znaczenie i liczebności organizacji pozarządowych i kościelnych działających na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych.</p> <p>Rozwój wolontariatu</p> <p>Współpraca instytucji pomocowych</p> <p>Rozwój grup samopomocy</p> <p>Rozwój wsparcia środowiskowego dla osób starszych</p> <p>Tworzenie systemu mieszkań chronionych dostosowanych do potrzeb osób starszych</p>	<p>Brak wystarczającego finansowania sfery ochrony zdrowia przez system rządowy</p> <p>Limitowanie usług zdrowotnych (NFZ)</p> <p>Wzrost liczby bezdomnych (w grupie osób młodych)</p> <p>Migracje zarobkowe.</p> <p>Rozluźnienie więzi w rodzinach i brak zapewnienia pomocy dla osób wymagających opieki.</p>

5.5 Analiza SWOT w obszarze: Rynek pracy i edukacja

Tabela nr 49. Analiza SWOT – rynek pracy i edukacja.

Mocne strony	Słabe strony
<p>Istnienie wyspecjalizowanych firm o ugruntowanej pozycji rynkowej</p> <p>Potencjał rolny (duże gospodarstwa rolne)</p> <p>Firmy usługowo – budowlane</p> <p>Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej</p> <p>Duży potencjał edukacyjny</p> <p>Organizacje pozarządowe</p>	<p>Brak kompleksowej diagnozy systemu rynkowego (edukacja, rynek pracy)</p> <p>Zatrzymanie cyklu nauczania na tytule licencjata</p> <p>Brak efektywnego programu praktyk zawodowych</p> <p>Migracja młodych</p> <p>Niski poziom wykształcenia osób poszukujących pracy</p> <p>Niska świadomość społeczna</p> <p>Słaba komunikacja w obrębie powiatu</p>
Szanse	Zagrożenia
<p>Rosnąca rola stowarzyszeń w przygotowaniu młodzieży do funkcjonowania na rynku pracy</p> <p>Korzystna lokalizacja</p> <p>Stworzenie specjalnej strefy ekonomicznej</p> <p>Zasoby intelektualne</p> <p>Pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych w ramach projektów</p>	<p>Kryzys finansowy</p> <p>Spowolniony rozwój gospodarczy</p> <p>Emigracja osób</p> <p>Kierunki polityki krajów UE</p> <p>Obniżenie dotacji państwowych do działalności edukacyjnych co zawęży rynek edukacyjny</p>

Warto rozważyć intensywniejszą współpracę pomiędzy uczelniami wyższymi ulokowanymi w okolicznych miejscowościach, co powinno skutkować nową ofertą edukacyjną. Nie należy ograniczać kształcenia ustawicznego jedynie do sytuacji związanych z restrukturyzacją czy likwidacją firm. Powinno się wypracować procedury takich działań w całej gospodarce lokalnej by edukacja zawodowa stała się mechanizmem wpisanym w karierę zawodową każdego pracownika.

Elastyczny rynek pracy powinien tworzyć miejsca dla osób niepełnosprawnych, rolą władz jest skonstruowanie mechanizmów ułatwiających takie przedsięwzięcie lokalnym przedsiębiorcom. Poza motywacją etyczną warto unaocznic sobie rachunek ekonomiczny, bowiem zatrudnienie osób wykluczonych jest społecznie opłacalne.

Biznes ma świadomość, iż aktywny udział w życiu społeczności lokalnej jest naturalnym elementem działalności gospodarczej, dlatego instytucje rynku pracy powinny intensywniej wchodzić w partnerstwo z podmiotami gospodarczymi.

Problemy lokalnego rynku pracy wiążą się z działaniami na terenie powiatu, choć wpływają na nie również zmiany makroekonomiczne i sytuacja gospodarcza kraju.

Warsztaty o charakterze partycypacyjnym zrealizowane na terenie powiatu, w których uczestniczyli przedstawiciele instytucji rynku pracy, pomocy społecznej, organizacji pozarządowych i samorządu lokalnego w sposób jednoznaczny dowiodły, iż niezbędne jest stworzenie procedur komunikacyjnych. Umożliwią one nawiązanie współpracy międzyinstytucjonalnej i podejmowanie kompleksowych działań o długofalowym charakterze.

Na stworzenie społecznie integrującej strategii rynku pracy w powiecie raciborskim powinien złożyć się:

- 1) **zasięg pomocy** – partnerstwa powołane przez instytucje rynku pracy, NGO, agencje pośrednictwa i lokalnych przedsiębiorców powinny zadbać o upowszechnienie informacji o możliwościach uzyskania wsparcia;
- 2) **informacja** – powinno się przygotować i upowszechnić całościową i trafną informację wspierającą proces decyzyjny osoby bezrobotnej lub zagrożonej utratą pracy;
- 3) **porady, konsultacje** – doradztwo i wypracowanie dobrych narzędzi diagnostycznych. Ten obowiązek powinny przejąć na siebie PUP w konsultacji ze specjalistami PCPR, MOPS, GOPS i pracownikami PWSZ w Raciborzu;
- 4) **pomoc osobista** – wypracowanie indywidualnych planów pomocy i identyfikacja trudności indywidualnych (metodologia i elastyczność działania);
- 5) **edukacja i szkolenie** – wypracowanie reguł dostępu do edukacji i szkoleń, określanie wyników i wariantów kwalifikacji;
- 6) **wspieranie** – świadomość, iż grupy o słabej pozycji społecznej wymagają wsparcia. Opracowanie procedur dotarcia do beneficjenta, stworzenie systemu w ramach którego

pomocy udzielali by specjaliści z instytucji rynku pracy, pomocy społecznej, NGO, poradni specjalistycznych;

- 7) **doradztwo indywidualne** – wypracowanie modelu partnerstwa indywidualnego (mentor) wspierającego szkolenie i zatrudnienie (współpraca asystentów rodzinnych);
- 8) **doświadczenie zawodowe** – wypracowanie lokalnych procedur współpracy i odbywania praktyk u pracodawców;
- 9) **pomoc dla pracujących** – wypracowanie oferty pomocy w miejscu pracy dla osób o małym doświadczeniu;
- 10) **szkolenia w miejscu pracy** – stworzenie propozycji dla klientów o niestabilnym zatrudnieniu, co poprawi pozycję tej grupy na rynku pracy;

6. Cele strategiczne i operacyjne wypracowane dla Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022

6.1 Cele strategiczne w obszarze: integracja społeczna

Tabela nr 50. Cele strategiczne – Integracja społeczna.

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
<p>C1: Budowanie międzyinstytucjonalnej sieci współpracy w rozwiązywaniu problemów społecznych</p>	<p>C1.1. Skuteczne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu z wykorzystaniem możliwości instytucji i organizacji działających na terenie powiatu oraz na rzecz jego mieszkańców.</p> <p>C1.2. Tworzenie partnerstw międzyinstytucjonalnych prowadzących działania na rzecz społeczności powiatu.</p> <p>C1.3. Wdrażanie działań ukierunkowanych na rozwój lokalny, które mogą lub powinny być realizowane przez społeczności lokalne (CLLD – Community Led Local Development).</p> <p>Promocja i integracja działań instytucji pomocowych. Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji zadań powiatu w obszarze integracji społecznej.</p>
<p>C2: Aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców.</p>	<p>C2.1. Wykorzystywanie instrumentów aktywnej integracji w przeciwdziałaniu problemom społecznym.</p> <p>C2.2. Prowadzenie działań z zakresu organizacji i aktywizacji społeczności lokalnych.</p> <p>C2.3. Wykorzystanie instrumentów oraz działania wspomagające podstawowe usługi rynku pracy w procesie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo.</p> <p>C2.4. Zapewnienie warunków dla właściwego funkcjonowania pomocy środowiskowej</p> <p>C2.5. Tworzenie atrakcyjnych ofert kulturalnych, sportowych dopasowanych do potrzeb młodzieży i rodziców i promowanie ich.</p> <p>C2.6. Aktywizacja społeczna i zawodowa niepełnosprawnych mieszkańców powiatu.</p> <p>C2.7. Promowanie i wspieranie ekonomii społecznej.</p>

<p>C3: Przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym oraz pomoc osobom w trudnej sytuacji</p>	<p>Prowadzenie i rozwijanie poradnictwa specjalistycznego świadczonego w interesie społecznym. Realizacja programów ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy domowej. Prowadzenie działań ukierunkowanych na przystosowanie i trwałą integrację młodzieży opuszczającej placówki ze środowiskiem.</p>
<p>C4: Pozyskiwanie środków zewnętrznych na aktywizację społeczną mieszkańców powiatu raciborskiego.</p>	<p>Pozyskiwanie środków zewnętrznych w działaniach z zakresu pomocy i integracji społecznej. Kształcenie kadr pomocy i integracji społecznej z wykorzystaniem wsparcia Europejskiego Funduszu Społecznego.</p>

6.2 Cele strategiczne w obszarze: rodzina

Tabela nr 51. Cele strategiczne – Rodzina.

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
<p>C5: Zapewnienie sprawnego systemu wsparcia dla rodzin przeżywających różnego rodzaju trudności.</p>	<p>C5.1 Zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację różnych form wsparcia rodziny i dziecka. C5.2 Zapewnienie wsparcia specjalistów dla rodzin przeżywających różnego rodzaju trudności. C5.3 Skuteczne przeciwdziałanie i zwalczanie przemocy i innych patologii w rodzinie przy rozwoju współpracy różnych służb. C5.4 Podwyższanie jakości pracy z rodziną poprzez szkolenia i ewaluację pracy specjalistów. C5.5 Rozwój oferty atrakcyjnych zajęć dla dzieci i młodzieży.</p>
<p>C6: Budowa zintegrowanego systemu pieczy zastępczej</p>	<p>C6.1 Promocja rodzicielstwa zastępczego oraz systemu pieczy zastępczej. C6.2 Rozwój systemu wsparcia na rynku pracy powiązanego z systemem mieszkań chronionych dla osób</p>

i wsparcia dla osób opuszczających ten system	usamodzielniających się z placówek opiekuńczo – wychowawczych. C6.3 Przekształcenie funkcjonujących placówek opiekuńczo – wychowawczych z mieszkaniami rodzinkowymi w zespoły placówek.
---	--

6.3 Cele strategiczne w obszarze: jakość życia

Tabela nr 52. Cele strategiczne – Jakość życia.

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
C7: Rozwój oferty turystycznej powiatu	C7.1 Zróżnicowana, atrakcyjna dla różnych grup oferta turystyczna C7.2 Efektywny, multimedialny system informacji o ofercie turystycznej powiatu C7.3 Dobrze skomunikowany system transportu publicznego umożliwiający przemieszczanie się na terenie powiatu i w strefie przygranicznej
C8:Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców	C8.1 Ścisła współpraca sprawnie funkcjonujących służb publicznych C8.2 Dobre relacje sąsiedzkie budujące środowiskową kontrolę społeczną C8.3 Współpraca transgraniczna odpowiednich służb publicznych
C9:Poprawa jakości i różnorodności usług	C9.1 Atrakcyjna oferta rzemiosła i usług świadczona na rzecz okolicznych powiatów C9.2 Dostępność usług i udogodnień przeznaczonych dla rodzin C9.3 Uaktualniana baza danych obejmująca ofertę usługową powiatu C9.4 Bogata, dobrze wypromowana oferta „specjalności lokalnych” – cykliczne imprezy kulturalno – turystyczne i sportowe

<p>C10: Tworzenie lokalnej polityki mieszkaniowej</p>	<p>C10.1 Zwiększanie zasobu mieszkaniowego powiatu, w tym liczby mieszkań chronionych, socjalnych, adaptacyjnych</p> <p>C10.2 Promocja idei partnerstwa publiczno- prywatnego przy realizacji inwestycji służących mieszkańcom</p> <p>C10.3 Współpraca Instytucji pomocy społecznej, samorządu lokalnego, NGO w pozyskiwaniu zasobów lokalowych i zarządzaniu nimi</p>
---	--

6.4. Cele strategiczne w obszarze: zdrowie, osoby starsze, niepełnosprawne

Tabela nr 53. Cele strategiczne – Zdrowie, osoby starsze i niepełnosprawne.

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
<p>C11: Zapewnienie wysokiej jakości usług medycznych i opiekuńczych dla osób niepełnosprawnych i seniorów</p>	<p>C11.1 Rozbudowa systemu wsparcia dziennego dla osób starszych oraz niepełnosprawnych</p> <p>C11.2 Rozwój oferty wsparcia środowiskowego dla osób starszych oraz niepełnosprawnych</p> <p>C.11.3 Prowadzenie programów profilaktycznych i edukacyjnych w zakresie ochrony zdrowia i przeciwdziałania uzależnieniom</p> <p>C.11.4 Rozwój zasobu mieszkaniowego powiatu, w tym o system mieszkań dopasowanych do potrzeb osób starszych</p> <p>C11.5 Doskonalenie systemu współpracy podmiotów realizujących usługi społeczne i medyczne dla mieszkańców powiatu.</p>
<p>C12: Aktywizacja społeczna osób niepełnosprawnych, seniorów oraz promowanie zdrowego stylu życia</p>	<p>C12.1 Rozwój systemu usług społecznych a także instytucji i programów wspierających dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz ich rodziców.</p> <p>C12.2 Promowanie wolontariatu, aktywności społecznej osób niepełnosprawnych, seniorów a także przedsięwzięć ukierunkowanych na wsparcie dla tych grup</p> <p>C.12.3 Likwidowanie barier architektonicznych w ciągach komunikacyjnych oraz infrastrukturze powiatu.</p> <p>C.12.4 Prowadzenie programów profilaktycznych dla mieszkańców</p>

6.5. Cele strategiczne w obszarze: rynek pracy i edukacja

Tabela nr 54. Cele strategiczne – rynek pracy i edukacja.

Cele strategiczne	Cele szczegółowe
C13: Wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy	<p>C13.1 Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu i tworzenie korzystnych warunków dla przedsiębiorców</p> <p>C13.2 Efektywna współpraca między instytucjami rynku pracy, organizacjami pracodawców, systemem edukacji i kształcenia ustawicznego</p> <p>C13.3 Kształcenie pod potrzeby przedsiębiorstw</p> <p>C13.4 Rozwój kształcenia zawodowego dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i osób dorosłych</p> <p>C13.5 Promocja i wsparcie podmiotów ekonomii społecznej</p>
C14: Promocja przedsiębiorczości i rozwoju działalności gospodarczej dla tworzenia nowych miejsc pracy	<p>C14.1 Współpraca władz samorządowych, instytucji doradczych i finansowych w tworzeniu lokalnych systemów wsparcia dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw</p> <p>C14.2 Efektywna polityka informacyjna dotycząca podjęcia działalności gospodarczej na terenie powiatu</p> <p>C14.3 Promowanie przedsiębiorczości na wszystkich szczeblach edukacji</p>
C15: Dostosowanie systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego do aktualnych potrzeb rynku pracy	<p>C15.1 Upowszechnianie poradnictwa zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym</p> <p>C15.2 Prowadzenie działań prognostyczno diagnostycznych na lokalnym rynku pracy</p> <p>C15.3 Promowanie i wdrażanie kształcenia ustawicznego w środowiskach pracodawców i pracobiorców</p>

<p>C16: Budowanie międzyinstytucjonalnej sieci współpracy w zakresie rozwiązywania problemów edukacji i zatrudnienia</p>	<p>C16.1 Analiza potencjału i poziomu motywacji podmiotów działających w obszarach edukacji i zatrudnienia na terenie powiatu</p> <p>C17.2 Integracja wokół wspólnego obszaru – działania – tworzenie paktów na rzecz zatrudnienia</p> <p>C17.3 Budowa wspólnej bazy danych o lokalnym rynku pracy i jego uwarunkowaniach</p>
--	---

7. Źródła finansowania dla celów strategicznych

Realizacja celów zaplanowanych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Raciborskiego na lata 2015 – 2022 wymaga zaangażowania środków finansowych pochodzących nie tylko z budżetu powiatu ale przede wszystkim ze środków zewnętrznych.

Kluczową rolę w finansowaniu celów Strategii odegrają środki Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem Europejskiego Funduszu Społecznego. Alokacja środków unijnych w woj. śląskim przewidzianym na okres programowania 2014 – 2020 wynosi prawie 3,5 mld euro. Środki te dystrybuowane będą m. innymi w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego oraz Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Dokumentem, który określa priorytety w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jest Szczegółowy Opis Priorytetów. Dla Europejskiego Funduszu Społecznego określa on priorytety opisane w punkcie 2.3 Strategii. O środki te można ubiegać się w trybie konkursowym oraz w trybie pozakonkursowym np. projekty systemowe. Nowością w okresie programowania 2014 – 2020 jest możliwość realizacji nowego instrumentu w postaci Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Projekty opracowane w ramach ZIT zawierają komponent infrastrukturalny i społeczny. Mogą być ukierunkowane np. na przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskich – tzw. rewitalizacja (projekty łączące działania typowo inwestycyjne z miękkimi – np. przebudowa lub adaptacja budynków w zaniedbanej dzielnicy oraz aktywizacja zamieszkujących ją osób, które są zagrożone wykluczeniem społecznym). ZIT-y realizowane będą w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) a ich wdrożenie wymaga partnerstwa publiczno – społecznego z organizacją pozarządową, która będzie wykonawcą komponentu społecznego.

Do realizacji strategii mogą być zaangażowane także środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych (np. Środki z **Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego**, Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy). Pozyskanie ich będzie wymagało udziału starostwa, jego jednostek budżetowych oraz organizacji pozarządowych w konkursach.

Na realizację celów strategii wykorzystane będą również środki z budżetu Państwa na realizację np. programów celowych, środki z Ministerstw zarówno te, które są do dyspozycji tylko organizacji pozarządowych (Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich), jak i te które są dostępne dla samorządów i ich jednostek.

Środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację zadań skierowanych na rehabilitację i aktywizację osób niepełnosprawnych.

Środki z Funduszu Pracy na realizację zadań Powiatowego Urzędu Pracy.

Szczegółowe określenie wysokości planowanych środków na realizację strategii nie jest możliwe ze względu na długi okres obowiązywania dokumentu, brak długookresowych źródeł finansowania, a także wieloletnich dokumentów finansowych określających planowane wydatki powiatu na bieżącą działalność. Czynnikiem utrudniającym szacowanie źródeł finansowania jest powstawanie dokumentów programowych nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020.

Zakłada się, że cele i działania strategii będą wyznaczały kierunki finansowania polityki społecznej powiatu raciborskiego i będą uwzględniane przy konstruowaniu budżetu powiatu w kolejnych latach. Zapisy dokumentu będą również kierunkami starań o pozyskiwanie środków zewnętrznych na finansowanie działalności poszczególnych jednostek. W trakcie realizacji Strategii możliwe jest zarówno pojawienie się nowych źródeł lub wyczerpanie możliwości finansowania zaplanowanych celów, które mogą być również przesłankami do rozpoczęcia procesu aktualizacji dokumentu.

W nowym okresie programowania na szczególną uwagę zasługuje konieczność dywersyfikacja możliwości ubiegania się o środki (poprzez organizacje pozarządowe, firmy, jednostki budżetowe), aktywność w ubieganiu się o nie oraz zakładanie partnerstw publiczno – społecznych, które zwiększą możliwości aplikowania o środki zewnętrzne.

8. Ewaluacja i narzędzia pomiaru

Ewaluacja każdej strategii jest standardem współczesnego zarządzania w sektorze publicznym – stanowi integralny element zarządzania przez cele. Ewaluacji podlegać będzie nie tylko Strategia, ale i każdy Program Operacyjny, który powstanie w oparciu o nią. Ewaluacja pozwala nie tylko na ocenę zaistniałych zmian, bada skuteczność i efektywność podejmowanych działań ale także pozwala korygować pewne działania na bieżąco i dostosowywać je do potrzeb i szans pojawiających się w trakcie wdrażania dokumentu. Profesjonalna ewaluacja posiada wszystkie cechy badań stosowanych i nie różni się zasadniczo pod względem projektowania, technik gromadzenia danych oraz metod analizy od innych przedsięwzięć badawczych stosowanych w naukach społecznych¹⁰. Jedną z kluczowych metod analizy zebranego materiału była jego ocena za pomocą kryteriów ewaluacji:¹¹

- **trafności** (relevance) – co pozwoli ocenić, w jakim stopniu cele programu odpowiadają potrzebom i priorytetom na danym poziomie analizy,
- **użyteczności** (utility) – co pozwoli ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie programu odpowiada potrzebom grupy docelowej,
- **skuteczności** (effectiveness) – co pozwoli ocenić, do jakiego stopnia cele przedsięwzięcia zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte.

Strategia zakłada możliwość wykorzystania trzech różnych typów ewaluacji w zależności od terminu jej przeprowadzenia. Poniższa typologia, zaproponowana przez Komisję Europejską, dotyczy oceny strategii, programów operacyjnych i innych wdrażanych programów o wymiarze co najmniej kilkuletnim:

- **Ewaluacja *ex-ante***¹² jest to ewaluacja przeprowadzana przed wdrażaniem programu, strategii i mająca za zadanie ocenić na ile planowana interwencja jest trafna z punktu widzenia potrzeb (sektora, beneficjentów) oraz spójna w zakresie planowanych celów

¹⁰ Por. C. Robson: *Projektowanie ewaluacji*, [w:] L. Korporowicz (red.): *Ewaluacja w edukacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997, s. 147-152; H. Simons: *Polityczne implikacje teorii ewaluacyjnych*, [w:] L. Korporowicz (red.): *Ewaluacja w edukacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997, s. 65-92.

¹¹ *Ewaluacja – kwestie ogólne*, Polskie Towarzystwo Ewaluacyjne, Warszawa 2005.

¹² *Ex-ante Evaluation: A Practical Guide for Preparing Proposals for Expenditure Programmes*; dokument dostępny na stronach internetowych Komisji Europejskiej.

i sposobów ich realizacji. Może stanowić również diagnozę, badającą kontekst, identyfikację potencjalnych trudności oraz diagnozę potrzeb i oczekiwań grupy docelowej.

- **Ewaluacja *mid-term***¹³ jest to ewaluacja realizowana mniej więcej w połowie wdrażania strategii, programu. Ewaluacja ta poddaje analizie osiągnięte na tym etapie produkty i rezultaty oraz dokonuje pierwszej oceny jakości realizacji programu. Jej istotną rolą jest również ocena poczynionych na etapie programowania założeń, w tym szczególnie celów oraz przyjętych wskaźników. Jest to szczególnie ważne, gdyż zmiana warunków społeczno – gospodarczych może spowodować dezaktualizację początkowej diagnozy, która stała się punktem wyjścia dla realizowanej interwencji. W konsekwencji wyniki takiej ewaluacji mogą się przyczynić do aktualizacji programu, strategii. Ewaluacja *mid-term* w dużej mierze opiera się na danych dostarczanych przez system monitoringu.
- **Ewaluacja *ex-post***¹⁴ przeprowadza się ją po zakończeniu realizacji programu, strategii, powinna być ona przeprowadzona nie później niż trzy lata po zakończeniu okresu wdrażania programu, strategii. Podstawowym zadaniem ewaluacji *ex-post* jest zbadanie długotrwałych efektów (oddziaływania) programu oraz ich trwałości. Niektóre efekty oddziaływania programu będą możliwe do zdiagnozowania w dłuższej perspektywie czasowej, dlatego też ocena trwałości interwencji może mieć charakter szacunkowy, biorący pod uwagę jedynie aktualne uwarunkowania. Niemniej ważnym zadaniem ewaluacji *ex-post* jest całościowa ocena skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności. Szczególnie istotne jest tu odniesienie się do założonych celów oraz sprawdzenie na ile udało się je osiągnąć.

W odniesieniu do programów i projektów UE akcentuje bardziej wskaźnik osiągnięcia zakładanych rezultatów projektu. Trwałe rezultaty a nie tylko tymczasowe produkty są głównym celem programów realizowanych przy wsparciu środków Unii Europejskiej. W szerszym wymiarze ewaluacja jest obiektywnym badaniem racjonalności działań publicznych i w pewnym sensie

¹³ The Mid Term Evaluation of Structural Fund Interventions, dokument dostępny na stronach internetowych Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/doc/midterm_en.pdf, dostęp 30.09.2013r.

¹⁴ Evaluating EU Expenditure Programmes: A Guide: Ex post and intermediate evaluation including glossary of evaluation terms, dokument dostępny na stronach internetowych Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/dgs/information_society/evaluation/data/pdf/lib_master/eur_budg_guide_ex_post_and_intermediate.pdf

je legitymizuje. Aby ocenić zaistniałe zmiany, operacjonalizuje się cele budując szereg wskaźników ilościowych i jakościowych.

Można zbudować swój własny katalog wskaźników albo posłużyć się już istniejącym, np. wskaźnikami zrównoważonego rozwoju z bazy Systemu Administracji Samorządowej, dotyczącymi ładu społecznego.¹⁵ Strategia zawiera szereg wybranych wskaźników, których monitorowanie pozwoli śledzić postępy i problemy związane ze wdrażaniem strategii w życie.

Tabela 55. Wskaźniki realizacji celów dla poszczególnych obszarów.

OBSZAR PRIORYTETOWY	TYP WSKAŹNIKA REALIZACJI CELÓW	
	Powiat	Gminy
POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA	- Ilość środków publicznych przekazanych przez samorząd organizacjom pozarządowym na zadania własne powiatu	
	- Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	- Liczba dzieci i młodzieży objętych programami profilaktycznymi
	- Liczba miejsc w rodzinnych formach opiekuńczo wychowawczych (rodzinach zastępczych i placówkach rodzinnych).	- Liczba mieszkańców objęta pomocą żywnościową
	- Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	- Liczba mieszkańców objęta projektami rozwoju społeczności lokalnych (PAL, OSŁ itp.)
	- Liczba osób doświadczających przemocy objętych wsparciem OIK	- Liczba mieszkańców żyjących w ubóstwie (wg kryterium dochodowego)
	- Liczba osób korzystających z poradni psychologiczno – pedagogicznej	- Liczba gospodarstw domowych zagrożonych ubóstwem
	- Liczba osób uczestniczących w programach korekcyjnych dla sprawców przemocy domowej	- Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 1000 mieszkańców
	- Liczba osób, które skorzystały z interwencji kryzysowej, terapii i poradnictwa w zakresie problemów uzależnień i przemocy.	- Liczba osób objętych programami edukacji prorodzinnej
	- Liczba przypadków przemocy domowej (niebieskie karty)	- Liczba osób, które zrealizowały kontrakty socjalne i poprawiły swoją sytuację społeczną
	- Liczba wolontariuszy działających w organizacjach pozarządowych	- Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w rozumieniu przepisów o zatrudnieniu socjalnym, które zakończyły udział w projektach aktywizacyjnych.
	- Liczba zakładanych organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej	
	- Liczba zatrudnionych doradców zawodowych w szkołach	

¹⁵ P. Rogala: *Raport z realizacji pracy „Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach, etap 1”*, Raport dla ZMP, Jelenia Góra – Poznań 2008, s. 44-48.

	<ul style="list-style-type: none"> – ponadgimnazjalnych – Poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych 	
<p style="text-align: center;">RODZINA I JEJ FUNKCJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba dzieci wychowywanych w różnych formach pieczy zastępczej – Liczba miejsc w rodzinnych formach opiekuńczo wychowawczych (rodzinach zastępczych i placówkach rodzinnych) – Liczba osób korzystających z poradni psychologiczno – pedagogicznej – Liczba postanowień Sądu Rodzinnego o ograniczeniu lub pozbawieniu praw rodzicielskich – Liczba rodzin objętych wsparciem koordynatora pieczy zastępczej – Liczba rozwodów i separacji – Poziom migracji wewnątrz krajowej i zewnątrz krajowej – Liczba osób, które skorzystały z interwencji kryzysowej, terapii i poradnictwa w zakresie problemów uzależnień i przemocy – Liczba przypadków przemocy domowej (niebieskie karty) – Liczba zadań zleconych organizacjom pozarządowym w zakresie pomocy dzieciom i rodzinie 	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba osób i rodzin objętych wsparciem zespołów Interdyscyplinarnych – Liczba rodzin korzystających ze specjalistycznych form wsparcia (poradnictwa rodzinnego, terapii rodzinnej itp.). – Liczba rodzin objętych wsparciem asystentów rodziny
<p style="text-align: center;">JAKOŚĆ ŻYCIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Ilość osób korzystających z powiatowych placówek kultury – Ilość imprez kulturalnych i sportowych organizowanych przez powiat – Ilość partnerstw w dziedzinie kultury, sportu – Liczba osób korzystających z bibliotek powiatowych – Poziom nakładów na kulturę – Ilość przestępstw i wykroczeń na 1000 mieszkańców – Udział nieletnich w przestępstwach – Poziom wykrywalności przestępstw – Ilość wdrażanych programów profilaktycznych – Ilość bibliotek w powiecie – Ilość boisk sportowych, sal gimnastycznych, pływalni, orlików – Ilość działających organizacji pozarządowych w dziedzinie kultury i sportu 	<ul style="list-style-type: none"> – Ilość mieszkań socjalnych, chronionych i komunalnych w gminach powiatu – Ilość osób korzystających z gminnych placówek kultury – Liczba osób korzystających z bibliotek gminnych – Ilość imprez kulturalnych i sportowych organizowanych przez gminy

<p>ZDROWIE, OSOBY STARSZE, NIEPEŁNOSPRAWNE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba beneficjentów zrealizowanych programów ochrony zdrowia - Liczba lekarzy – specjalistów na 10 000 mieszkańców - Liczba miejsc w Dziennych Domach Pomocy - Liczba obiektów użyteczności publicznej ze zlikwidowanymi barierami architektonicznymi dla osób niepełnosprawnych na terenie powiatu - Liczba organizacji działających na rzecz ON i osób starszych - Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze zorganizowanych środowiskowych form wsparcia (w tym ZAZ, WTZ, ŚDS) - Liczba osób objętych rehabilitacją zawodową (szkolenia zawodowe, staże, pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz inne działania na rzecz aktywności zawodowej ON. - Liczba osób objętych rehabilitacją społeczną (turnusy rehabilitacyjne, szkolenia, projekty aktywizujące, dofinansowaniami do sprzętu, środków ułatwiających funkcjonowanie, wykonywanie czynności życiowych) - Liczba pensjonariuszy placówek wsparcia dla ON i osób starszych - Liczba realizowanych projektów z obszaru ochrony zdrowia - Liczba seniorów działających w grupach samopomocowych, stowarzyszeniach i klubach - Liczba zachorowań na choroby cywilizacyjne, np.: gruźlica, cukrzyca, AIDS, choroby weneryczne i inne / 10 000 mieszkańców i dynamika rejestrów - Łóżka w szpitalach na 10 000 ludności - Poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych - Średnia długość trwania życia mieszkańców powiatu 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób objętych leczeniem w stacjonarnych ośrodkach leczenia uzależnień oraz otwartym leczeniem odwykowym - Liczba osób starszych i niepełnosprawnych objętych pomocą i opieką w środowisku zamieszkania - Liczba osób uczestniczących w Gminnym Programie Profilaktyki i Przeciwdziałania Alkoholizmowi oraz Programie Przeciwdziałania Narkomanii - Liczba osób, w tym dzieci objętych programami zdrowotnymi i profilaktycznymi
<p>RYNEK PRACY, EDUKACJA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Współczynnik skolaryzacji w powiecie/ struktura wykształcenia - Liczba osób korzystających z kształcenia ustawicznego - Poziom zatrudnienia w grupach defaworyzowanych (kobiety, 55+, niepełnosprawni) 	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba zasobów czynników wytwórczych (lokale, tereny inwestycyjne) - Liczba zakładanych działalności gospodarczych

	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba podmiotów gospodarczych organizujących praktyki zawodowe - Liczba placówek szkoleniowych na terenie powiatu/ placówek kształcenia ustawicznego - Liczba organizacji pracodawców, związków zawodowych - Liczba osób nieaktywnych zawodowo z podziałem na płeć, wiek i wykształcenie - Ilość osób aktywnych zawodowo z podziałem na działy/ sektory/wielkość firm - Liczba osób bezrobotnych które skorzystały z instrumentów rynku pracy - Liczba doradców zawodowych i pośredników pracy w relacji do liczby osób bezrobotnych - Wskaźnik procentowy bezrobocia w powiecie - Liczba nowych organizacji pozarządowych 	
--	---	--

Źródło: opracowanie własne.

9. Wdrożenie i monitorowanie strategii

Wdrożenie realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych jest procesem, w realizację którego zaangażowane powinny być wszystkie podmioty uczestniczące w jej opracowaniu oraz działające w obszarach objętych Strategią. Działania opisane w Strategii skierowane są nie tylko do osób i grup defaworyzowanych, ale i do całej społeczności powiatu raciborskiego. Istotnym elementem realizacji założeń i celów Strategii jest monitoring jej wdrażania, który wymaga operacjonalizacji celów, ich mierzenia i analizowania. Strategia jest dokumentem, który może, a nawet powinien być aktualizowany. Zakłada się, że dokument będzie poddany aktualizacji w połowie okresu wdrażania. Za aktualizację Strategii odpowiedzialny będzie Zespół Zarządzający.

Proces wdrożenia i monitoringu strategii może wymagać powołania Zespołu, w skład którego mogą wejść osoby powołane przez starostę powiatu spośród przedstawicieli jednostek organizacyjnych zajmujących się problematyką polityki społecznej, organizacji pozarządowych, parafii i innych grup oraz instytucji działających na terenie powiatu.

Do zadań takiego potencjalnego Zespołu będzie należało w szczególności:

- planowanie do realizacji w danym roku projektów wykonawczych,
- monitoring okresowy postępów osiągnięcia celów Strategii,
- gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących wskaźników realizacji celów,
- inicjowanie i podejmowanie działań korygujących, w przypadku stwierdzenia odchyień od zamierzonych celów.

W przypadku powołania zespołu jego koordynacją i funkcjonowaniem zajmuje się Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Prowadzony monitoring zmieniających się potrzeb, a także problemów społecznych umożliwi dostosowanie usług publicznych i społecznych do zmieniających się okoliczności.

Postęp we wdrażaniu Strategii mierzony będzie poprzez wyliczenie wskaźników monitoringu. Monitorowanie nie jest kontrolą ani audytem. Jego istotą jest śledzenie i analizowanie faktycznego rozwoju. Celem monitoringu jest badanie:

- zgodności faktycznego rozwoju z założeniami i celami Strategii,
- oceny nowych wyzwań i zagrożeń,
- wniosków dotyczących aktualności lub potrzeby zmiany istniejącej Strategii.

W ostatnim roku wdrażania Strategii powinna zostać przeprowadzona ewaluacja końcowa wdrożenia Strategii. Ewaluacja polegać będzie na porównaniu wskaźników bazowych z roku 2013, ze wskaźnikami osiągniętymi w 2022 roku. Nad całością przebiegu procesu monitorowania strategii oraz ewaluacji osiągniętych rezultatów czuwa Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

10. Podsumowanie

Rozwiązania w duchu nowego zarządzania publicznego, czyli poszukiwanie efektywnych ekonomicznie i organizacyjnie zasad systemowego działania dla polityki społecznej spowodowały wyraźny wzrost zainteresowania instrumentami typowymi dla planowania i zarządzania strategicznego. Dodatkowo procesy rekonstrukcji państwa opiekuńczego, krytyka kierunków i struktury wydatków publicznych, a także brak akceptacji dla zbiurokratyzowanego funkcjonowania instytucji publicznych wymusiły działania, które zakończyły się częściowym urynkowaniem usług użyteczności publicznej, a nawet prywatyzacją niektórych segmentów. Doprowadzenie do sytuacji, w której inne niż tylko państwowe podmioty realizują zadania w sferze publicznej spowodowało konieczność lepszego planowania i ewaluacji rezultatów ich działania przez państwo i jego uprawnione agendy. Umiejętność kreowania strategii, jej zaplanowanie, a następnie wdrożenie i monitoring rezultatów stały się niezwykle potrzebne w tworzeniu i realizowaniu polityki społecznej. Podejście strategiczne stało się konieczne z jednej strony z powodów narastającej potrzeby polepszenia racjonalności i efektywności wydatków na cele społeczne, z drugiej ze względu na pojawienie się możliwości wykorzystywania środków pomocowych przez organizacje działające zarówno w sektorze publicznym, społecznym, jak i prywatnym.

Do implementowania podejścia strategicznego do polityki społecznej przyczynia się także jej interdyscyplinarność i obserwowana w naukach społecznych dyfuzja wiedzy. Podejście strategiczne spopularyzowała także Komisja Europejska, która już od co najmniej dwóch dekad przywiązuje niezwykłą wagę do strategicznego planowania zarówno w sferze polityki społecznej, ale także w polityce funduszy strukturalnych, polityce rozwoju obszarów wiejskich czy polityce zatrudnienia. Należy wyraźnie zaznaczyć, że wejście Polski do Unii Europejskiej wymusiło kompleksowe przygotowanie długoletnich strategii i planów, które mają za zadanie w sposób spójny i przejrzysty identyfikowanie celów i priorytetów rozwoju Polski, ale także są konieczne do podejmowania faktycznych działań i oceny osiągniętych rezultatów. Na wszystkich poziomach zarządzania powstają strategie polityki społecznej, które mają na celu diagnozowanie sytuacji społecznej i wyznaczanie długofalowych kierunków działania. Przykładów strategii europejskich jest wiele – Europa 2020, Europejska Strategia Zatrudnienia, Europejska Strategia Integracji Społecznej, Europejska Strategia Kształcenia Ustawicznego, Strategia e – Europe i inne. Krajowe czy narodowe strategie dotyczą także różnorodnych zagadnień. Dla przykładu w Polsce w ostatnich

latach przygotowano Narodową Strategię Rozwoju Regionalnego, Krajową Strategię Zatrudnienia na lata 2007 – 2013, Narodową Strategię Integracji Społecznej czy Narodową Strategię Spójności 2007 – 2013. Szczególnie w tej ostatniej idee polityki społecznej i usług użyteczności publicznej są szeroko wykorzystywane poprzez realizację tzw. horyzontalnych celów szczegółowych. Celami horyzontalnymi NSS są: poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa; poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej; budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski; podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług; wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej; wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich. Obok działań o charakterze prawnym, fiskalnym i instytucjonalnym cele NSS są realizowane za pomocą programów operacyjnych zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, programów regionalnych zarządzanych przez Zarządy poszczególnych Województw i projektów współfinansowanych ze strony instrumentów strukturalnych. Na szczeblach regionalnych każde województwo ma przynajmniej kilka strategii – jedną ogólną strategię rozwoju województwa i strategię sektorowe, dotyczące m.in. polityki społecznej (np. Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego). Powiaty i gminy dysponują strategiami rozwoju lokalnego ponieważ w każdej gminie i powiecie jest ustawowy obowiązek przygotowania i realizacji gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych. Przykłady te pokazują, że współcześnie istnieje olbrzymie zapotrzebowanie na strategiczne myślenie i działanie wykazywane przez instytucje UE, państwo i jego podmioty, jak i przez samorządy lokalne oraz samoorganizujących się obywateli. Stąd próba poszukiwania możliwości zastosowania instrumentarium zarządzania strategicznego do sektora publicznego.

Przygotowanie strategii i ich wdrożenie to dwa odrębne procesy, które związane są z różnymi podejściami – teorią i ideą (powstanie strategii) oraz praktyką i działaniem (wdrożenie strategii). Jakość strategii w dużym stopniu zależy od ilości czasu poświęconego na jej przygotowanie, nakładów, włączenia różnych interesariuszy do konsultacji, profesjonalizmu autorów. Za wdrażanie i realizację strategii odpowiedzialni są politycy i działacze oraz pracownicy różnych instytucji, często z różnych sektorów. A nade wszystko za wdrażanie strategii odpowiedzialni są mieszkańcy danego miasta, od ich zapału, energii i chęci pracy zależeć będzie

uzyskanie zaplanowanych w strategii celów i zadań. Pozostaje mieć nadzieję, że partycypacyjny mechanizm budowania redefiniowanej strategii rozwiązywania problemów społecznych zaowocuje wspólnymi działaniami przy pracach nad jej realizacją.

DYREKTOR POWIATOWEGO
CENTRUM POMOCY RODZINIE
W RACIBORZU

Henryk Hildebrand

KIEROWNIK REFERATU
SPRAW SPOŁECZNYCH

Aleksander Kasprzak

PRZEWODNICZĄCY RADY

Adam Wajda